

Čabiansky
Kalendár
na rok
2013

ČABIA NSKY KALENDÁR

na rok
2013

Ročník
päťdesiaty prvý,
od znovuvydania
dvadsiaty tretí

Békešská Čaba

Zodpovedná redaktorka:
Alžbeta Hollerová Račková

Na redigovaní Čabianskeho kalendára spolupracovali:
Anna Ištvánová
Hajnalka Krajčovičová

Šéfredaktori:

Ročníky 2006-2012	Tünde Tušková
Ročníky 2001-2005	Anna Ištvánová
Ročníky 1992-2000	Helena Somogyiová
Ročník 1991	Helena Somogyiová a Anna Ištvánová
Ročníky 1947-1948	Michal Rohály
Ročníky 1937-1946	Michal Francisci
Ročníky 1920-1936	Ľudovít Žigmund Szeberényi

Jazyková spolupráca:
Iveta Hruboňová

Vydavateľ:
Čabianska organizácia Slovákov

Za vydanie zodpovedá:
Michal Lásik, predseda

Podporovatelia:
Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí
Zastupiteľský zbor župného mesta Békešská Čaba
Slovenská samospráva Békešskej Čaby

Tlačiareň:
Progresszív Nyomda Kft.
Békešská Čaba, ul. Erkela č. 2
Tel.: +36-66-328-360
Zodpovedný vedúci:
Zoltán Kovács

Počet strán: 172
Náklad: 500 výtlačkov

HU ISSN 0866 - 1219

*V tonto novon roku
 čo že ván vinšovať,
 akin sa ván daron dňes preukázat?
 Ach, ved' ja, nič ňeman,
 len srdiečko moje,
 o to ván vinšujen ňeska, toto dvoje:
 Žite dlhé roke tu, v tejto časnosti.
 a majte že so mňa čo najviac radosti.
 Pamodaj šťastliví Noví rok!*

(Pitvaroš)

O. Krupa: Kalendárne obyčaje II., s. 249

Redakcia Čabianskeho kalendára praje svojim čitateľom
 do nového roku veľa zdravia, šťastia a spokojnosti!

Január

2013

*Podľa slovenského
kalendára*

*Podľa maďarského
kalendára*

Slnko

			Východ	Západ
1. Utorok	Nový rok, Štátny sviatok	Nový rok, Fruzšina	07:31	16:03
2. Streda	Alexandra, Karina	Ábel	07:31	16:04
3. Štvrtok	Daniela	Genová, Benjámín	07:31	16:05
4. Piatok	Drahoslav	Titusz, Leóna	07:31	16:06
5. Sobota	Andrea	Simon	07:30	16:08
6. Nedeľa	Traja králi, Antónia	Traja králi, Boldizsár	07:30	16:09
7. Pondelok	Bohuslava	Attila, Ramóna	07:30	16:10
8. Utorok	Severín	Gyöngyvér	07:29	16:11
9. Streda	Alexej	Marcell	07:29	16:12
10. Štvrtok	Dáša	Melánia	07:29	16:13
11. Piatok	Malvína	Ágota	07:28	16:15
12. Sobota	Ernest	Ernő	07:28	16:16
13. Nedeľa	Rastislav	Veronika	07:27	16:17
14. Pondelok	Radovan	Bódog	07:26	16:19
15. Utorok	Dobroslav	Lóránd, Lóránt	07:26	16:20
16. Streda	Kristína	Gusztáv	07:25	16:21
17. Štvrtok	Nataša	Antal, Antónia	07:24	16:23
18. Piatok	Bohdana	Piroska	07:24	16:24
19. Sobota	Drahomíra, Mária	Sára, Márió	07:23	16:26
20. Nedeľa	Dalibor	Fábián, Sebestyén	07:22	16:27
21. Pondelok	Vincent	Ágnes	07:21	16:29
22. Utorok	Zora	Vince, Artúr	07:20	16:30
23. Streda	Miloš	Zelma, Rajmund	07:19	16:32
24. Štvrtok	Timotej	Timót	07:18	16:33
25. Piatok	Gejza	Pál	07:17	16:35
26. Sobota	Tamara	Vanda, Paula	07:16	16:36
27. Nedeľa	Bohuš	Angelika	07:15	16:38
28. Pondelok	Alfonz	Károly, Karola	07:14	16:39
29. Utorok	Gašpar	Adél	07:12	16:41
30. Streda	Ema	Martina	07:11	16:42
31. Štvrtok	Emil	Marcella, Gerda	07:10	16:44

Záboj - Bohuš Kulhavý: Oravské prelúdie I.

Február

2013

*Podľa slovenského
kalendára*

*Podľa maďarského
kalendára*

Slnko

			Východ	Západ
1. Piatok	Tatiana	Ignác	07:09	16:45
2. Sobota	Mária-Hromnice, Erik, Erika	Karolina, Aida	07:07	16:47
3. Nedeľa	Blažej	Balázs	07:06	16:48
4. Pondelok	Veronika	Ráhel, Csenge	07:04	16:50
5. Utorok	Agáta	Ágota, Ingrid	07:03	16:52
6. Streda	Dorota	Dorotya, Dóra	07:02	16:53
7. Štvrtok	Vanda	Tódor, Rómeo	07:00	16:55
8. Piatok	Zoja	Aranka	06:59	16:56
9. Sobota	Zdenko	Abigél, Alex	06:57	16:58
10. Nedeľa	Gabriela	Elvira	06:56	16:59
11. Pondelok	Dezider	Bertold, Marietta	06:54	17:01
12. Utorok	Perla	Lívia, Lídia	06:52	17:03
13. Streda	Popolcová streda, Árpád	Popolcová streda, Ella, Linda	06:51	17:04
14. Štvrtok	Deň zalúbených, Valentín	Deň zalúbených, Bálint, Valentin	06:49	17:06
15. Piatok	Pravoslav	Kolos, Georgina	06:47	17:07
16. Sobota	Ida, Liana	Julianna, Lilla	06:46	17:09
17. Nedeľa	Miloslava	Donát	06:44	17:10
18. Pondelok	Jaromír	Bernadett	06:42	17:12
19. Utorok	Vlasta	Zsuzsanna	06:41	17:13
20. Streda	Lívia	Aladár, Álmos	06:39	17:15
21. Štvrtok	Eleonóra	Eleonóra	06:37	17:17
22. Piatok	Etela	Gerzson	06:35	17:18
23. Sobota	Roman, Romana	Alfréd	06:33	17:20
24. Nedeľa	Matej	Elemér	06:32	17:21
25. Pondelok	Frederik, Frederika	Mátyás	06:30	17:23
26. Utorok	Viktor	Géza	06:28	17:24
27. Streda	Alexander	Edina	06:26	17:26
28. Štvrtok	Zlatica	Ákos, Bátor	06:24	17:27

Július Koller: Znaky Oravy IV.

Marec

2013

Podľa slovenského
kalendára

Podľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Piatok	Albín	Albin	06:22	17:29
2. Sobota	Anežka	Lujza	06:20	17:30
3. Nedeľa	Bohumil, Bohumila	Kornélia	06:18	17:32
4. Pondelok	Kazimír	Kázmér	06:17	17:33
5. Utorok	Fridrich	Adorján, Adrián	06:15	17:35
6. Streda	Radoslav, Radoslava	Leonóra, Inez	06:13	17:36
7. Štvrtok	Tomáš	Tamás	06:11	17:38
8. Piatok	MDŽ, Alan, Alana	MDŽ, Zoltán	06:09	17:39
9. Sobota	Františka	Franciska, Fanni	06:07	17:40
10. Nedeľa	Bruno, Branislav	Ildikó	06:05	17:42
11. Pondelok	Angela, Angelika	Szilárd	06:03	17:43
12. Utorok	Gregor	Gergely	06:01	17:45
13. Streda	Vlastimil	Krisztián, Ajtony	05:59	17:46
14. Štvrtok	Matilda	Matild	05:57	17:48
15. Piatok	Svetlana	Štátny sviatok, Kristóf	05:55	17:49
16. Sobota	Boleslav	Henrietta	05:53	17:51
17. Nedeľa	Ľubica	Gertrúd, Patrik	05:51	17:52
18. Pondelok	Eduard	Sándor, Ede	05:49	17:54
19. Utorok	Jozef	József, Bánk	05:47	17:55
20. Streda	Vítazoslav, Klaudius	Klaudia	05:45	17:56
21. Štvrtok	Blahoslav	Benedek	05:43	17:58
22. Piatok	Beňadik	Beáta, Izolda	05:41	17:59
23. Sobota	Adrián	Emőke	05:39	18:01
24. Nedeľa	Gabriel	Gábor, Karina	05:37	18:02
25. Pondelok	Marian	Irén, Irisz	05:35	18:03
26. Utorok	Emanuel	Emánuel	05:33	18:05
27. Streda	Alena	Hajnalka	05:31	18:06
28. Štvrtok	Soňa	Gedeon, Johanna	05:29	18:08
29. Piatok	Veľký piatok, Miroslav	Veľký piatok, Augusztá	05:27	18:09
30. Sobota	Vieroslava	Zalán	05:25	18:11
31. Nedeľa	Veľkonočná nedeľa, Benjamín	Veľkonočná nedeľa, Árpád	06:23	19:12

Ján Želibský: Jeseň

Apríl

2013

Podľa slovenského
kalendára

Podľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Pondelok	Veľkonočný pondelok, Hugo	Veľkonočný pondelok, Hugó	06:21	19:13
2. Utorok	Zita	Áron	06:19	19:15
3. Streda	Richard	Buda, Richárd	06:17	19:16
4. Štvrtok	Izidor	Izidor	06:15	19:18
5. Piatok	Miroslava	Vince	06:13	19:19
6. Sobota	Irena	Vilmos, Bíborka	06:11	19:20
7. Nedeľa	Zoltán	Herman	06:09	19:22
8. Pondelok	Albert	Dénes	06:07	19:23
9. Utorok	Milena	Erhard	06:05	19:25
10. Streda	Igor	Zsolt	06:03	19:26
11. Štvrtok	Július	Leó, Szaniszló	06:01	19:27
12. Piatok	Estera	Gyula	05:59	19:29
13. Sobota	Aleš	Ida	05:57	19:30
14. Nedeľa	Justína	Tibor	05:55	19:32
15. Pondelok	Fedor	Anasztázia, Tas	05:53	19:33
16. Utorok	Dana, Danica	Csongor	05:51	19:34
17. Streda	Rudolf	Rudolf	05:50	19:36
18. Štvrtok	Valér	Andrea, Irma	05:48	19:37
19. Piatok	Jela	Emma	05:46	19:39
20. Sobota	Marcel	Tivadar	05:44	19:40
21. Nedeľa	Ervín	Konrád	05:42	19:41
22. Pondelok	Slavomír	Csilla, Noémi	05:41	19:43
23. Utorok	Vojtech	Béla	05:39	19:44
24. Streda	Juraj	György	05:37	19:46
25. Štvrtok	Marek	Márk	05:35	19:47
26. Piatok	Jaroslava	Ervin	05:34	19:48
27. Sobota	Jaroslav	Zita	05:32	19:50
28. Nedeľa	Jarmila	Valéria	05:30	19:51
29. Pondelok	Lea, Leo	Péter	05:29	19:53
30. Utorok	Anasztázia	Katalin, Kitty	05:27	19:54

Július Turoň: Mobil

Máj

2013

Podľa slovenského
kalendára

Podľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Streda	Sviatok práce	Sviatok práce, Fülöp, Jakab	05:25	19:55
2. Štvrtok	Žigmund	Zsigmond	05:24	19:57
3. Piatok	Galina	Timea, Irma	05:22	19:58
4. Sobota	Florián	Mónika, Flórián	05:21	19:59
5. Nedeľa	Deň matiek, Lesia, Lesana	Deň matiek, Györgyi, Adrián	05:19	20:01
6. Pondelok	Hermína	Ivett, Frida	05:18	20:02
7. Utorok	Monika	Gizella	05:16	20:03
8. Streda	Deň víťazstva, Ingrida	Mihály	05:15	20:05
9. Štvrtok	Roland	Gergely	05:13	20:06
10. Piatok	Viktória	Ármin, Pálma	05:12	20:07
11. Sobota	Blažena	Ferenc	05:10	20:09
12. Nedeľa	Pankrác	Pongrác	05:09	20:10
13. Pondelok	Servác	Szervác, Imola	05:08	20:11
14. Utorok	Bonifác	Bonifác	05:07	20:13
15. Streda	Žofia, Sofia	Zsófia, Szonja	05:05	20:14
16. Štvrtok	Svetozár	Mózes, Botond	05:04	20:15
17. Piatok	Gizela	Paszkal	05:03	20:16
18. Sobota	Viola	Alexandra, Erik	05:02	20:18
19. Nedeľa	Turíce, Gertrúda	Turíce, Ivó, Milán	05:01	20:19
20. Pondelok	Turíce, Bernard	Turíce, Bernát, Felícia	05:00	20:20
21. Utorok	Zina	Konstantin	04:59	20:21
22. Streda	Júlia, Juliana	Júlia, Rita	04:58	20:22
23. Štvrtok	Želmíra	Dezső	04:57	20:24
24. Piatok	Ela	Eszter, Eliza	04:56	20:25
25. Sobota	Urban	Orbán	04:55	20:26
26. Nedeľa	Dušan	Deň detí, Fülöp, Evelín	04:54	20:27
27. Pondelok	Iveta	Hella	04:53	20:28
28. Utorok	Viliam	Emil, Csanád	04:52	20:29
29. Streda	Vilma	Magdolna	04:52	20:30
30. Štvrtok	Ferdinand	Janka, Zsanett	04:51	20:31
31. Piatok	Petra, Petronela	Angéla, Petronella	04:50	20:32

Viera Hložníková: Stigma Svätého Vojtecha

Jún

2013

*Podľa slovenského
kalendára*

*Podľa maďarského
kalendára*

Slnko

Východ | Západ

1. Sobota	MDD, Žaneta	Tünde	04:50	20:33
2. Nedeľa	Xénia, Oxana	Kármén, Anita	04:49	20:34
3. Pondelok	Karolína	Klotild	04:48	20:35
4. Utorok	Lenka	Bulcsú	04:48	20:35
5. Streda	Laura	Fatime	04:48	20:36
6. Štvrtok	Norbert	Norbert, Cintia	04:47	20:37
7. Piatok	Róbert	Róbert	04:47	20:38
8. Sobota	Medard	Medárd	04:46	20:38
9. Nedeľa	Stanislava	Félix	04:46	20:39
10. Pondelok	Margaréta	Margit, Gréta	04:46	20:40
11. Utorok	Dobroslava	Barnabás	04:46	20:40
12. Streda	Zlatko	Villó	04:46	20:41
13. Štvrtok	Anton	Antal, Anett	04:45	20:41
14. Piatok	Vasil	Vazul	04:45	20:42
15. Sobota	Vít	Jolán, Vid	04:45	20:42
16. Nedeľa	Deň otcov, Blanka, Bianka	Deň otcov, Juszttin	04:45	20:43
17. Pondelok	Adolf	Laura, Alida	04:45	20:43
18. Utorok	Vratislav	Arnold, Levente	04:46	20:44
19. Streda	Alfréd	Gyárfás	04:46	20:44
20. Štvrtok	Valéria	Rafael	04:46	20:44
21. Piatok	Alojz	Alajos, Leila	04:46	20:44
22. Sobota	Paulína	Paulína	04:46	20:44
23. Nedeľa	Sidónia	Zoltán	04:47	20:45
24. Pondelok	Ján	Iván	04:47	20:45
25. Utorok	Olívia, Tadeáš	Vilmos	04:47	20:45
26. Streda	Adriána	János, Pál	04:48	20:45
27. Štvrtok	Ladislav, Ladislava	László	04:48	20:45
28. Piatok	Beáta	Levente, Irén	04:49	20:45
29. Sobota	Peter, Pavol, Petra	Péter, Pál	04:49	20:44
30. Nedeľa	Melánia	Pál	04:50	20:44

Edita Maxonová: Ľudia a hory

Júl

2013

*Podľa slovenského
kalendára*

*Podľa maďarského
kalendára*

Slnko

			Východ	Západ
1. Pondelok	Diana	Tihamér, Annamária	04:50	20:44
2. Utorok	Berta	Ottó	04:51	20:44
3. Streda	Miloslav	Kornél, Soma	04:52	20:43
4. Štvrtok	Prokop	Ulrik	04:52	20:43
5. Piatok	Sviatok svätého Cyrila a Metoda, Cyril, Metod	Deň Slovákov v Maďarsku, Emese, Sarolta	04:53	20:43
6. Sobota	Patrik, Patrícia	Csaba	04:54	20:42
7. Nedeľa	Oliver	Apollónia	04:55	20:42
8. Pondelok	Ivan	Ellák	04:56	20:41
9. Utorok	Lujza	Lukrécia	04:56	20:41
10. Streda	Amália	Amália	04:57	20:40
11. Štvrtok	Milota	Nóra, Lili	04:58	20:39
12. Piatok	Nina	Izabella, Dalma	04:59	20:39
13. Sobota	Margita	Jenő	05:00	20:38
14. Nedeľa	Kamil	Őrs, Stella	05:01	20:37
15. Pondelok	Henrich	Henrik, Roland	05:02	20:36
16. Utorok	Drahomír	Valter	05:03	20:36
17. Streda	Bohuslav	Endre, Elek	05:04	20:35
18. Štvrtok	Kamila	Frigyes	05:05	20:34
19. Piatok	Dušana	Emília	05:06	20:33
20. Sobota	Ilja, Eliáš	Illés	05:07	20:32
21. Nedeľa	Daniel	Dániel, Daniella	05:09	20:31
22. Pondelok	Magdaléna	Magdolna	05:10	20:30
23. Utorok	Olga	Lenke	05:11	20:29
24. Streda	Vladimír	Kinga, Kincső	05:12	20:27
25. Štvrtok	Jakub	Kristóf, Jakab	05:13	20:26
26. Piatok	Anna, Hana	Anna, Anikó	05:14	20:25
27. Sobota	Božena	Olga, Liliána	05:16	20:24
28. Nedeľa	Krištof	Szabolcs	05:17	20:23
29. Pondelok	Marta	Márta, Flóra	05:18	20:21
30. Utorok	Libuša	Judit, Xénia	05:19	20:20
31. Streda	Ignác	Oszkár	05:21	20:19

Jozef Porubčin: Oravská Polhora

August

2013

Podľa slovenského
kalendáraPodľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Štvrtok	Božidara	Boglárka	05:22	20:17
2. Piatok	Gustáv	Lehel	05:23	20:16
3. Sobota	Jerguš	Hermína	05:24	20:14
4. Nedeľa	Dominika, Dominik	Domonkos, Dominika	05:26	20:13
5. Pondelok	Hortenzia	Krisztina	05:27	20:11
6. Utorok	Jozefína	Bertabettina	05:28	20:10
7. Streda	Štefánia	Ibolya	05:30	20:08
8. Štvrtok	Oskar	László	05:31	20:07
9. Piatok	Ľubomíra	Emőd	05:32	20:05
10. Sobota	Vavrínek	Lőrinc	05:34	20:04
11. Nedeľa	Zuzana	Zsuzsanna, Tiborc	05:35	20:02
12. Pondelok	Darina	Klára	05:36	20:00
13. Utorok	Ľubomír	Ipoly	05:37	19:59
14. Streda	Mojmír	Marcell	05:39	19:57
15. Štvrtok	Marcela	Mária	05:40	19:55
16. Piatok	Leonard	Ábrahám	05:41	19:53
17. Sobota	Milica	Jácint	05:43	19:52
18. Nedeľa	Elena, Helena	Ilona	05:44	19:50
19. Pondelok	Lýdia	Huba	05:45	19:48
20. Utorok	Anabela	Sviatok sv. Štefana, István	05:47	19:46
21. Streda	Jana	Sámuel, Hajna	05:48	19:44
22. Štvrtok	Tichomír	Menyhért, Mirjam	05:49	19:43
23. Piatok	Filip	Bence	05:51	19:41
24. Sobota	Bartolomej	Bertalan	05:52	19:39
25. Nedeľa	Ľudovít	Lajos, Patrícia	05:53	19:37
26. Pondelok	Samuel	Izsó	05:55	19:35
27. Utorok	Silvia	Gáspár	05:56	19:33
28. Streda	Augustín	Ágoston	05:57	19:31
29. Štvrtok	Výročie SNP, Nikola, Nikolaj	Beatrix, Erna	05:59	19:29
30. Piatok	Ružena	Rózsa	06:00	19:27
31. Sobota	Nora	Erika, Bella	06:01	19:25

Běla Kolářová: Návraty

September

2013

*Podľa slovenského
kalendára*

*Podľa maďarského
kalendára*

Slnko

Východ | Západ

1. Nedeľa	Deň Ústavy, Drahoslava	Egyed, Egon	06:03	19:23
2. Pondelok	Linda, Rebeka	Rebeka, Dorina	06:04	19:21
3. Utorok	Belo	Hilda	06:05	19:19
4. Streda	Rozália	Rozália	06:07	19:17
5. Štvrtok	Regina	Viktória, Lőrinc	06:08	19:15
6. Piatok	Alica	Zakariás	06:09	19:13
7. Sobota	Marianna	Regina	06:11	19:11
8. Nedeľa	Miriama	Mária, Adrienn	06:12	19:09
9. Pondelok	Martina	Ádám	06:13	19:07
10. Utorok	Oleg	Nikolett, Hunor	06:15	19:05
11. Streda	Bystrík	Teodóra	06:16	19:03
12. Štvrtok	Mária	Mária	06:17	19:01
13. Piatok	Ctibor	Kornél	06:19	18:59
14. Sobota	Ľudomil	Szeréna, Roxána	06:20	18:57
15. Nedeľa	Sedembolestná Panna Mária, Jolana	Sedembolestná Panna Mária, Enikő, Melitta	06:21	18:55
16. Pondelok	Ľudmila	Edit	06:23	18:53
17. Utorok	Olympia	Zsófia	06:24	18:51
18. Streda	Eugénia	Diana	06:25	18:49
19. Štvrtok	Konštantín	Vilhelmina	06:27	18:47
20. Piatok	Ľuboslav, Ľuboslava	Friderika	06:28	18:45
21. Sobota	Matúš	Máté, Mirella	06:29	18:43
22. Nedeľa	Móric	Móric	06:31	18:41
23. Pondelok	Zdenka	Tekla	06:32	18:39
24. Utorok	Ľuboš, Lubor	Gellért, Mercedesz	06:33	18:37
25. Streda	Vladislav	Eufrozina, Kende	06:35	18:35
26. Štvrtok	Edita	Jusztina, Pál	06:36	18:33
27. Piatok	Cyprián	Adalbert	06:38	18:31
28. Sobota	Václav	Vencel	06:39	18:29
29. Nedeľa	Michal, Michaela	Mihály	06:40	18:27
30. Pondelok	Jarolím	Jeromos	06:42	18:24

Štefan Bubán: Oravská pieseň

Október

2013

Podľa slovenského
kalendára

Podľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Utorok	Arnold	Malvin	06:43	18:22
2. Streda	Levoslav	Petra	06:44	18:20
3. Štvrtok	Stela	Helga	06:46	18:18
4. Piatok	František	Ferenc	06:47	18:16
5. Sobota	Viera	Aurél	06:49	18:14
6. Nedeľa	Natália	Brúnó, Renáta	06:50	18:12
7. Pondelok	Eliška	Amália	06:51	18:11
8. Utorok	Brigita	Koppány	06:53	18:09
9. Streda	Dionýz	Dénes	06:54	18:07
10. Štvrtok	Slavomíra	Gedeon	06:56	18:05
11. Piatok	Valentína	Brigitta	06:57	18:03
12. Sobota	Maximilián	Miksa	06:58	18:01
13. Nedeľa	Koloman	Kálmán, Ede	07:00	17:59
14. Pondelok	Boris	Helén	07:01	17:57
15. Utorok	Terézia	Teréz	07:03	17:55
16. Streda	Vladimíra	Gál	07:04	17:53
17. Štvrtok	Hedviga	Hedvig	07:06	17:51
18. Piatok	Lukáš	Lukács	07:07	17:50
19. Sobota	Kristián	Nándor	07:09	17:48
20. Nedeľa	Vendelín	Vendel	07:10	17:46
21. Pondelok	Uršula	Orsolya	07:11	17:44
22. Utorok	Sergej	Előd	07:13	17:42
23. Streda	Alojza	Štátny sviatok, Gyöngyi	07:14	17:41
24. Štvrtok	Kvetoslava	Salamon	07:16	17:39
25. Piatok	Aurel	Blanka, Bianka	07:17	17:37
26. Sobota	Demeter	Dömötör	07:19	17:35
27. Nedeľa	Sabína	Szabina	06:20	16:34
28. Pondelok	Deň vzniku samostatného Československa, Dobromila	Simon, Szimonetta	06:22	16:32
29. Utorok	Klára	Nárcisz	06:23	16:30
30. Streda	Šimon, Simona	Alfonz	06:25	16:29
31. Štvrtok	Aurélia	Farkas	06:26	16:27

Ignác Kolčák: Humná vo Veselom

November

2013

Podľa slovenského
kalendára

Podľa maďarského
kalendára

Slnko

			Východ	Západ
1. Piatok	Sviatok všetkých svätých, Denis, Denisa	Sviatok všetkých svätých, Marianna	06:28	16:26
2. Sobota	Pamiatka zosnulých	Pamiatka zosnulých, Achilles	06:29	16:24
3. Nedeľa	Hubert	Győző	06:31	16:23
4. Pondelok	Karol	Károly	06:32	16:21
5. Utorok	Imrich	Imre	06:34	16:20
6. Streda	Renáta	Lénárd	06:35	16:18
7. Štvrtok	René	Rezső	06:37	16:17
8. Piatok	Bohumír	Zsombor	06:38	16:16
9. Sobota	Teodor	Tivadar	06:40	16:14
10. Nedeľa	Tibor	Réka	06:41	16:13
11. Pondelok	Martin, Maroš	Márton	06:43	16:12
12. Utorok	Svätopluk	Jónás, Renátó	06:44	16:11
13. Streda	Stanislav	Szilvia	06:46	16:09
14. Štvrtok	Irma	Aliz	06:47	16:08
15. Piatok	Leopold	Albert, Lipót	06:49	16:07
16. Sobota	Agnesa	Ödön	06:50	16:06
17. Nedeľa	Štátny sviatok, Klaudia	Hortenzia, Gergő	06:52	16:05
18. Pondelok	Eugen	Jenő	06:53	16:04
19. Utorok	Alžbeta	Erzsébet	06:55	16:03
20. Streda	Félix	Jolán	06:56	16:02
21. Štvrtok	Elvíra	Olivér	06:58	16:01
22. Piatok	Cecília	Cecília	06:59	16:00
23. Sobota	Klement	Kelemen, Klementína	07:00	15:59
24. Nedeľa	Emília	Emma	07:02	15:59
25. Pondelok	Katarína	Katalin	07:03	15:58
26. Utorok	Kornel	Virág	07:04	15:57
27. Streda	Milan	Virgil	07:06	15:56
28. Štvrtok	Henrieta	Stefánia	07:07	15:56
29. Piatok	Vratko	Taksony	07:08	15:55
30. Sobota	Ondrej, Andrej	András, Andor	07:09	15:55

Zdeno Horecký: Malá Fatra od Zázrivej

December

2013

Podľa slovenského
kalendára

Podľa maďarského
kalendára

Slnko

Východ | Západ

			Východ	Západ
1. Nedeľa	Edmund	Elza	07:11	15:54
2. Pondelok	Bibiána	Melinda, Vivien	07:12	15:54
3. Utorok	Oldrich	Ferenc, Olivia	07:13	15:54
4. Streda	Barbora	Borbála, Barbara	07:14	15:53
5. Štvrtok	Oto	Vilma	07:15	15:53
6. Piatok	Mikuláš	Miklós	07:16	15:53
7. Sobota	Ambróz	Ambrus	07:17	15:53
8. Nedeľa	Marína	Mária	07:18	15:52
9. Pondelok	Izabela	Natália	07:19	15:52
10. Utorok	Radúz	Judit	07:20	15:52
11. Streda	Hilda	Árpád	07:21	15:52
12. Štvrtok	Otilia	Gabriella	07:22	15:52
13. Piatok	Lucia	Luca, Otilia	07:23	15:52
14. Sobota	Branislava, Bronislava	Szilárda	07:24	15:53
15. Nedeľa	Ivica	Valér	07:25	15:53
16. Pondelok	Albína	Etelka, Aletta	07:25	15:53
17. Utorok	Kornélia	Lázár, Olimpia	07:26	15:53
18. Streda	Sláva	Deň menšín , Augusztá	07:27	15:54
19. Štvrtok	Judita	Viola	07:27	15:54
20. Piatok	Dagmara	Teofil	07:28	15:54
21. Sobota	Bohdan	Tamás	07:28	15:55
22. Nedeľa	Adela	Zénó	07:29	15:55
23. Pondelok	Nadežda	Viktória	07:29	15:56
24. Utorok	Štedrý deň , Adam a Eva	Štedrý deň , Ádám a Éva	07:30	15:57
25. Streda	1. sviatok vianočný	1. sv. vianočný , Eugénia	07:30	15:57
26. Štvrtok	2. sviatok vianočný , Štefan	2. sv. vianočný , István	07:30	15:58
27. Piatok	Filoména	János	07:30	15:59
28. Sobota	Ivana, Ivona	Kamilla	07:31	16:00
29. Nedeľa	Milada	Tamás, Tamara	07:31	16:00
30. Pondelok	Dávid	Dávid	07:31	16:01
31. Utorok	Silvester	Szilveszter	07:31	16:02

Štefan Bobota: Inšpirácia z Oravy I.

Galéria súčasného slovenského umenia v Békešskej Čabe

Umelecká beseda Slovenska v roku 1993 darovala mestu Békešská Čaba 55 diel súčasných slovenských výtvarných umelcov. Stalo sa tak z iniciatívy maliara – Čabäna Juraja Ezüsta, ktorý vnímal tento krok ako protipól Galérie súčasných maďarských umelcov v Dunajskej Strede.

Diela slovenských umelcov boli počas uplynulých rokov na veľkú radosť tamjšieho obyvateľstva vystavené vo viacerých osadách Békešskej župy. Po desaťročí nastal čas ich znovu ukázať obecnstvu, aby sme potvrdili zlepšujúcu sa spoluprácu medzi Slovenskou republikou a Maďarskom. Stránky kalendárnej časti sme ilustrovali dielami Galérie súčasného slovenského umenia. Celú virtuálnu galériu si môžete pozrieť na stránke www.slovak.hu.

Ľubomír Zelina: Hlava

„Sme tu, a Boh dá, že i strváme..“

Namiesto úvodného slova

Milí čitatelia! Držíte v rukách päťdesiaty prvý, od znovuvydania dvadsiaty druhý ročník ročenky dolnozemskej Slovákov, Čabianskeho kalendára. Vychádza v roku, keď si slovenská kultúrna verejnosť pripomína niekoľko významných výročí. Uplynie 20. rokov od vzniku *samostatnej Slovenskej republiky*, 150. rokov od založenia *Matice slovenskej* a 1150. rokov od príchodu vierozvestcov Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu.

Od znovuvydania Čabianskeho kalendára som jeho verným čitateľom, každý rok som si ho vzrušene vzala do rúk a so zvedavosťou som si ho letmo prelistovala, aby som zistila, čo ma z príspevkov z dolnozemskeho slovenského sveta najviac zaujme. Bola som aj jeho príležitostným autorom, a teraz sa mi dostala česť, aby som ho po významných predchodcoch redigovala. Človek si v takejto situácii kladie otázku, čím môže prispieť k tomuto významnému dielu, čo môže pridať k jeho osvedčenej štruktúre a obsahu. Potom som si uvedomila, že čo sa týka obsahu, ten vlastne určujete vy, milí čitatelia. Veď do ročenky boli aj v tomto roku zaradené články, ktoré ste nám na základe výzvy redakcie Čabianskeho kalendára poslali. Príspevky, o ktoré ste sa chceli podeliť s čitateľmi z domova, z okolitých štátov a z materskej krajiny. Výraznejšie zmeny som neurobila ani v štruktúre kalendára, myslím si totiž, že jeho rubriky poskytujú priestor pre príspevky zo všetkých oblastí nášho života. Iba vtedy, keď som si prečítala príspevky, ktoré sa zhromaždili v redakcii a začala som ich zaradovať do publikácie, som si uvedomila, že predsa by som chcela týmto číslom ročenky niečo povedať. Pre mňa sú vždy najzaujímavejšie články, ktoré hovoria o minulosti slovenskej Dolnej zeme. Je to asi preto, lebo všetky čriepky minulosti dokresľujú obraz našich dejín a čoraz viac ma utvrdzujú v tom, že naši predkovia tu vytvorili svojrázny slovenský svet, ktorý je síce súčasťou univerzálnej slovenskej kultúry, ale v mnohom sa od nej aj líši. Presvedčajú ma o tom, čo už tisíckrát napísali naši vedci a ospievali básnici, že našimi slovenskými symbolmi sú „túrne“ honosných evanjelických kostolov, nekončené obilné polia alebo žlté slnečnice. Počas čítania príspevkov, ktoré ste poslali do Čabianskeho kalendára na rok 2013, som si však uvedomila ešte niečo: že naša minulosť je hlboko zakorenená do čiernej zeme nášho rodiska, ale za prežitie nášho „stromu“ sme zodpovední my. Na nás zá-

leží, či zostane svedectvo pre nasledujúce generácie o hrdinskom zápase našich predkov s prírodou, o ich významných činoch a každodenných kompromisoch. Všetky príspevky, ktoré hovoria o súčasnosti svedčia o tom, že napriek ubúdaniu našej slovenskej komunity stále dokážeme vytvárať hodnoty a sprostredkovať ich okolitému svetu. Tieto príspevky som zaradila tesne po kalendárnej časti, aby nahlas deklarovali, že - ako to napísal pred 130. rokmi, pri príležitosti osláv 25. výročia Slovenského spolku v Pešť-Budíne Pavol Országh Hviezdoslav - ešte **„Sme tu, a Boh dá, že i strváme...”**

Prajem vám príjemné a užitočné listovanie v Čabianskom kalendári na rok 2013!

Alžbeta Hollerová Račková

Dajme vedieť o sebe!

S riaditeľkou DSK Annou Ištvánovou na Stálej konferencii
v Bratislave

V dňoch 30. a 31. októbra 2012 sa na Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí v Bratislave zišli krajanovia zo slovenských komunít z 21 krajín štyroch kontinentov sveta. Hlavným organizátorom podujatia bol Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Uskutočnilo sa pod záštitou prezidenta SR Ivana Gašparoviča, ktorý prijal účastníkov konferencie v Prezidentskom paláci. Na podujatí boli prítomní najvyšší predstavitelia politického života, zástupcovia rezortov vzdelávania a kultúry ako aj duchovného a spoločenského života našej materskej krajiny. Predstavitelia zahraničného slovenského sveta sa podelili s prítomnými o svoje myšlienky a nastolili podnety pre ďalšie upevňovanie národného povedomia a rozvíjanie svojich kultúrnych hodnôt. Na konferencii boli prítomní aj predstavitelia našej komunity. Členom pracovného výboru konferencie bol predseda Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (CSSM) Ján Fuzik. Slovákov z Maďarska ďalej reprezentovali poslanec Valného zhromaždenia CSSM Imrich Fuhl, riaditeľka Výskumného ústavu CSSM Anna Kováčová, riaditeľka slovenskej školy v Novom Meste pod Šiatrom Júlia Kucziková, riaditeľ Neziskovej spoločnosti LEGATUM Juraj Ando, predseda Mládežníckeho výboru CSSM Zoltán Szabó, predsedníčka Zväzu Slovákov v Maďarsku Ruženka Egyedová Baráneková, farárka Slovenského evanjelického cirkevného zboru v Budapešti Hilda Gulácsiová Fabulová, predsed-

*Časť delegácie Slovákov z Maďarska na prijatí
v Prezidentskom paláci*

níčka Slovenskej samosprávy Budapešti Zuzana Hollósyová a predseda Spolku segedínskych Slovákov Ján Benčík.

Čabiansku organizáciu Slovákov zastupovali jej predseda Michal Lásik a úradujúca predsedníčka Anna Ištvánová. Ako je známe, Anna Ištvánová je zároveň riaditeľkou Domu slovenskej kultúry, ktorý má vynikajúce styky tak s materskou krajinou, ako aj s krajinami. Na veľkolepé podujatie do Hotela Bôrik priviezla so sebou výstavu Obrazy dávno zabudnutých predkov Slovákov z Vojvodiny. Autorom výstavy je Miroslav Benka a tesne pred Stálou konferenciou bola vystavená v Békešskej Čabe. Anna Ištvánová sa pod fotografiami podelila s nami o svoje myšlienky:

– *Čo pre vás znamená Stála konferencia?*

– Pre nás veľmi veľa. Tu sa stretávame s našimi kolegami, ktorí takisto ako ja, žijú ďaleko od materskej krajiny. Predovšetkým preto je pre mňa dôležitá táto akcia, lebo ak sa my, krajanovia zo všetkých kútov sveta stretneme, môžeme sa dohodnúť na ďalšej spolupráci. Ja som sa napríklad už dnes dohodla s kolegami z Poľska, Srbska, Slovenska a Rumunska o spolupráci, ktorá je pre mňa veľmi dôležitá. Pomáha nám totiž pri sebarealizácii a zachovaní našej národnostnej identity. Navzájom sa posilňujeme. Podľa mojej mienky je to veľmi dôležité, pretože takto spoločne môžeme urobiť oveľa väčšiu radosť aj sebe, aj ľuďom, ktorí sú okolo nás. Stála konferencia je dôležitá aj preto, lebo my, Slováci zo zahraničia môžeme úprimne hovoriť o svojich problémoch a o citoch, ktoré nás viažu k Slovenskej republike. Nejde vždy iba o peniaze. My, dolnozemskí Slováci, sme si vytvorili osobitnú kultúru, veď v týchto končinách žijeme už vyše 300 rokov. Zachovali sa tu napríklad také ľudové piesne, ktoré na Slovensku už nepoznajú, ale u nás sa ešte spievajú a my ich zbierame a uverejňujeme v rôznych publikáciách. Je to jedna časť našej práce, pretože sme si vedomí toho, že ľudia postupne strácajú nielen jazyk ale aj svoju identitu. Tie hodnoty, ktoré vytvorili naši predkovia a ktoré dokážeme vytvárať ešte aj my, treba zbierať a sprostredkovať, či už v publikáciách alebo múzeách. Musím zdôrazniť, že keď hovoríme o svojej kultúre, na ktorú sme pyšní, nerobíme to iba pre našich ľudí, ktorých treba posilniť v identite, ale aj preto, aby sa Slováci na Slovensku, ktorí vedľa o nás málo, dozvedeli o tom, že aj po 300 rokoch existujeme a máme svoje hodnoty, ktoré sa snažíme zachovať.

– *To, že niektoré hodnoty patria (aj) nám, treba v Maďarsku často pripomínať, prízvukovať aj väčšinovému národu.*

– Naša úloha je trojitá. Na prvom mieste je, aby sme pomáhali pri udržaní identity a jazyka ľuďom, ktorí sa ešte pokladajú za Slováka - žiaľ, musím tu

použiť slovo „ešte“. Potom je veľmi dôležité zdôrazňovať pre väčšinový národ, že my sme tu, v Békešskej Čabe a v Maďarsku doma, lebo toto mesto takmer pred 300 rokmi znovu založili naši predkovia. Maďari nie vždy uznávajú túto našu snahu. Chceme pritom, aby sa vedomie tohto faktu zachovalo aj pre ďalšie pokolenia, a nielen pre Slovákov. Myslíme si totiž, že aj pre maďarských obyvateľov je dôležité, aby vedeli, z čoho vyrástlo mesto, v ktorom žijú. Po tretie je treba zdôrazňovať, že napríklad veľký evanjelický kostol postavili Slováci. Mnohí Slováci v našej materskej krajine totiž nevedia, že na Dolnejzemi žijú ich rodáci, ktorí majú svoju kultúru, sú na ňu pyšní a snažia si ju čím dlhšie zachovať.

– *Oblasti kultúry sa týkalo najviac referátov na konferencii a k tejto téme sa vyjadrovalo najviac účastníkov. Akú konkrétnu pomoc dostávajú od našej materskej krajiny vy?*

– Vypracúvame projekty a posielame žiadosti o dotáciu z grantového systému, ktorý spravuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ). To, že koľko peňazí poskytne Slovensko a Úrad na podporu kultúry, závisí samozrejme od vlády SR, ale o tom, že komu koľko peňazí sa dostane, rozhoduje dotačná komisia. Našou úlohou je predovšetkým, aby sme sa snažili vyhovieť výpisu, a aby sme našu činnosť v čo najširšom kruhu propagovali. Je to zaujímavé aj z dvoch pohľadov, a teraz sa nebudem zmieňovať o peniazoch, ktoré sú pre nás najdôležitejšie. Tým, že píšeme žiadosti, dávame vedieť o sebe svetu, že ešte sme a máme svojráznu kultúru, aj napriek tomu, že už nemáme silnú identitu pôvodu. Ľudia sa musia znova naučiť, odkiaľ prišli ich predkovia a prečo my na Dolnej zemi hovoríme po slovensky, alebo po „tótsky“. Po druhé, naše hodnoty, teda rôzne zložky slovenskej kultúry, nielen materiálnej, ale aj duchovnej, musíme predstavovať aj Slovákom žijúcim v materskej krajine, aby vedeli, aké hodnoty tu vytvorili naši predkovia, ktoré musíme zachovať pre nasledujúce generácie. Tvrdím, že to by bolo najdôležitejšou úlohou Slovákov žijúcich v zahraničí.

Rozhovor pripravil Ján Benčík pre rozhlasovú reláciu v Materinskom jazyku

Foto: Ján Benčík

Vila na Štefánii

Začiatky slovenskej diplomatickej misie v Budapešti

Mnohí z príslušníkov našej národnosti poznajú budovu Veľvyslanectva Slovenskej republiky na Ulici Štefánia v XIV. obvode Budapešti. V tejto vile od vzniku samostatnej Slovenskej republiky, teda od roku 1993, pôsobí jej zastupiteľský úrad. Spoločná história tejto budovy a slovenskej diplomacie sa však začala skôr, v čase vojnového Slovenského štátu.

Nedávno, pri príležitosti rozhovoru s riaditeľom Českého centra v Budapešti Jánom Černým som sa dozvedela, že v Zichyho paláci na Szegfű ulici v VI. obvode Budapešti od nadviazania diplomatických vzťahov medzi Maďarskom a prvou Československou republikou v roku 1922 sídlilo československé veľvyslanectvo. Od roku 1945 do rozdelenia republiky v roku 1992 tu pôsobilo obchodné oddelenie československého zastupiteľského zboru. Československé veľvyslanectvo bolo v tom čase na Štefánii a po vzniku samostatnej Slovenskej republiky tu začalo fungovať slovenské veľvyslanectvo. Budova však už aj skôr slúžila diplomatickým účelom a bola pri zrode slovenskej diplomatickej misie. Tu totiž po vzniku vojnového Slovenského štátu sídlil prvý slovenský zastupiteľský úrad v Budapešti.

V roku 2010 v Bratislave vyšla a v Slovenskom inštitúte Budapešť predstavili zaujímavú knihu prvého slovenského vyslanca Slovenského štátu v hlavnom meste Maďarského kráľovstva Jána Spišiaka *Spomienky z Budapešti 1939 – 1944*.

Vzdelaný právnik ovládajúci niekoľko jazykov Ján Spišiak nebol členom vládnucej Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, na tento post ho vybrali pre jeho odborné a jazykové znalosti. Patril do skupiny protifašistických intelektuálov. Spolu so švédskym diplomatom Wallenbergom a švajčiarskym konzulom Lutzom vystavovali pasy a ochranné listy pre Židov. V archíve rodiny je vyznamenanie Spravodlivý medzi národmi, ktoré vyslancovi Spišiakovi in memoriam udelila izraelská vláda. Ján Spišiak spracovával svoj denník po návrate z dvojročnej väzby vo väznici KGB na Lubianke.

Historik Miroslav Michela, ktorý sa podieľal na skrátaní memoárov diplomata a ich príprave do tlače, v úvode knihy píše o tom nasledovne: *„Po vzniku Slovenského štátu bol 23. mája 1939 menovaný vyslancom v Budapešti a v tejto pozícii zotrval do ukončenia druhej svetovej vojny. (...) Po nastúpení na nové pracovné miesto sa stal Spišiak – z titulu svojej funkcie – jedným z najvýznamnejších aktérov vo formovaní slovensko-maďarských vzťahov na politických a hospodárskych úrovniach. V hlavnom meste Maďarského kráľovstva ho však nečakalo príliš priateľivé prostredie. Už pri prvej svojej vážnejšej úlohe sa snažil o konsolidáciu vzájomných hospodárskych stykov, ale zistil, že napriek faktu, že prvou krajinou, ktorá uznala Slovenský štát, bolo Maďarsko, vzájomné vzťahy budú plné prietáhov a komplikácií. Od začiatku svojej misie citlivo vnímal prejavy revizionizmu vo verejnom živote a politike Maďarska. (...) Slovenský vyslanec v Budapešti sa výrazne angažoval v prospech ochrany slovenskej menšiny v Maďarsku. Podporoval aj rôzne protifašistické skupiny...”. Pozrime sa, za akých podmienok začal svoju misiu v Budapešti Ján Spišiak, a ako on sám spomína na začiatky. „Vo väzku som mal päťdesiatdva dolárov a niekoľko drobných pengő. Tieto peniaze boli v tých dňoch celým majetkom novovytvorenej Slovenskej národnej banky, ktoré mala vtedy v cudzích zahraničných valútach a nič viac som nemohol dostať na svoje výdavky.“ Dňa 14. mája 1939, tesne po svojom príchode do Budapešti píše: „Ubytoval som sa v Hoteli Gellért, kde som čakal, kým ma príjme minister zahraničia na prvú zdvorilostnú návštevu (tá sa uskutočnila 19. mája – pozn. autorky). Hneď v prvých dňoch bolo zrejmé, že sa musím zariadiť pre masovú návštevu najmä Slovákov z okupovaného územia.“ Na vysvetlenie treba dodať, že Ján Spišiak zaujal svoje miesto v Budapešti pár mesiacov po prvej viedenskej arbitráži (2. novembra 1938), ktorou fašistické Nemecko a Taliansko donútili Česko-Slovensko vzdať sa územia na juhu Slovenska a*

Podkarpatskej Rusi obývaného prevažne maďarsky hovoriacim obyvateľstvom v prospech Maďarska. O ťažkostiach hľadania vhodného miesta pre svoj úrad Spišiak píše: *„Využil som čas na hľadanie vhodnejších úradných miestností. Moc sa mi to nedarilo. Vlastník prvého vhodného domu mi odmietol prenajať miestnosti, keď sa dozvedel, na aké účely to chcem. On vraj chce trvalého nájomníka a slovenské vyslanectvo – ako sa vyjadroval – ktorýmkoľvek dňom môže zaniknúť. Iný vlastník sa chcel proti podobnému nebezpečenstvu poistiť tým, že požadoval nájomné dopredu na päť rokov, a to vo švajčiarskych frankoch. Nato však nebolo možno ani myslieť. Môj 52-dolárový fond cudzích valút ma upozorňoval na nemožnosť podobných transakcií. Boli aj takí, ktorým vraj vlastnícky cit nedovoľoval prijať do domu slovenské vyslanectvo ako nájomníka. Ináč sa báli prijať môj úrad z obavy, že proti nemu môžu byť demonštrácie a povybíjajú im okná.“*

Jánovi Spišiakovi sa však nakoniec podarilo nájsť vhodné miesto pre svoj úrad. Na svoje detské roky prežité vo vile na ceste Štefánia spomínala na budapeštianskej prezentácii knihy aj dcéra diplomata Daniela Kotulová-Spišiaková. Spomienky z Budapešti ukazujú, ako sa diplomatická prax od Spišiakových čias dramaticky zmenila, ale aj to, že hlavné témy v slovensko-maďarských vzťahoch sa plynutím času nezmenili. Slovenský diplomat v zložitej historickej dobe dokázal konať autonómne a nezávisle, jeho činnosť bola dôstojným začiatkom slovenskej diplomatickej misie v Maďarsku.

Alžbeta Hollerová Račková

Foto: internet

Ján Spišiak s manželkou a sovietsky vyslanec
v Maďarsku N. I. Šaronov

170 rokov od založenia Veľkého Bánhedeša

Vo Veľkom Bánhedeši si v novembri 2012 pripomenuli 170. výročie príchodu Slovákov na veľkú bánhedešskú pustatinu, 155. výročie vzniku evanjelického cirkevného zboru a 150. výročia postavenia malého evanjelického kostola. Jubilejné oslavy začali v záhrade evanjelického kostola zasadением pamätného stromu, kde sa svoje myšlienky podelil s prítomnými aj predseda Čabianskej organizácie Slovákov Michal Lásik. Uverejňujeme jeho prejav.

Vážení páni biskupi, vážení páni farári! Vážené dámy a páni, vážení prítomní!

Opanoval ma zvláštny pocit, pocit toho, že som tu, v Bánedeši doma. Doma som ako rodák z Komlóša, občan Čaby, častý hosť v Nadlaku a hosť v Bánhedeši.

Vaša pohostinná obec teraz ponúka mnoho pyšného regionálneho a slovenského povedomia, pretože všetky tieto lokality sú zastúpené v diele NAŠICH a VAŠICH predkov a verím, že aj vy pociťujete teplo domova vo všetkých týchto lokalitách. Dovoľte mi, aby som v znamení tohto pocitu podal laudáciu na predkov.

Podľa svedectva písomných prameňov obec pod menom Bánhegyesse existovala aj v stredoveku. Svoje pomenovanie dostala jednak po macsovskom bánovi, Jánosovi Maróthym - bola v jeho vlastníctve - a jednak zo slova „hegyes“, ktoré v maďarčine znamená lúku na kosenie. V roku 552 Turci obec zničili a až do prelomu 18. a 19. storočia bola tu, na okraji Čanádskej stolice, ako historické pramene spomínajú, pustatina, kde na horizonte bolo vidieť iba siluety už vtedy založených dedín a mestečiek, dole bolo vidieť len ako sa zem dotýka oblohy. Človek mal vtedy skutočne pocit nekonečna.

Pravdepodobne nekonečná bola aj nádej, s akou prichádzali sem zakladatelia a osnovatelia novodobých dejín osady. Stránky týchto dejín sa začali písať v 30-tych rokoch 19. storočia, keď Kráľovská komora tieto majetky prenajala veľkonájomníkom, ktorí sa tu zaoberali extenzívnym chovom rožného statku a predávali ho až na juhonemeckých trhoch. Pramene z tohto obdobia hovoria, že tu žilo okolo 12 bíšešov a pastierov.

Od 40-tych rokov 19. storočia sa tu začali usadzovať ďalší obyvatelia, ktorí v roku 1842 založili novú osadu. Bolo to 80 nadlackských rodín, príchod ktorých kronika Haána a Zajaca datuje na rok 1843, ale iné pramene hovoria o kolóni-

zácii v rokoch 1841-1842. V rokoch 1855 -1856 sem prišiel nový vystáhovalce-
ký roj zo Slovenského Komlóša. V roku 1855 tu žilo 199 Slovákov, 99 Maďarov,
12 Rumunov a 14 Nemcov. Opis obce v roku 1856 podal vo svojej správe správ-
ca cirkvi Ján Kutlík a Juraj Antal. Spomínajú aj rodiny ktoré prišli z Horné-
ho Uhorska (Demian, Ponický) a miestna tradícia spomína aj rodiny prišlé zo
Zemplína. V roku 1870 sa v Bánhedeši usadili bezzemkovia z Békešskej Čaby,
z Viníc, ktorí od štátu dostali 21 jutár pôdy (20 rodín). O tomto stave píše ďalší
spis Kutlíka z roku 1872 - Popis cirkevný z domu do domu, podľa ktorého tu
žilo 1187 evanjelikov (tj. 253 rodín) a 42 inovercov.

V tomto období, až do roku 1908, kvôli prevahe slovenského obyvateľstva
(66,7 %) sa dedina, po vyčlenení obce Magyarbáhegyes, menovala Slovenským
Bánhedešom. Od roku 1908, keď mal najviac obyvateľov (5205 osôb), bol pre-
menovaný na Veľký Bánhedeš. 80 percent obyvateľov sa po druhej svetovej vojne
presídlilo do Československa, odkiaľ sem vysídlili maďarské obyvateľstvo. Dnes
má Bánhedeš 1850 duší.

Bánhedešania, aby sa stali majiteľmi pozemkov, vynakladali všetko úsilie,
najmä na zúrodňovanie pôdy. O to väčšie bolo ich sklamanie, keď sa dozvedeli
o zmenených ekonomických podmienkach, ktoré umožnili len máloktorým zís-
kať väčšie množstvo pôdy do vlastníctva, pretože to bola komorská kolonizácia.
Tí majetnejší si uprostred svojich pozemkov stavali sálaše. Tie pozostávali z do-
mov na bývanie, maštale pre kone a hovädzí dobytok, chliev pre ošípané a ovce,
sklady pre krmivo, prístrešie pre poľnohospodárske zariadenia a náradie.

Chudobní roľníci, ktorí mali menej šťastia, sa museli uspokojiť s portou resp.
polovičnou portou v dedine a pozemkom v chotári s rozlohou 0,5 – 2 hektáre.
Celá porta (stavebný pozemok) mala výmenu cca 12 árov. Honosnejšie domy
patrili gazdom zo sálašov. Obývali ich príležitostne, najmä počas sviatkov. Počas
zimy, resp. trvale ich využívali starí rodičia, aby sa mohli zúčastňovať bohoslu-
žieb a školopovinné deti, aby mohli chodiť do školy.

Výstavba obce trvala len niekoľko rokov. Dosvedčuje to absolútne rovná
hlavná ulica. Súbežne s ňou sú postavené vedľajšie ulice s geometrickou pestros-
ťou pretínané priečnymi ulicami.

Ihneď po príchode našich predkov bola v centre obce postavená cirkevná
škola, Malý evanjelický kostol a o 60 rokov neskôr, v roku 1895, aj Veľký evan-
jelický kostol. Medzi ďalšie významné budovy patrili obecný dom, úrad notára
ako najvyššieho predstaviteľa štátnej moci, úrad advokáta, spoločenský dom
svojpomocného družstva spolu so živnostenským domom a predajňou ako aj
budova Poľnohospodárskeho družstva.

Milí potomkovia predkov, zakladateľov – Slovákov, milí Bánhedešania, milí hostia!

Zišli sme sa tu, v záhrade Veľkého evanjelického kostola. Kostola, ktorého každá puklinka, každá tehla chráni chválospevy a modlitby slovenských predkov, je svedkom ich radosti a žiaľu, slobodnej viery, svedčí o ich mravnej čistote a tak trochu aj o ich pyšnosti. Zišli sme sa aby sme vzdali hold ich pamiatke.

Svoju vďaku im vyjadrujeme zasadением stromu. Hovorí sa, že strom má rozrastené korene v šírke jeho koruny. Takéto korene, široké korene zapustili aj naši predkovia. Záležalo a záleží na nás, či aj ratolesť – koruna bude vždy zeleňá, podľa možnosti aj kvitnúca s plodná. Nech bude požehnaná ich pamiatka.

Obnovená modlitebňa

Život Slovákov v Čabačúde

Slovenská samospráva v Čabačúde bola založená 20. októbra 2002. Jej predsedníčkou sa stala, Judita Oláhová, podpredsedníčkou Katarína Fehérová, členkami Judita Kováčová, Alžbeta Gömöriová a Judita Virágová. Slovenský volený zbor odvtedy usilovne pracuje.

16. júna 2005 sa 44 osôb rozhodlo založiť Spolok čabačúdske Slovákov. Počet jeho členov dodnes neustále narastá. V súčasnosti má 83 aktivistov, ktorí napomáhajú prácu Slovenskej samosprávy. Každý rok máme štyri podujatia: tradičnú ochutnávku jedál, národnostný deň, večierky s kultúrnym programom a Vianočnú slávnosť, na ktoré pozývame aj členov iných slovenských spolkov z Dolnej zeme, s ktorými sa navzájom navštevujeme. Tieto aktivity spestrujeme rôznymi výstavami. Počas rozhovorov si vymieňame skúsenosti a recepty slovenských jedál, ožívujeme spoločné tradície našich predkov. Organizujeme zájazdy do vzdialenejších slovenských osád, takto spoznávame zvyky Slovákov žijúcich v rôznych kútoch Maďarska a bádame po spoločných koreňoch.

Od roku 2006 sa z iniciatívy Slovenskej samosprávy aj v základnej škole v Čabačúde zaviedlo vyučovanie slovenského jazyka a dnes sa už vyučuje aj na vyššom stupni. V škole účinkuje slovenský tanečný krúžok a gitarová skupina, ktoré sa pravidelne zúčastňujú na našich podujatiach.

Slovenský spevácky zbor a gitarová kapela dospelých vznikli pred pätnástimi rokmi. Na kvalifikačných súťažiach viackrát získali zlatú a striebornú cenu. Ich repertoár pozostáva z miestnych a dolnozemskej slovenských ľudových piesní. Spolupráca s nimi je vynikajúca a máme dobré styky aj s ďalšími občianskymi organizáciami.

Z roka na rok si rozširujeme aj kontakty so Slováckmi z ostatných regiónov Maďarska. Početnou skupinou sa zúčastňujeme na Dni Slovákov v Maďarsku, kde sú prítomní aj Slováci z iných Slováckmi obývaných osád a vždy sa vraciame s peknými zážitkami.

Navštevujeme slovenské divadelné predstavenia v Békésskej Čabe a v Sarvaši, čím si rozširujeme kultúrne vedomosti.

Naša terajšia slovenská samospráva je štvorčlenná. Jej predsedníčkou je Katarína Fehérová, podpredsedníčkou Zuzanna Paličková a členkami Alžbeta Gömöriová a Alžbeta Kožuchová. Medzi svoje ďalšie plány sme zaradili aj vytvorenie dedinského pamiatkového domu, pretože ešte máme staré vecné pamiatky, s ktorými by sme ho mohli zariadiť a tak zachovať pre ďalšie generácie. Našími hlavnými cieľmi je uchovávanie slovenskej kultúry a dejín miestnych Slovákov, vytváranie príležitostí pre používanie jazyka, oživenie slovenských zvykov a tradícií a bádanie po spoločných koreňoch Slovákov v okolí a v Maďarsku.

*Alžbeta Gömöriová
členka slovenskej samosprávy*

Čabačúdsky slovenský spevácky zbor a gitarová kapela

„Chytím nástroj, tak ten sa ozovie“

Rozhovor so zakladateľom Mandolínového orchestra
Tremolo Pavlom Karaszom

– V roku 2009 ste dali dohromady mandolínový orchester Tremolo. Vymysleli to vaše žiačky, alebo vy?

– Poviem, ako sa to stalo. V škole sa pripravovali na jednu súťaž s deťmi a vedeli, že ja som muzikant - len amatér, nie profesionál -, tak ma povolali do školy, aby som bol v porote. Tam boli moje žiačky, Zuzka Lauková a ďalšie a pýtali sa: „Pamätáte sa, ako sme hrali na madolíne?“ Lebo keď ešte chodili do všeobecnej školy, tak som ja tu zorganizoval mandolínovú kapelu. Potom išli do strednej školy, aj tam hrali. V Békéšskej Čabe na gymnáziu ich viedol Ján Šutinský. No a teraz, keď bola táto súťaž, tak som ja to vravel, či by sme ju nemohli zvonu zorganizovať. Tak takto sa to stalo. Mali k tomu vôľu. Najprv sme boli ôsmi, a potom sa prispárili, bolo nás čoraz viac a viac.

– Vás poprosili, aby ste ich viedli?

– Áno, lebo, nie že by som sa chválil, ale ja viem najlepšie techniku hry na mandolíne. Ja aj opravujem nástroje, aj kapele som poopravoval. Tak sme za-

čali hrať, každý týždeň máme skúšku. Je dobré, že viacerí sú takí, ktorí aj noty poznajú. Ešte by som chcel povedať aj to, že opravujem mandolíny a vidím, že hudba bez basy je ni hudba, chýba nám tu basa. Tak som teraz urobil jednu basu.

– *Kto vás naučil robiť hudobné nástroje?*

– Ja sa tomu venujem od detstva, aj môj brat bol taký drevorezbár.

– *Na Komlóši nájdete vhodné drevo a sám si ho pripravíte?*

– Ja som pozbieral to drevo, lebo nie hocijaké drevo na to treba. Napríklad na vrch, na hornú časť, tam je dobrá jedľa, taká jedľa, ktorá má hustie letokruhy.

– *Kedy ste sa naučili hrať na mandolíne?*

– Od malička hrám, učil som sa od brata. Brat hral v takej kapele – „pengetős zenekar” – ale nie na mandolíne, ale na bendžove hrali. To je však už dávno zabudnuté. Ja som jediný, čo viem o nich, že jestvovali.

– *To bola muzika, čo robila zábavy v hoteli Komló?*

– Aj na svadbách hrávali.

– *Na bendžo už nikto nehrá?*

– Teraz už málokto, lebo má nevýhodu, že keď sa mení povetria, tak sa spustia struny a odladí sa. Mandolína lepšie drží.

– *Naučili ste sa hrať zamlady a potom ste študovali hudbu?*

– Neštudoval, ja som amatér.

– *V slovenskej škole ste čo vyučovali?*

– Spev a hudbu. Tam som si vzal so sebou mandolínu, bolo mi poľahšie, že som vedel deťom zahrať, a to ľúbili. Tak sa aj stál ten prvý mandolínový orchester v škole.

– *Mali ste orchester v škole a keď ste odišli do dôchodku, nezaoberali ste sa s hudbou?*

– Zato som sa zaoberal. So známyma, čo vedeli hrať, sme mali takú kapelu, čo hrala do tanca. Ale do hudobnej školy som nechodil, čo viem o hudbe, to som sa naučil autodidaktickým spôsobom.

– *Ale hovoríte, že ste vyučovali spev, tak na vysokej škole ste sa učili hudbu.*

– Nie, ja som v slovenskej škole dostal úlohu, že budem vyučovať spev. Vedeli, že viem hrať.

– *Deti máte?*

– Áno.

– *Tie vedia hrať?*

– Nevedia. Čo mám jedného syna, ten hral v komlóšskej dychovke na kla-

rinéte. Aj to som ho ja učil, lebo ja viem na viacich nástrojoch. Mám harmoniku, husle, gitaru, teraz mám túto basu, mandolínu. Chytím nástroj, tak ten sa ozovie.

– *Pesničky slovenské, maďarské?*

– Slovenské aj maďarské. Páči sa mi, tu hrajú títo juhoslovania, tambura. To nie je mandolína, to je celkom iný nástroj. Aj také som už spravil.

– *Ste ženatý. Čo hovorila žena počas tých dlhých rokov, keď ste chodili muzikovať?*

– Aj ona taká bola, že chodila vyučovať tance. Zo Zväzu ju poslali do tanečnej školy, a potom chodila po dedinách a učila ľudové tance. Aj teraz zvykneme vše, keď ja hrám, tak si ona aj zaspieva.

– *Teraz ešte trochu o tejto vašej kapele. Máte v Tremole viacej žien. Poslúchajú vás?*

– Poslúchajú. Môžem povedať, že veľmi som spokojný s nimi. Každá presne ide a počúvnu ma, aké pokyny im ja dávam.

– *Keď sa zakladal tento súbor, mali dievčatá tú ambíciu, že budú vystupovať, alebo chceli iba hrať?*

– Sprvu len to bolo, že sami sebe si hráme, ale potom to prišlo: „No, kedy vystúpime?“

– *Môžem sa spýtať, koľko máte rokov?*

– Osemdesiat tri.

– *Ako vládnete?*

– Ešte vládzem. Ja večer ni televízor pozerám zväčša, ale si hrám. Sebe. Zvyknem hrať aj spolu s televízorom. Je Nóta TV a tam hrajú maďarské čardáše a ja hrám s nimi. Ja si vezmem harmoniku, alebo kedy aký nástroj mi príde, keď mám vôľu, tak s tým hrám.

Foto: Ján Benčík

Rozhovor pripravila pre rozhlasovú reláciu v Materinskom jazyku Iveta Hruboňová v júni 2011 pri príležitosti vystúpenia skupiny Tremolo v Segedíne na valnom zhromaždení Spolku segedínskych Slovákov

Odišiel ozajstný pedagóg

Za Pavlom Karaszom

Aj dnes mám pred očami jeho vysokú, štíhlu, vzpriamenú postavu, ako sa prechádza po dielni a pozorne sleduje, ako pracujeme na hodine techniky. Na jeho hodinách nebolo rušno. Aj chlapci, pre ktorých to nebolo príznačné, počúvali slová pána učiteľa a presne dodržiavali jeho pokyny. Tak sme pod jeho vedením vytvorili krásne autá z dreva, či vyšívané obrúsky, naučili sme sa aj to, aké súčiastky má a ako funguje chladnička. V poslednom čase som ho vídávala zriedka. Skôr iba na slovenských podujatiach, kde pod jeho vedením vystupovala mandolínová kapela Tremolo. Aj vtedy bol taký istý, ako som sa naňho pamätala zo svojich školských rokov - skromný a tichý. Vždy sa ma opýtal: Ako sa máš, Maca? Podobne ako viacerí zo staršej generácie pedagógov, ktorí vyučovali v Slovenskom Komlóši, alebo v Békešskej Čabe, si ma mýlil s mojou mamou. Nevadilo, veď sa podobáme a patríme do jednej rodiny. Neurazila som sa, však som ho mala rada. A nielen ja. Nikdy som od nikoho nepočula zlého slova v súvislosti s jeho osobou.

Pavol Karasz sa narodil v Slovenskom Komlóši. Po skončení školy v rodnom meste odišiel študovať do Budapešti, kde získal diplom slovenského učiteľa. V tom čase sa oženil so Zuzanou Soványovou. Slovenčinára a učiteľku ľudového tanca potrebovali v našej najmladšej slovenskej škole - v Novom Meste pod Šiatrom. Tak sa Karaszovci dostali z Dolnej zeme do Zemplínskych hôr, kde pani Zuzana bola vychovateľkou a učila tanec, jej manžel vyučoval fyziku, slovenčinu a hudobnú výchovu. Založili tu školský spevokol a tanečnú skupinu. Po niekoľkoročnom pôsobení na Zemplíne sa vrátili do rodnej obce, kde Pavol Karasz aj naďalej pôsobil na slovenskom poli. Rok bol riaditeľom komlóšskeho kultúrneho domu, potom sa stal členom učiteľského zboru miestnej slovenskej školy. Medzitým získal špecializáciu učiteľa techniky. Učebné osnovy z techniky vypracoval aj pre okolité školy, ne jeden odborník získal základy zručnosti pod jeho vedením. Časom obvodnú technickú dielňu premiestnili do Orosházy, kam dochádzal až do odchodu do dôchodku.

Pavol Karasz bol milovníkom hudby. Od svojho detstva sa aktívne zapájal do kultúrnej činnosti Slovenského Komlóša. Založil mládežnícku ľudovú kapelu, ktorá zabezpečovala hudobný sprievod slovenským a maďarským divadel-

ným súborom a tanečnej skupine a bola stálou účastníčkou mestských, župných a celoštátnych podujatí, kde propagovala slovenskú a maďarskú kultúru. Popri pedagogickej práci sa venoval aj výrobe hudobných nástrojov a v slovenskej základnej škole viedol známy desaťčlenný mandolínový súbor. Niekdajší jeho členovia pred tromi rokmi znovu založili mandolínovú kapelu s názvom Tremolo, ktorá pôsobila pod jeho vedením. Do poslednej chvíle sa venoval výrobe a ladeniu hudobných nástrojov. Jeho mnohostrannú činnosť na podnet Slovenskej samosprávy v Slovenskom Komlóši ocenila samospráva mesta v roku 2011 cenou Pro urbe.

Posledná rozlúčka s Pavlom Karaszom bola v piatok 5. októbra 2012 na Starom cintoríne v Slovenskom Komlóši. V jeho osobe sme stratili vzácného človeka, ozajstného komlóšskeho Slováka a výnimočného pedagóga. Všetci jeho bývalí žiaci a kolegovia na neho spomínajú s láskou a vďakou. Česť jeho pamiatke!

Andrea Szabová Mataiszová

Pán učiteľ Pavel Karasz

Na rozlúčku s našou Jutkou

Dňa 14. mája 2012 nás navždy opustila pani Dunová, rodená Judita Bauková. Je to deň, na ktorý nikdy nezabudnem.

V roku 1978, keď som sa po štúdiu v Bratislave vrátila pracovať do Békešskej Čaby, ma vyhládala Juditka a ponúkla mi možnosť popri zamestnaní v osvetovom stredisku Balassiho, zastupovať ju vo vyučovaní detí, keďže sa stala inšpektorkou slovenčiny. Vtedy sme sa stretli prvýkrát. Náš vzťah nebol príliš priateľský, ale ako začiatočníčke mi vždy ochotne pomohla. Dávala mi dobré rady, nielen čo sa týkalo vyučovania, ale aj správania sa so staršími kolegami v zborovni. Bola to vynikajúca lekcia pre mňa, veď som získala množstvo skúseností. Zistila som, že vyučovanie nie je mojou parketou, ale získala som veľa dobrých priateľov a pomocníkov.

Osud nám dal možnosť priateľstvo až po prestavbe Domu slovenskej kultúry, v roku 1995, keď som bola takmer celkom vyčerpaná. Keď by som sa najlepšie bola cítila niekde inde, iba tu nie, v dome, na ktorom sme sa s tetou Eržíkou (Alžbetou Ančinovou) a s členmi predsedníctva Čabianskej organizácie Slovákov toľko natrápili. Potrebovala som ku prevádzkovaniu domu ďalšiu pomoc. Juditka vtedy odišla na dôchodok a ochotne mi ponúkla svoju ruku a

čas. Ako bývalá riaditeľka školy číslo 3 bola zbehlá v úlohách, ktoré sa týkali zariadenia, zamestnania pracovníkov a rozbehnutia činnosti Domu slovenskej kultúry. Dostala odo mňa voľnú ruku, no ona sa so mnou o všetkom radila, ja som sa zase na ňu obracala s mojimi otázkami ako na človeka, ktorému dôverujem vo všetkom. Nikdy mi nedala príčinu na to, aby som spochybňovala jej konanie. Každý jej výrok znel pozitívne a vo všetkom ma povzbudzovala, keď som strácala presvedčenie, že to, čo ma čaká, zvládnem bez problémov.

Zo začiatku sme nemali peniaze, iba prázdny dom. Prenajímanie izieb začalo pomaly a iba postupne sme nadobudli toľko peňazí, že sme mohli dať vyrobiť nábytok, najmä postele, bez ktorých sa, pravda, ubytovávať nedá. Dostali sme do daru kopu použitého nábytku, ktorý bolo treba dať najprv opraviť. Juditka ochotne zháňala majstrov, potrebný materiál, vhodnú látku na poťahy, dozerala na vykonávanú robotu zamestnancov a poverených ľudí, ktorí mali okolo domu a v dome dôležité úlohy. Jej zrak žiadnu chybu neprehliadol. Tešila sa z roboty a mala dobrý pocit zo získaných úspechov.

Juditka sa ku mne správala ako dobrá priateľka a ja som ju pokladala za svoju druhú mamu. Podelila som sa s ňou o moje radosti a starosti. Ľúbila moje deti, keďže jej už boli od nej ďaleko, často sa venovala mojím. Koľkokrát mi hovorievala, že by som nemala odkladať svoje deti kvôli pracovným povinnostiam, lebo najdôležitejšie sú oni a im by sa mala venovať najväčšia pozornosť zo strany mamy. Aj keď mám dobré deti, už viem, že mala pravdu.

Vedela som, že je chorá. Zhovárali sme sa najmä po telefóne. Už sme si nevedeli navzájom pomôcť. Ani sa zasmiať nad tým, čo nás dráždilo, alebo čo nám zapríčinilo zlú náladu. Chýbaš mi Juditka. Odpočívaj v pokoji!

Anna Ištvanová

Judita v kruhu svojich kolegov v Dome slovenskej kultúry

Dolnozemskí Slováci na Žitnom ostrove

*Rodáci a ich potomkovia z Poľného Berinčoka a Medeša
si v Kolárove pripomenuli 65. výročie presídlenia*

V dolnej časti Žitného ostrova, na sútoku Váhu a Malého Dunaja leží mesto Kolárovo (v minulosti Guta). Toto stredisko obilia a mlynov, kým v roku 1967 nezískalo štatút mesta, bolo v bývalom Československu najväčšou dedinou s počtom takmer 14 tisíc obyvateľov. V časoch Uhorska bolo po Békešskej Čabe a Debrecíne najrozsiahlejšou obcou s chotárom, ktorý mal vyše 50 tisíc jutár obrábateľnej pôdy. V Kolárove pri sčítaní obyvateľstva roku 2001 žilo 10 823 obyvateľov, z ktorých bolo 17,5 %, čiže 1894 Slovákov. Už aj z toho dôvodu je v tomto meste slovenská kultúra nenahraditeľnou. A to aj preto, že počet tu žijúcich Slovákov sa od ostatného sčítania obyvateľov podstatne znížil.

V minulosti sa obyvatelia Kolárova okrem poľnohospodárstva a rybárstva zaoberali tkaním sietí a výrobou člnov.

V rámci výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom sa v roku 1947 do mesta a z neho čoskoro do novovybudovanej Dediny Mládeže presídlilo viac ako dve tisíc Slovákov z Maďarska. Prišli sem prevažne Slováci z Poľného Berinčoka (Mezőberény) a Medeša (Medgyesegyháza), v menšom počte aj z iných miest a osád Békešskej a Čanádskej oblasti. Boli to prevažne roľníci a robotníci, ktorí po počiatočnom súkromnom podnikaní našli v tom čase zamestnanie najmä v zakladajúcich roľníckych družstvách. Napríklad hneď po svojom príchode do Kolárova začali s pestovaním ryže v novozaloženom Ryžovom družstve.

V roku 1965 postihla takmer celý Žitný ostrov roztrhnutím dunajskej hrádze veľká povodeň. Tá nevynechala ani Kolárovo a spôsobila mu nesmierne škody. Na obnove poškodeného mesta sa významne podieľali podniky a inštitúcie zo slovenských a českých krajov. Vtedy sa tu vybudovali nové rodinné domy, verejné budovy, infraštruktúra a po roku 1970 sa takto Kolárovo stáva aj priemyselným strediskom severovýchodnej časti Žitného ostrova. V nových závodoch a prevádzkach tu popri poľnohospodárstve nachádzajú uplatnenie aj Slováci - presídlenci z Maďarska. Za zmienku stojí, že v 70-tych a 80-tych rokoch minulého storočia sa tu vyrábali mopedy značky Babeta, exportované vo veľkom množstve aj do zahraničia. Mesto aj z dôvodu prisťahovania Slovákov z Poľného Berinčoka udržiava s týmto dolnozemským mestom priateľské styky, o čom hlása aj tabuľa umiestnená na námestí Kolárova.

Pre tu žijúcich Slovákov, pochádzajúcich prevažne z maďarskej Dolnej zeme, bol rozhodujúci rok 1968, keď v Kolárove odovzdali do užívania novovybudovanú slovenskú základnú školu. To bol rok aj ich národného a kultúrneho posilnenia. Slovenské aktivity v tomto prevažne Maďarmi obývanom meste mali v ostatnom desaťročí svoje vrcholy a útlmy. V roku 2000 sa rozhodli Slováci v Kolárove, túžiaci po intenzívnejšej a činorodejšej kultúrno-osvetovej práci, založiť Spolok priateľov slovenskej kultúry. Aj pri tomto počíne stáli pri jeho zakladaní na čele Slováci, ktorí sa sem presídlili z Maďarska a tiež už aj ich potomkovia. Prvý výbor spolku tvorili: Jozef Kubica, Mária Styková, Pavol Piliši, Margita Selčániová. Teraz je predsedníčkou spolku Alžbeta Mršková a podpredsedom Ladislav Petruš. Členmi výboru sú Helena Šramková, Mária Mendánová, Žofia Nagyová, Mária Majerčíková a Pavol Piliši. Spolok priateľov slovenskej kultúry v Kolárove má každoročne pestrý plán činnosti.

Vo februári roku 2007 si Slováci - presídlenci z Maďarska, žijúci v Kolárove, vo svojej spolkovej miestnosti pripomenuli 60. výročie návratu do starej vlasti. Zišli sa tu nielen starší, ale aj mladší, aby si po prednáške o výmene obyvateľstva medzi Maďarskom a bývalým Československom spomienkami pripomenuli túto významnú udalosť. Dnes už nežijúci z nich Juraj Puškelf, rodák z Poľného Berinčoka, ťažko pracoval v Maďarsku ako robotník na železnici, a to najviac pri výrobe podvalov pod koľajnice. Ponúkli mu aj lepšie platenú prácu - výhybkára, ale za cenu, že si zmení priezvisko z Puškelfa na Puskása, čo on rezolútne odmietol. Vtedy mal už dvadsať rokov a tak sa pripojil k tým Slovákom, čo sa hlásili na presídlenie. Po príchode do Kolárova patril medzi zakladateľov Ryžového družstva, ktoré hneď v roku príchodu založilo 24 Slovákov, ktorí sem prišli z Poľného Berinčoka a Medeša. Už v ďalšom roku zberali prvú úrodu, keď na slávnostnom

začatí žatvy ryže sa 16. októbra 1948 zúčastnili povereníci SNR Michal Faltán a Gustáv Husák. Juraj Puškeľ sa pred piatimi rokmi na tieto prvé roky usídlenia a práce dobre pamätal: „Bol som aj v delegácii, ktorá navštívila povereníka poľnohospodárstva Michala Faltána, u ktorého sme žiadali úver na počiatočnú činnosť družstva. Keď nám to prisľúbil, zakrátko nás postrašil, že keď sa nám ryža nevydarí, tak nás nechá pozatvárať. Ryžové družstvo hospodáriace na ploche približne 2000 ha dobre hospodáril, a to aj potom, keď sa stalo súčasťou roľníckeho družstva. Do- volím si povedať, že to bolo tak do roku 1954 a mnohé rodiny v Dedine Mládeže sa postavili na nohy zásluhou pestovania ryže. Potom však prišiel k nám lacný dovoz ryže z Číny a Vietnamu a čerpanie vody bolo u nás nákladné, s jej pestovaním sme skončili” - zaspomínal si vtedy jeden z najstarších repatriantov.

Na prácu v Ryžovom družstve v Kolárove si zaspomínala aj Anna Babinská, rodená Erbová. Ako žiačka základnej školy chodila v gumových čizmách vytrhávať zo zavodeného ryžoviska burinu a za odmenu dostala niekoľko kilogramov ryže. V Poľnom Berinčoku boli nemeckou rodinou a keďže dobre spolunažívali so slovenskou komunitou, členovia náborovej a potom presídľovacej komisie im ponúkli presídlenie na Slovensko. Oni to prijali, čím sa aj takto zachránili pred možným odvlečením ruskými vojakmi do Sovietskeho zväzu alebo vyvezením do Nemecka.

Pestovanie ryže v Kolárove vytvorilo možnosti zamestnania aj pre iné povolania navrátilcov. Napríklad Ján Mrška a Juraj Selčáni prevádzkovali lúparne ryže. Roľnícke skladištné družstvo v Komárne z lúparne Juraja Selčániho v roku 1949 prevzalo 516 q ryže. Po smrti Juraja Selčániho prevzala úlohu vedenia lúparne jeho manželka Helena, ktorá dokonca pomáhala zostrojiť a zavádzať lúpareň ryže v družstve v Nitrianskom Hrádku a v Komjaticiach. Selčániovci si z Maďarska priviezli aj stroje na výrobu slnečnicového oleja. Dodnes aktívny dôchodca Ján Rajtár prišiel na Slovensko už v roku 1946 v rámci školskej akcie s viacerými vybranými stredoškólakmi z Maďarska. Navštevoval gymnázium v Békešskej Čabe a na odporúčenie ho zaradili do 3. ročníka gymnázia v Ružomberku. „V Békešskej Čabe som bol na gymnáziu druhákom. Bol som jedným z vanástich študentov Slovákov z Maďarska, ktorí so súhlasom rodičov išli sa učiť v rodnej reči na Slovensko. Pamätám sa, že to bolo 30. septembra 1946, keď nás na Slovensko odvážali československí vojaci na nákladných automobiloch značky Studebaker. Po príchode na Hviezdoslavove námestie v Bratislave nás slávnostne privítali najvyšší predstavitelia SNR. Potom nás odovzdali jednotlivým gymnáziám v Martine, Kežmarku a Ružomberku. Ja som sa už do Maďarska nevrátil, lebo moji rodičia sa rozhodli presídliť na Slovensko (do Kolárova), a tak som sa k nim v júni 1947 pripojil” - povedal o svojom príchode na Slovensko Ján Rajtár. V rokoch 1952-

1954 absolvoval povinnú vojenskú službu. Po jej skončení pracoval do roku 1956 v miestnom družstve, potom ako úradník na Miestnom národnom výbore, kde okrem iného organizoval aj záchranné práce počas katastrofálnej povodne v roku 1965. Neskôr pracoval v kultúrnej oblasti a ako vedúci kina. Najväčšie úspechy dosiahol v športovej činnosti. V streľbe zo športovej malorážky bol päťkrát majstrom Slovenska, získal viac ako 130 medailí a nakoniec v roku 1971 mu udelili titul majstra športu. V tomto druhu športu, ktorému sa venuje polstoročie, je dodnes aktívny a zúčastňuje sa domácich a medzinárodných športových súťaží.

Aj Michal Kociský (dnes už 79-ročný) prišiel do Kolárova s rodičmi z Medeša ako mládenec. V roku presídlenia 1947 práve završil pätnásť rokov. Jeho starí rodičia, pochádzajúci z Békešskej Čaby, patrili medzi zakladateľov Medeša a pred presídlením na Slovensko žili v obci tri generácie jeho rodiny, ktorá mala 24 členov a všetci prišli na Slovensko. Celkom z tejto obce repatriovalo na Slovensko 300 rodín Slovákov s vyše 1 200 osobami. Michal Kociský vychodil šesť tried základnej školy v Medeši, kde okrem náboženstva sa všetky predmety musel učiť po maďarsky. A to aj napriek tomu, že učiteľom bol Slovák Ján Nemčok, ktorý si zmenil meno na Nyitrai. *„Otec pochádzajúci zo 7 detí sa len sám po starom otcovi zaoberal roľníctvom. Nielen celá rodina, ale aj celá dedina žila svorne. Aj keď nás v škole pomaďarčovali, mali sme svoj slovenský kultúrny spolok a pod vedením farára Jána Hrivnáka aj spevácky zbor. Moja stará mama nevedela po maďarsky a aj ostatní len veľmi slabo. Naši si v roku 1947 povedali: 'Pôjdeme domov, na Slovensko!' Po príchode do Kolárova ako roľníkom nám prideliť zem a dom na samote vzdialenej 8 km od Kolárova. Pôda o celkovej výmere 7,5 ha bola situovaná na 24 miestach v sťažených podmienkach. Roku 1949 založili v Kolárove družstvo, do ktorého vstúpili aj rodičia. V roku 1950 som aj ja začal pracovať v zeleninárskej skupine, ktorú viedol krajan Pavel Duna. Boli sme prví, čo sme na veľkej ploche začali pestovať melóny. V roku 1951 sa naša rodina presťahovala zo samoty Častá do obce“* - priblížil prvé roky usídlenia rodiny Michal Kociský. Aj keď v zeleninárskej skupine mal funkciu „čatára“, neuspokojil sa so základným vzdelaním získaným v Maďarsku. Postupne absolvoval najprv Poľnohospodársku majstrovskú školu v Dedine Mládeže a potom získal maturitu na Poľnohospodárskej technickej škole v Hurbanove, čím už začal v družstve pracovať ako technik, vedúci živočíšnej výroby a vedúci zeleninárskej skupiny. Vyskúšal si aj prácu v miestnom podniku ZVL, ktorý vyrábala motocykle Babeta. V Kolárove je však od mladosti známy najmä z kultúrnej činnosti. Jeho prvým počínom bolo založenie mládežníckej kapely, organizoval nácvik divadelných hier a kabaretných vystúpení. V Dedine Mládeže založil folklórny súbor a počas štúdia

v Hurbanove účinkoval v spevokole ako hudobník. Dokáže hrať na husliach, klarinete, saxofóne a keď sa založila v Kolárove dychovka, tak aj na trúbke. V dychovej kapele účinkuje s najmladším synom Emilom doteraz. Michal Kociský vychoval troch synov a keď mu zomrela manželka, znovu sa oženil a tak teraz má vlastne sedem detí. Už dvadsať rokov je dôchodcom a ako všestranný Slovák sa v Kolárove angažuje v Spolku priateľov slovenskej kultúry. „Mojí rodičia mi zanechali veľké kultúrne dedičstvo. Záležalo im naudržiavani dolnozemskeho folklóru a sami veľa spievali. Zozbierali 30 piesní a s mojou pomocou ich nahrali na magnetofónové pásky. Nedávno sa mi ich podarilo vydať spoločne s rodinnou kronikou aj knižne” - pochválil sa tento na svoj vek čulý člen spolku.

Najkrajšie a najvydarenejšie akcie Spolku priateľov slovenskej kultúry sa konajú pod holým nebom. K tomu v Kolárove najlepšie slúži prírodné prostredie starého koryta Malého Dunaja so svojim plávajúcim mlynom. Tento historický zrekonštruovaný mlyn bol vyrobený podľa pôvodného mlyna, ktorý stál ešte pred druhou svetovou vojnou v Radvani nad Dunajom. Je v ňom zriadené múzeum predstavujúce život vodných mlynárov v minulosti. Na mlyne a v priľahlých priestoroch sa organizuje ekologická výučba detí a mládeže. Pri mlyne organizuje svoje podujatia aj Spolok priateľov slovenskej kultúry. Po ukončení kultúrneho podujatia tu spolkári aj radi oddychujú, ženy upečú pagáče, muži uvaria guláš a o zábavu sa postará mládež. Miestnou raritou je, že k vodnému plynu vedie drevený most, ktorý sa považuje za najdlhší v Európe. Celý areál má od Slovenského pozemkového fondu prenajatý a spravuje ho potomok presídlencov z Maďarska Ivan Šali. V tomto prírodnom areáli sa zišli členovia spolku aj 15. septembra 2012, aby si po piatich rokoch opäť pripomenuli výročie presídlenia Slovákov do krajiny predkov. Po prednáške publicistu a spisovateľa Jána Jančovica a besede s nim si pri chutnom danielom guláši a dolnozemských dobrotách, pripravených spolkárkami, pospomínali na minulé a prítomné časy. Medzi nimi už tí najstarší z dôvodu úmrtia a staroby chýbali.

Spolok už od začiatku udržiava priateľské styky s krajanmi žijúcimi v Poľnom Berinčoku a Medeši a týchto svojich priateľov pozýva na svoje hlavné podujatia a rovnako sa zúčastňuje na ich podujatiach v Maďarsku. Takto napríklad boli Slováci z Kolárova viackrát účastníkmi Melónového festivalu v Medeši a priateľskú návštevu mali aj u Berinčanov. Čoskoro ich čaká ďalšia. V dňoch 12. - 13. októbra 2012 opäť odcestujú na pozvanie Spolku Slovákov v Poľnom Berinčoku na Deň berinských Slovákov, na ktorom si domáci spoločne s hosťami z Kolárova pripomenú 20. výročie založenia svojho spolku.

Text a foto: Eva Jančovicová

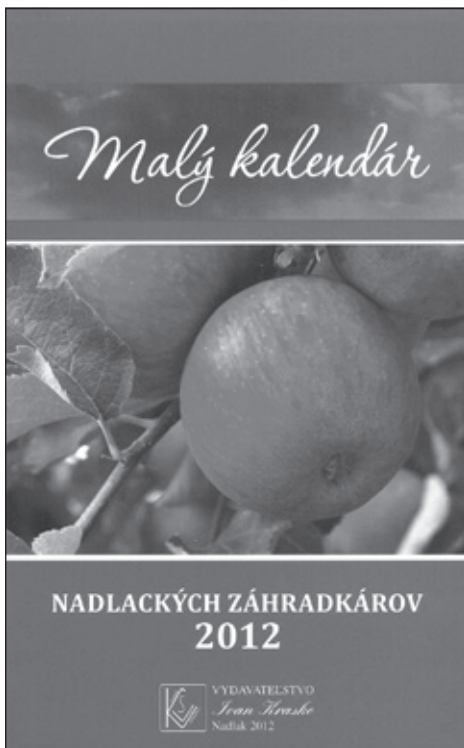
Malý kalendár nadlacksých záhradkárov

Hístka záujemcov o pestovanie ovocia a čiastočne aj zeleniny, združených do Spolku nadlacksých záhradkárov, zostavila a za pomoci miestnej rady vydala v roku 2012 už tretí ročník Malého kalendára nadlacksých záhradkárov.

Tento rok sa dostal do rúk záujemcov pomerne neskoro, hrozilo, že sa ho vôbec nepodarí vydať. Na príčine bol chudobnejší rozpočet miestnej rady, rozkolísané názory členov spolku na obsah i formu publikácie a relatívny nedostatok originálnych príspevkov. Svoju úlohu zohrala aj skutočnosť, že tieto príspevky musia prejsť náročnou štylisticko-pravopisnou úpravou, niektoré musia byť preložené z rumunčiny do slovenčiny a pritom je nevyhnutá aj ich počítačová úprava.

Pravda, keď takáto publikácia uzrie svetlo sveta a dostane sa do rúk čitateľov skriesi vo vedomí jej tvorcov i adresátov tiché záhradkárске oduševnenie. Všetci naberú novú silu i energiu či zanieťenosť zúčastniť sa na rôznych verejnoprospešných podujatiach, čím sa zdvihnú nad starú individualistickú morálku *“vykašli sa na svet okolo teba, nebehaj s motykou po meste..., čo ťa po tom, že v meste alebo na okolí sú holé priestranstvá, na ktorých by mohli rásť stovky stromov, je to úloha iných...”*

Aj toto číslo si zachovalo štruktúru predošlých ročníkov: redakčný príhovor čitateľom, potom nasleduje správa o činnosti spolku na rok 2011,

po nej kalendárne mesiace a pri každom v nich sú pranostiky a úkazy prírody, aforizmy, nasledujú rady záhradkárom pre daný mesiac a naposledy opis určitej choroby alebo škodcu, s ktorými sa temer každý záhradkár stretne. A tak sa čitateľ môže oboznámiť s ich základnými a charakteristickými vlastnosťami, ako im prechádzať, ale aj ako proti nim bojovať chemickými prípravkami, mechanicky domácimi prípravkami a pod. Záujemci sa môžu poučiť o tom, čo je monilióza, chrastavosť, kučeravosť broskyňových listov, múčnatka, a pod. Rady uvedené v príspevkoch sa opierajú o odbornú tlač, domácu – rumunskú, potom zo Slovenska i Maďarska ako aj rôznych vysielaní TV.

Kalendár obsahuje aj príspevky širšieho rozsahu, napr.: Niektoré aspekty sťahovania Slovákov na Dolnú zem (autor Ján Kukučka), Veľká noc – jedna alebo dve (Mgr. Dušan Vanko, farár), Nadlacké výšivky (Ján Keleš) a.i. Zaujímavé a podnetné sú aj praktické rady niektorých členov spolku ktorú ponúkajú svoju skúsenosť záujemcom napr. Praktické rady Ondreja Zetochu pre záhradkárov, ktorých ovocné sady a vinohrady v blízkosti Maruše sú častejšie navštevované srnkami, Štefan Obšusta: Z vinice do pivnice a.i.

Veľmi hodnotné sú aj príspevky odborného inštruktora Republikového výboru Slovenského zväzu záhradkárov Ing. Eduarda Jakubeka, ktoré sa svojim vedeckým obsahom zaoberajú radom záhradkárskeho problémov, napr. o reze orechov, príčiny chlorózy a pod.

Redakčný kolektív aj tohoto čísla verí, že dáva do rúk čitateľom dobrého priateľa či pomocníka a radcu tým, ktorým záhradkárčenie robí radosť i potešenie.

Pavol Bujtár

Naši vedúci o slovenskom jazyku v Maďarsku a o nás¹

V príspevku budú predstavené úryvky z výsledkov súčasných jazykových výskumov a bádateľského projektu Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku pod názvom *Slovenský jazyk v Maďarsku*, a to vybrané výsledky z rozhovorov s vedúcimi predstaviteľmi našej národnosti. Interview s vedúcimi predstaviteľmi našej národnosti o jazyku som pokladala za dôležité preto, lebo od zvolených funkcionárov a vymenovaných riaditeľov rôznych inštitúcií závisí veľa. Rozhodujú o hodnotách, prioritách činnosti, finančných prostriedkoch, sprostredkujú vzor individuálneho a kolektívneho jazykového správania sa atď. Ich komunikačná prax a prístup k jazykovému dedičstvu ovplyvňuje mnohých.

Podľa odpovedí na otázky a výskumných skúseností, môžeme už na úvod poznamenať, že prevažná väčšina vedúcich predstaviteľov, čiže rozhodujúcich osobností Slovákov dobre pozná slovenskú jazykovú situáciu v našej vlasti. Mnohí pokladajú jazykovú otázku, ochranu a oživenie slovenčiny za svoju prioritnú povinnosť. Vidia možnosti a dokážu skoncipovať úlohy v tejto oblasti pre nimi vedené organizácie a inštitúcie. Uvedené vety by som chcela potvrdiť slovami účastníkmi rozhovorov. Odpovede, resp. dlhšie citáty z rozhovorov sú veľmi poučné a zaujímavé, lebo sú cennými jazykovými pamiatkami, resp. pamiatkami o jazyku a živote slovenskej národnosti našej doby. Pri prepise zvukových nahrávok sme sa snažili zachovať pôvodný, hovorový štýl a jazyk citovaných výrokov.

Otázka:

Aká je súčasná slovenská jazyková situácia v Maďarsku?

Príklady z odpovedí:

„Moje skúsenosti nie sú najlepšie. Nedelil by som inteligenciu a ostatných. Ja rozprávam po slovensky len úradne, keď príde niekto na návštevu zo Slovenska. Okrem

1 Príspevok je prepracovaný a skrátená verzia prednášky, ktorá odznela na konferencii JÚĽŠ SAV a SJS pri JÚĽŠ SAV Jazyková kultúra a terminológia 27. septembra 2012 v Bratislave.

toho len po maďarsky komunikujeme. So staršími ľuďmi ešte zvykneme po slovensky, s mojou generáciou už nie. Zo slovenčiny treba dosiahnuť taký stupeň vedomosti jazyka, aby sme vedeli lepšie hovoriť. Nepoznáme výrazy, mali by sme viac čítať, nečítame, len Ľudové noviny. Relácie v rádiu neviem, kde mám chytiť, v televízii je slovenské vysielanie v pondelok, kto je vtedy doma? Len starší vedia, zabúdame po slovensky.“ (J. A., nar.1966)

„Vidím tu dve protichodné tendencie. Jednak z pôvodných slovenských komunit sa starnutím slovenského obyvateľstva vytráca slovenský jazyk, v rodinnom kruhu sa už neodovzdáva slovenčina. Na druhej strane zase v kruhu mladých ľudí sa prejavuje záujem o štúdium slovenského jazyka, ba nielen v kruhu mladých, ale aj u dospelých, ktorí pochádzajú pôvodne zo slovenskej rodiny, teraz sa snažia oživiť tú schopnosť, oživiť slovenčinu. Nie v tom kruhu, kde sa pôvodne odovzdávala slovenčina, ale inými formami, napr. v jazykových kurzoch. Mladí majú citovú väzbu, ale mnohí majú aj praktické ciele, používať jazyk v hospodárskom, či vedeckom živote. Jednoznačne môžeme hovoriť, že prestíž slovenského jazyka rastie, zvyšuje sa záujem zo strany ľudí pochádzajúcich zo slovenských rodín, ale aj v kruhu tých, ktorí nemajú nijaké kontakty, ale pracujú vo firmách (napr. MOL, OTP). Nehovoriac o samosprávach, ktoré tiež dajú priestor slovenčine. Vo verejnom živote sa dávnejšie nepoužívala. Situácia je lepšia ako pred 15 rokmi.“ (A. H. R., nar.1964)

„Jazyková situácia sa zhoršila, priemerne tridsať rokov nazad. Hodnotím túto situáciu za svoj aktívny pracovný vek, od sedemdesiatych rokov, keď sa ešte v Čabe moji priatelia a návštevníci zo Slovenska bežne dohovoriť po slovensky, ak šli na nákupy. Všade našli človeka, ktorý sa k nim prihovoriť, ak zistil, že je cudzinec. Ak beriem do úvahy, že do vtedajšieho slovenského klubu som bez problémov našla 200 – 300 ľudí, ktorí rozumeli po slovensky a používali jazyk. Hovorím to ako organizátorka predstavení a prednášok. Na budovách inštitúcií boli vyložené dvojazyčné tabule, bolo to samozrejme, nerobilo problém predať a predplatiť, neviem koľko, viac sto kusov, exemplárov Ľudových novín alebo nášho kalendára. Primerane k tomuto, tak teraz beriem súčasný stav, ťažko nájsť obecnstvo väčšieho počtu, ktoré by rozumelo divadelnému predstaveniu. Keď chceme naplniť divadelnú sálu, vtedy mi stačilo ísť po meste, teraz potrebujem ísť aj do okolitých osád, do župy, aby som pozvala obecnstvo, ktoré rozumie predstaveniu v počte 300 – 400 ľudí. A aj vtedy mám problémy: ak sledujem predstavenie, nie vždy reagujú na všetko, čo sa deje na javisku. To znamená, že aj tým, ktorí sa pokladajú za používateľov slovenčiny, sledovanie spisovnej slovenčiny, hovoreného slova, keď prebieha dej na javisku, robí problémy zachytenie určitých významov odznených výrokov, napríklad druhotných významov, inej významovej roviny textu. Myslím si, že ako najvyššejšia forma používania slovenského jazyka je diva-

delníctvo, a ak sú ľudia, ktorí nerozumejú predstaveniu, pričom ešte ovládajú jazyk na nejakom stupni, tak to jednoznačne znamená, že jazyk veľmi zoslabol.

Ďalším mojím postrehom je, že pred tridsiatimi rokmi ešte nebol pre nikoho problém hovoriť po slovensky na stretnutiach a podujatiach. Dnes sa bezproblémovo vyjadruje iba úplne stará generácia, čo znamená 60–70-ročnú generáciu. Teraz hovorím o Čabe, lebo napríklad Komlôš má ešte takých dvadsať rokov, aby sa dostal do tejto istej jazykovej situácie. Okrem staršej generácie sa prejavia bezproblémovo učitelia a bývalí učitelia, ale nie každý, kto dnes vyučuje v slovenských školách, a ešte podaktorí. Jazyk sa nepoužíva, pričom možnosti je dosť. Skôr sa veľmi zúžil okruh a počet tých ľudí, ktorí nemusia rozmýšľať o tom, ako treba skloňovať a ohýbať. Ľudia sa ešte dokážu vyjadriť v slovenčine, aj iní okrem tu spomenutých, ale tým treba rozmýšľať nad slovami, nenájdu určité výrazy, opíšu, čo chcú hovoriť, robia chyby v rodoch a pádoch. To už poukazuje na to, že jazyk zoslabol.“ (A. I., nar.1955)

„Jazyk Slovákov v Maďarsku je veľmi diferencovaný, ešte žije nárečová podoba jazyka. Ja si myslím, že veľmi veľakrát podceňujeme šírku nárečovej podoby, ktorá je zastúpená v najväčšej miere dodnes v Maďarsku. Staršia generácia ju aktívne používa, stredná generácia, 50–40-roční, už veľakrát len pasívne, a práve medzi nimi sú viacerí, ktorí ovládajú spisovnú slovenčinu a hanbia sa za nárečie, už menej používajú slovenčinu, a mladšia generácia, 30-roční, ešte majú trosky z nárečia, veľmi často miešajú nárečie so spisovnou slovenčinou, ktorú sa naučili v jazykových školách, už veľmi slabo hovoria. Potom ako osobitný je okruh našej inteligencie, sem by som zadelila nielen učiteľov a vedeckých pracovníkov, ale aj tých vzdelaných ľudí, ktorí ovládajú spisovnú slovenčinu. Aj tu sú rozdiely, v znalosti jazyka, ako sú schopní sa vyjadriť, máme nedostatky, ktoré vyplývajú z nedostatkov školského systému, napr. prírodné vedy, máme slabú motiváciu, lebo slovenský jazyk nepotrebujeme v každodennom živote. Ako núvum je obchod a hospodárstvo. Vzniká záujem zo strany podnikateľov nájsť takých ľudí, ktorí ovládajú terminológiu obchodu a podnikania a tu máme tiež nedostatky.“ (E. P., nar. 1962)

Otázka:

Je záujem v kruhu Slovákov o slovenské slovo, o slovenskú reč?

Príklady z odpovedí:

„Treba na tom veľmi veľa pracovať. Ale ja to tak vidím, že ak sa zhováraš s ľuďmi, ktorí majú slovenské korene, tak im dobre padne aj spisovná slovenčina, aj

nárečie. Ak začínam po slovensky so známym, reaguje na to úsmevom, berie to pozitívne, dobre mu to padne. Spomína na detstvo, na časy mladosti. Rodičia majú výčitky svedomia, rozmyšľajú tak, že keď sa oni v detstve nenaučili tento jazyk, tak aspoň ich deti nech sa ho naučia.“ (Z. M., nar.1952)

„Či je záujem? Aj tu sú obrovské rozdiely medzi Slovákmi. Sú takí, ktorí sú aktívni napr. v slovenských samosprávach. Tu vidím pozitívny vplyv v používaní jazyka, každý sa prispôbuje tým očakávaniam, ktoré cíti na svojom pracovisku. Napr. kultúrny pracovník vo vystupovaní, aktivisti možno, že ovládajú len komunikatívnu slovenčinu, vedúci už sa starajú sformulovať svoje myšlienky do prednášky, aplikujú si svoje výpovede do rozličných štýlov. V tomto zmysle sa oživil jazyk v tomto kruhu. Druhý problém je, nakoľko Slováci odovzdávajú svoju reč svojim potomkom. Tu vidím nedostatky. Povedala by som, že ešte stále sa podceňuje jazyk aj v našom kruhu, a to je najväčšia chyba.“ (E. P., nar. 1962)

Na základe vyhodnotení odpovedí môžeme zistiť, že súčasnú slovenskú jazykovú situáciu v Maďarsku vedúci predstavitelia našej národnosti poznajú reálne v jej zložitosti, vekovej i územnej diferencovanosti. Zhodujú sa v tom, že za prirodzených používateľov jazyka pokladajú príslušníkov staršej generácie, ktorým je slovenčina, resp. miestne slovenské nárečie, materčina (Balleková, 2004; Žiláková, 2008). Niektorí za jednu z hlavných príčin straty jazyka pokladajú práve to, že sa podceňovali a ani v súčasnosti sa neoceňujú v patričnej miere dialekty. Z odpovedí môžeme zistiť aj to, že prevažná väčšina vedúcich osobností od školských inštitúcií očakáva, že naučia deti jazyk ich predkov. S terajšími výsledkami v tejto oblasti nie sú spokojní, lebo absolventi našich škôl podľa ich skúseností nevedia komunikovať v každodenných situáciách, pretože majú zábrany, komplexy v používaní jazyka. V zdokonaľovaní sa v komunikačných a jazykových schopnostiach pripisujú veľký význam hosťujúcim učiteľom, kontaktom medzi jednotlivými, Slovákmi obývanými regiónmi a s materskou krajinou, pobytom (výletom, štipendiám, rôznym doškoľovaniam, zvlášť jazykovým kurzom atď.) na Slovensku. Podľa opýtaných, bolo by potrebné lepšie využívať možnosti masovokomunikačných prostriedkov a viac stavať na existujúcej silnej citovej väzbe, ktorá je charakteristická pre príslušníkov a potomkov našej národnosti (Gyivicsán, 1993). Pokladajú za dôležité v širšom kruhu zapojiť ľudí slovenského pôvodu do menšinového života, lebo mnohých sa nám ešte nepodarilo osloviť, k mnohým sme ešte nenašli cestu. Povinnosti rodičov – čo sa týka zachovania jazyka a národnosti – sú spomenuté len v máloktorých odpovediach a vlastná rodičovská zodpovednosť iba výnimočne (Homíšinová, 2006). O súčasnosti a budúcnosti slovenského jazyka v Maďarsku sa účastníci rozhovorov vyjadrili skôr skepticky a pesimisticky. Niektorí však

vidia aj nové možnosti, ktoré začína ponúkať trh práce, spoločné a medzinárodné firmy, rozširujúce sa kultúrne a ekonomické kontakty, no zároveň poukazujú na nedostatok odborníkov ovládajúcich terminologickú sústavu jednotlivých hospodárskych odvetví a na absenciu vyučovania odborného, obchodného jazyka v našej vlasti. Vlastné inštitúcie slovenskej minority všetci pokladajú za nádejnú ďalšiu možnosť v používaní jazyka aj v budovaní kultúrnej autonómie.

Ďalším sľubným výsledkom nášho výskumu je zistenie, že v súčasnosti sa v istých kruhoch Slovákov v Maďarsku začína vytvárať hovorový jazyk. Platí to aj pre tých, ktorí si slovenčinu osvojili počas druhej socializácie, v ich prípade je druhým, t. j. druhotným, sekundárnym jazykom. Prevažná väčšina sa naučila aktívne používať slovenský jazyk v škole, hoci niektorí si so sebou priniesli pasívnu znalosť jazyka z domu. Paralelne s väčšou aktivitou slovenského národnostného života, ktorú môžeme sledovať od konca 80. a začiatku 90. rokov, rástol aj rešpekt materinského jazyka, resp. jazyka predkov. Medzi cieľmi a úlohami slovenských organizácií a samospráv figuruje zachovanie a používanie slovenského jazyka na popredných miestach. Čím ďalej, tým viac sa očakáva slovenská komunikácia na rôznych podujatiach a od vedúcich predstaviteľov, aktivistov nielen v oficiálnom, ale aj v každodennom živote. Tejto požiadavke sa snažia vyhovieť organizácie i jednotlivci, i keď ešte nie dôsledne. Túto jazykovú situáciu nemôžeme ešte pokladať za prirodzenú, lebo prevažná väčšina účastníkov rozhovorov sa pridrižiava slovenčiny vedome, pod silnou sebakontrolou, ale aj toto úsilie treba v každom prípade oceniť. Je pozitívnym javom, že čoraz častejšie počujeme rozprávať Slovákov v Maďarsku medzi sebou po slovensky, hoci to nie je vždy najkultivovanejší jazykový prejav. Hlavnou príčinou chudobnejšej slovnej zásoby, jednoduchšieho štýlu, gramatických chýb je to, že moderný slovenský spisovný a hovorový jazyk má slabý vplyv na tunajšiu komunikáciu. Napriek tomu je potešiteľné, že sa v poslednom období rozšírili a stále viac sa rozširujú bezprostredné formy jazykových kontaktov. Intenzívnejšie sú vzťahy medzi lokalitami, inštitúciami, organizáciami, častejšie vzájomné návštevy.

Záver

Na jazyk Slovákov v Maďarsku je charakteristické dominantné postavenie maďarského jazyka na každej úrovni komunikácie. Slovenčina má rolu druhého jazyka. Slovenský jazyk v Maďarsku sa odlišuje od štátneho jazyka na Slovensku. Odlišné spoločensko-ekonomické podmienky sa nevyhnutne odrážajú v jazykovej praxi. Silný vplyv či dominancia maďarčiny je ale predovšetkým prirodzeným

následkom toho, že Slováci v Maďarsku sú už viac ako tristo rokov odtrhnutí od svojho materského etnika. Žijú v maďarskom spoločenskom, hospodárskom a kultúrnom prostredí, v ich rozmyšľaní, v názoroch a v jazykovom obraze o svete sa odzrkadľujú vzťahy k maďarskému jazykovému etniku. Niektorí známy jazykovedci ako napr. Slavomír Ondrejovič (2007) a Miroslav Dudok (2006) odlišnú jazykovú prax Slovákov žijúcich mimo územia materskej krajiny pokladajú za prirodzený jav vývinu jazyka.

Podľa výsledkov našich výskumov súhrnne môžeme konštatovať, že pre slovenskú jazykovú situáciu v Maďarsku je charakteristický protikladný dvojsmerný pohyb: súčasný vývin a ústup Perspektívu, nádej k pretrvaniu, spomalenie jazykovej asimilácie môže znamenať, že existujú faktory zachovania slovenského jazyka, ktorých vplyv možno cítiť čím ďalej, tým rozhodnejšie.

Použitá literatúra

BALLEKOVÁ, Katarína: Z nárečových výskumov Slovákov v Maďarsku. In: *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku Békešská Čaba 16.-17. októbra 2003. Red. A. Uhrinová, – M. Žiláková. Békešská Čaba: VÚSM 2004, s. 53 – 62.

DUDOK, Miroslav: Slovenčina v životnom prostredí. In: *Kultúra, jazyk a história Slovákov v Maďarsku*. Materiály z jubilejnej interdisciplinárnej medzinárodnej vedeckej konferencie Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku. Budapešť 14. – 15. októbra 2005. Red. A. Divičanová – A. J. Tóth – A. Uhrinová. Békešská Čaba: VÚSM Békešská Čaba: VÚSM 2006, s. 190 – 199.

GYIVICSÁN, Anna: Az anyanyelvi értékesztés folyamata a magyarországi szlovák nyelvészeti geteken. In: *Hungarológia 3*. Red. R. Hegedűs – Z. Kőrösi – L. Tárnói. Budapest: Nemzetközi Hungarológiai Központ 1993, s. 35 – 40.

HOMIŠINOVÁ, Mária: *Etnická rodina Slovákov, Chorvátov a Bulharov žijúcich v Maďarsku*. Békešská Čaba: VÚSM 2006. 350 s.

ONDREJOVIČ, Slavomír: Niekoľko glos k relácii jazyk a identita. In: *Filologická revue*. 2007, roč. 1, č. 1, s. 82 – 96.

UHRINOVÁ, Alžbeta: Slovenský jazyk v Maďarsku očami používateľov. In: *Slovenský jazyk v Maďarsku I. II*. Red. A. Uhrinová – M. Žiláková Békešská Čaba: VÚSM 2008, s. 92 – 224.

ŽILÁKOVÁ, Mária: Odumieranie nárečí na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku. *Slovenský jazyk v Maďarsku I. II*. In: Red. A. Uhrinová – M. Žiláková. Békešská Čaba: VÚSM 2008, s. 49 – 92.

Alžbeta Uhrinová

V novembri 2012 vo Vydavateľstve Ivana Krasku v Nadlaku uzrela svetlo sveta nová kniha Alžbety Uhrinovej *Súčasná slovenská jazyková situácia v Maďarsku*

Čabiansky kalendár ako knižničná jednotka

Knihy, periodiká, aj kalendáre - majú svoje osudy. Tisíce a tisíce exemplárov Čabianskeho kalendára, ktoré uzreli svetlo sveta od r. 1920, sa dostali do rúk čitateľov, užívateľov a niektoré jeho exempláre sa stali knižničnými jednotkami, súčasťami knižničného fondu, knižničnej zbierky - sú odborne spracovávané a prístupné pre záujemcov. Z hľadiska obsahu Čabiansky kalendár je titul zodpovedajúci kritériam: hungarika, slovacika, odbornej literatúry regionálnej a národnostnej. Vyplýva z toho jednoznačne, že Čabiansky kalendár má svoje miesto vo fondoch knižníc, ktoré zbierajú a uchovávajú dokumenty tohoto typu.

Malý prieskum on-line katalógov podáva informatívny prehľad o uchovávaní ročníkov Čabianskeho kalendára vo fondoch piatich knižníc.

Maďarská národná knižnica – **Országos Széchényi Könyvtár (OSZK)** v Budapešti – zbiera a uchováva všetky hungariká; má nárok na povinný výtlak hungarik. V jej katalógu sú zobrazené ročníky:

3 (1922), 8 (1927), 10 (1929), 12 (1931) -18 (1937), 20 (1939) -28 (1948), 29 (1991) – 50 (2012)

- chýbajú ročníky: 1-2, 4-7, 9, 11, 19 (celkom: 9 ročníkov).

Slovenská národná knižnica (SNK) v Martine – zahraničné slovaciká získava kúpou, výmenou dokumentov a z darov.

Ročníky Čabianskeho kalendára vo fonde SNK:

3 - 23 (1922-1942), 29-30 (1991-1992), 32-47(1994-2009) - chýbajúce ročníky: 1-2, 24-28, 31, 48-50 (celkom: 11 ročníkov).

Župná knižnica Békešskej župy v Békešskej Čabe - **Békés Megyei Tudásház és Könyvtár (BMTK)** zbiera a uchováva o. i. tituly regionálnej a národnostnej literatúry. Podľa elektronického katalógu knižnice jej fond obsahuje takmer všetky ročníky Čabianskeho kalendára; chýbajú ročníky: 1, 4, 5, 21, 25 (celkom: 5 ročníkov). Katalóg obsahuje tiež 14 záznamov, týkajúcich sa Čabianskeho kalendára; sú to popisy článkov a štúdií, uverejnených v župnej tlači Békés Megyei Népújság, Békés Megyei Nap, v odbornom časopise Régio, v národopisnom zborníku Národopis Slovákov v Maďarsku, atď.

Celoštátna knižnica cudzojazyčnej a národnostnej literatúry – **Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK)** v Budapešti - má vo svojom fonde ročníky: 17

(1937), 27 (1947), a od znovuvydania všetky ročníky (okrem 45/2005).

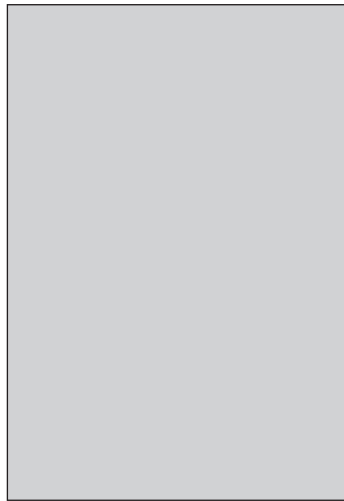
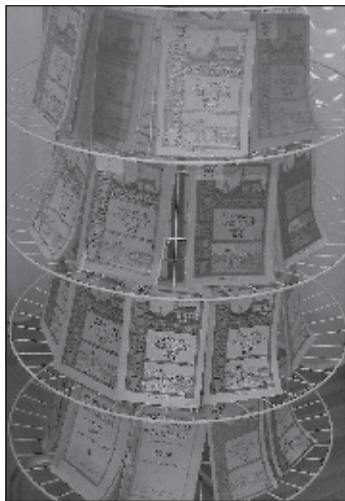
Jednotlivé ročníky - od r. 1992 - Čabianskeho kalendára sú analyticky spracované v databáze článkov národnostnej literatúry. Počet záznamov je: 169. Táto databáza obsahuje tiež popisy recenzií, článkov o Čabianskom kalendári, publikovaných v iných zdrojoch (napr.: Ľudové noviny, Dolnozemský Slovák).

Dokumentačné centrum Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (DC CSSM) v Budapešti – zbiera a uchováva dokumenty duchovnej kultúry Slovákov v Maďarsku. Vo svojom fonde má všetky ročníky Čabianskeho kalendára (s výnimkou 2004) od jeho znovuvzdania v roku 1991. Z darov sa podarilo získať aj staré ročníky 1925, 1926, 1927, 1928, 1938, 1940, 1941, 1948. V jeho elektronickom katalógu bibliografický záznam o Čabianskom kalendári jednotlivé ročníky zatiaľ nezobrazuje, materiál je v štádiu spracovania.

Výsledky získané jednoduchým vyhľadávaním (podľa názvu) nám ukazujú, že - podľa katalógov - vyššie uvedené knižnice vo svojich fondoch nemajú uchovávané v úplnosti ročníky Čabianskeho kalendára. Neúplnosť titulov sa však môže doplniť, knižnice totiž svoje fondy dopĺňujú aj dodatočne, napr. z darov.

Tri ročníky (47, 49, 50) Čabianskeho kalendára sú digitalizované, majú svoju elektronickú podobu na webovej stránke vydavateľa, Čabianskej organizácie Slovákov.

Alžbeta Árgyelánová

Staré čísla Čabianskeho kalendára na jeho recenzii v r. 2009

Memoárová literatúra pre segedínskych slovakistov

Jednou z najväčších tráum uplynulého storočia sa stalo prenasledovanie Židov a ich násilné transporty do koncentračných táborov. Tieto udalosti prinútili mnohých židovských spoluobčanov, ktorí prežili holokaust, k literárnej tvorbe. Aj keď väčšina z nich patrí do kategórie autorov-samoukov a mnohí z nich sa za spisovateľov ani sami nepovažujú, zanechali nám svedectvo o prežitých udalostiach, o ich prenasledovaní, odvlečení až - v tom šťastnejšom prípade - po ich oslobodenie. Bohužiaľ, hrôzy holokaustu postihli aj Slovensko či Maďarsko, špecifikom je i to, že výrazné percento „slovenských Židov“ bolo maďarskej národnosti. Fenomén holokaustu sa však, samozrejme, nedá obmedziť hranicami štátov, je potrebné ho vnímať ako memento a svedectvo pre ďalšie generácie – a to aj prostredníctvom spomínaných memoárov. Väčšina z nich vyšla na Slovensku a v ďalších postkomunistických štátoch, Maďarsko, nevynímajúc, až po roku 1989.

Aj práve kvôli spomínaným faktom som rád prijal pozvanie docentky Tünde Tuškovej a profesorky Kataríny Maružovej zo segedínskej Pedagogickej fakulty a pripravil som pre tamojších slovakistov a slavistov prednášku na tému *Slovenská memoárová literatúra s témou holokaustu po roku 1989*. Zameral som sa v nej na osobnosti memoárovej literatúry, na memoáre zo žánrovo-kompozičného hľadiska a ich špecifiká vo vzťahu vecnosť-umeleckosť a predniesol som konkrétne ukážky z vydaných diel. Pristavím sa pri niekoľkých bodoch.

Rok 1989 umožnil „rehabilitáciu“ osobnosti svetového mena Slovákov **Rudolfa Vrba**, ktorý spolu s **Alfredom Wetzlerom**, vôbec ako prvý podal správu o zverstvách za bránami osviečimských lágrov. Aj napriek tomu, že sa v bývalom režime všeobecne uznával tento slovenský primát, Vrbova následná emigrácia (do Anglicka, Izraela a Kanady) sťažila prienik jeho ďalších memoárových publikácií a štúdií s témou holokaustu do slovenského literárneho kontextu. Je pravda, že Wetzlerovi (pod menom Jozef Lánik) v prednovembrovom období vyšli práce spomienkového charakteru (*Oswienčim – hrobka štyroch miliónov ľudí* a *Čo Dante nevidel*, neskôr preložená do ďalších jazykov, napr. aj do maďarčiny), tandem Vrba a Lánik sa v Československu postupne dostal do zabudnutia. V češtine sa jeho memoáre objavili až v roku 1998 pod názvom Rudolf Vrba:

Utekl jsem z Osvětimi (Sefer, Praha) a v reedícii v roku 2007 – a to z angličtiny. Správa, ktorú napísali v Žiline (a ktorá je dnes súčasťou *F. D. Roosevelt's Library* v New Yorku, Vatikánskych archívov a jeruzalemského múzea *Yad Vashem*), má enormný význam. Je nielen autentickou informáciou o reálnom živote v koncentračných táboroch (určenie geografickej polohy lágrov, kategorizácia väzňov, režim dňa, práca, spôsoby vraždenia), ale aj relatívne presnou správou s konkrétnymi číselnými údajmi, ktoré dovtedy neboli nikde publikované. Autori venujú tiež veľkú pozornosť situácii na Slovensku (Sereď, Nováky), deportácii slovenských Židov, opisujúc jednotlivé transporty. Správa je svedectvom pre svet a zároveň ukážkou obrovskej odvahy dvoch mladých mužov, ktorí chceli nielen upozorniť na zverstvá v koncentračných táboroch, ale hlavne varovať svet pred ďalšími transportmi. Týmto slovenským Židom po ich úteku nik neveril, varovali najmä pred pripravovanými masívnymi transportmi z Maďarska (porov. aj práce Györga Harasztiho), o ktorých sa dozvedeli – správu však v istých kruhoch zadržali a stovky nevinných maďarských Židov skončili v koncentráku...

Ďalšími slovenskými židovskými autormi, ktorí hneď medzi prvými publikovali svoje memoáre, sú **Juraj Špitzer**, najmä dielo *Nechcel som byť žid* a **Leo Kohút**, vlastným menom Leo Kohn, ktorý vydal v roku 1995 (a v reedícii v roku 2004) v Bratislave obsiahlu päťstostranovú publikáciu *Tu bola kedysi ulica...* Zhrnul v nej svoje spomienky nielen na traumy fašizmu, ale i komunizmu, ktoré musel počas svojho života podstúpiť. Kohút vo svojich memoároch ponúka spomienky na jednotlivé fázy svojho života od svojho narodenia (2. apríla 1917 v Bratislave), cez obdobie detstva a mladosti až po súčasnosť.

Spomienky na holokaust v táboroch v Osvienčime a v Ravensbrúcku *Ruka s vytetovaným číslom* uverejnila v roku 1998 aj **Hilda Hrabovecká**, rodená Friedmanová. Pozornosť si nepochybne zaslúžia aj spomienky lekárky, pôsobiacej v Osvienčime **Margity Schwalbovej** (predtým známej vďaka jej memoárovej knihe *Vyhasnuté oči* z roku 1964) *Žila som životy druhých* (vyšlo v roku 2001). Tieto spomienky vyrozprávala historičke SAV **Kataríne Hradskej**, ktorá sa stala spoluautorkou. Postupne vyšli na Slovensku aj ďalšie memoárové diela (Levi Gil, Kathryn Winterová, Ibolya Wandall-Holmová), záujem vzbudili i preklady z iných jazykov.

Špecifickým prípadom, ktorý sme v rámci našej prednášky analyzovali, je tzv. oral history, nejde o osobitný žáner, ale o metódu, používanú v rámci memoárového žánru – ako súbor (desiatok či stoviek) autentických výpovedí, zozbieraných jedným či viacerými autormi. Autor(i) zaznamenáva(jú) zážitky, názory a nálady na vopred stanovené témy či otázky, ktoré však v rámci na-

hrávania často (pod vplyvom spomienok, súvislostí, podotázok a pod.) menia smer výpovede – respondenti vo svojom komunikáte nezámerne odbočujú či dopĺňajú svoje názory, čím naplňa ich celková výpoveď v ústnej podobe charakteristiky nepripraveného a spontánneho komunikátu. Dôraz je na subjektívnom prežívaní (pocitovosti), a osobnom postoji k zobrazovanej téme, faktografickosť je často v úzadí (respondenti vtedy väčšinou nemali k dispozícii konkrétne fakty o tom, čo sa okolo nich dialo). Dostávame sa tak od vzťahu tzv. veľkých dejín k malým (ľudským) dejinám. Je pravdou, že diskutabilná je vždy otázka vzorky respondentov (napr. ich výber, ďalej to, že mnohí nechcú z rôznych dôvodov na projekte participovať, resp. to, že údaje a názory sú často ťažko verifikovateľné a pod.), ponúkajú však autentické svedectvo, neraz i v konfrontácií s názormi iných respondentov, čím vytvárajú (po prepise do písanej podoby) pre čitateľa možnosť utvárania si celkového obrazu na danú tému, resp. udalosť.

Živá „poprednášková“ diskusia so segedínskymi slovakistami na uvedené témy je dôkazom ich veľkého záujmu nielen o memoárovú literatúru, ale aj o (dosiaľ dostatočne neprebádané) dejiny slovenskej literatúry s témou holo-kaustu.

PhDr. Ivan Šuša, Ph.D.

Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Cesty za rodákmi

90. výročie novodobej histórie Divadelného súboru Jána Chalupku mesta Brezno

Divadelný súbor Jána Chalupku (DSJCH) oslavuje deväťdesiatku, ale divadelníctvo v Brezne je omnoho, omnoho staršie. Tohtoročných jubilantov nemožno však nijako spájať s ich dávnymi predchodcami, ale tradícia im dáva právo hrdiť sa a brať to vedomie kontinuity ako určitý záväzok. Deväťdesiatka novodobej takmer nepretržitej činnosti je tiež úcty hodná a úctyhodná. Pred pár rokmi divadelná odborníčka a organizátorka Alena Štefková z Národného osvetového centra pripomenula: „...Škoda, že nemáme pri jubilejných príležitostiach akýsi stroj času, ktorý by v skratke premietol to veľké úsilie, hľadanie, zápasy i víťazstvá. Lebo toho všetkého bolo hojne na breznianskom javisku...“ Za roky práce brezniansky súbor vzorne reprezentoval slovenské amatérske divadlo v mnohých krajinách Európy i Ázie. Svoju bohatú tradíciu a nezastupiteľné miesto majú predovšetkým jeho kontakty s našimi Slovákami v zahraničí.

Pracovné priateľstvo

medzi Divadlom Vladimíra Hurbana Vladimírova v Báčskom Petrovci a Chalupkovcami sa datuje už od roku 1968, ale intenzívne a bez prerušenia trvá od roku 1983. Obidvom kolektívom to prinieslo množstvo pozitívnych prvkov nielen v oblasti amatérskeho divadla, ale i v polohe medziľudských vzťahov.

K neodmysliteľným úspechom Divadelného súboru Jána Chalupku mesta Brezno patria umelecké počiny režiséra Ľuboslava Majeru, profesora Fakulty múzických umení Akadémie umení v Banskej Bystrici, ktorý v Brezne naštudoval dve jednoaktovky Jozefa Gregora Tajovského pod spoločným názvom Hriech (1985). Táto inscenácia dodnes patrí do „zlatého fondu“ novodobých dejín súboru. S jeho menom sa spájajú i ďalšie breznianske javiskové kreácie: hra Dušana Kovačeviča Zberné stredisko (1989), duodráma Roberta Andersona Som Herbert (2001), dramatisácia poviedky Františka Švantnera Kňaz (2009) a hra Kataríny Mišíkovej Zabudla som (2010).

Z Báčskeho Petrovca pochádza i druhý režisér, ktorý v Brezne naštudoval dve hry. Ivan Hansman Jesenský sa podpísal pod drámu Gorana Stefanovské-

ho Tetované duše (1992) a tragikomédiu Branislava Nušića Podozrivá osoba (1997). Do tretice so súborom spolupracoval i Ján Čáni s inscenáciou frašky Maxima Gorkého Deti (1994).

Keď som s Ľuboslavom Majerom pred premiérou Hriechu v roku 1985 robil rozhovor pre krajský denník Smer, na otázku o svojich kontaktoch s breznianskym súborom mi odpovedal toto: „...Podľa mojej mienky takáto spolupráca (či už som to ja alebo niekto iný) pomáha jednak súboru a jednak i hosťujúcim spolupracovníkom. Je však pravda, že ten prvý kontakt režiséra so súborom skrýva v sebe nemalú kôpku úskalí. Prvá inscenácia je konštantný bod medzi 'antagonistami', stále prispôsobovanie sa jeden druhému. Mnohokrát brzdiaca, netvorivá vzájomná nedôvera, ktorá sa občasne pri ďalších kontaktoch stráca, prípadne sa mení na tvorivú nedôveru – hladačstvo...“.

Načim pri tejto rekapitulácii zdôrazniť ešte jeden zaujímavý divadelný experiment. Ľuboslav Majera v roku 2001 naštudoval duodrámu Roberta Andersona Som Herbert. Išlo vlastne o spoločnú inscenáciu súborov Divadla VHV v Báčskom Petrovci a DSJCH v Brezne. Protagonistami v nej boli Alžbeta Vagadajová z Brezna a Pavel Čiliak z Báčskeho Petrovca.

„Zvítanie v Békešskej Čabe

bolo ako medzi starými priateľmi (tu treba veru podotknúť, že Brežňania majú milé a čulé kontakty s kultúrnymi pracovníkmi župy a navštevujú sa viackrát do roka). A predsa tentoraz o niečo zvláštnjšie. Anna Ištvánová ich totiž privítala v novozriadenom Mestskom národnostnom dome na Békešskej ceste číslo 15, kde je vedúcou. Ďalšie milé prekvapenie im hostitelia pripravili v podvečer. Ubytovali ich v malom raji – zo pätnásť kilometrov za mestom, v zelenom prostredí rekreačnej oblasti Szanazug...“ Toto je úryvok z mojej reportáže z roku 1986, keď som spolu s divadelníkmi navštívil Békešskú župu. A pokračoval som: „...Milých rozhovorov, hlavne po predstaveniach, bolo neúrekom. V Békešskej Čabe po prvý raz, v Slovenskom Komlóši druhý raz, v Telekgerendáši tretí raz. Tri večery, tri neopakovateľné zážitky. Nezabudnuteľné. A dá sa? Pri lučení sa pýtali Brežňania: odpovede dosť lakonické, veď rodnú reč si tu všetci netríbia každý deň. Ale dojatie tiet a ujoz bolo neskrývané, chodili za hercami do šatne a osobne im stískali ruky, ďakovali za 'peknô', 'dobrô' divadlo...“

V pamätnej knihe

breznianskeho súboru sú zaznamenané zrejme všetky Cesty za rodákmi. Môžeme sa tak dozvedieť predovšetkým mestá, mestečká i obce, kam súbor zavítal. Mnohé sa opakujú viackrát, no najčastejšie Báčsky Petrovec, Silbaš, Kulpín, Pivnica, Padina, Erdevík, Hložany, Kysač, Stará Pazova, Kovačica (Vojvodina-Srbsko), ale i Ilok (Chorvátsko). V Maďarsku Chalupkovcov videli v Békešskej Čabe, Pitvaroši, Slovenskom Komlóši, Poľnom Berinčoku, medzi Slovákmi v Budapešti, Telekgerendáši a tiež v Nadlaku a vo Vukovej (Rumunsko).

Dovetok: V tomto príspevku si nenárokujem na presnú faktografiu. Ide mi skôr o pripomenutie nádherných priateľských i tvorivých stretnutí, nekaždodenných kontaktov a vzájomnom duševnom obohacovaní sa. Na mnohých zájazdoch Divadelného súboru Jána Chalupku mesta Brezno som bol s mojím zápisníkom, písal som o tom a za všetko im ďakujem. Považujem to za akési osobné vyznanie a hold vynikajúcim ochotníkom z metropoly Horehronia v roku 90. výročia novodobej histórie ich súboru.

Pavol M. Kubiš

*Herci a technickí pracovníci breznianskeho divadla Jána Chalupku
v Sarvaši v roku 2012*

Neoponujte mi (nám)! Ved' ste v divadle!

Moje putovanie s kresleným humorom po Dolnej zemi

Vyznanie z lásky k Dolnej zemi začnem mojou prvou návštevou vo Vojvodine roku 1980, keď ma členovia Folklórneho súboru Mostár z Brezna vzali do svojho autobusu ako novinára, vtedy redaktora krajského denníka Smer v Banskej Bystrici. Mal som písať o medzinárodnom folklórnom festivale, ktorý sa konal v Starej Pazove. Úprimné prijatie, láskavosť tety Záborskej a jej syna Jána, u ktorých som býval s huslistom Bercom Markom z Michalovej, slnečné raňajky na verande, september v bohatej záhrade, traktorová šou za volantom v kukuričnom poli, stretnutia s krásnou slovenčinou a jej nositeľmi...to je iba za hrst' spomienok, čo mi utkveli v pamäti. Vtedy som bol i autorom farebného plagátu pre súbor Mostár, ktorý som podpisoval s venovaním pred breznianskymi predstaveniami. A o nádhernom pobyte svedčí i ten fakt, že keď som sa koncom týždňa opýtal, kedy už bude ten festival, tak mi všetci unisono hovorili: Už bol !

Počas tejto mojej prvej misie v Dolnej zemi som okrem Starej Pazovy obdivoval i ďalšie obce: Hložany, Erdevik a Kysáč. Všade pri dobrých stoloch boli aj dobrí priatelia. Neskôr som so súborom Mostár zašiel i medzi Slovákov v Maďarsku. Obdobné spomienky na Békešskú Čabu, Slovenský Komlós i Sarvaš zostali nielen v novinách. Podobnú trasu som v roku 1986 absolvoval na zájazde i s Divadelným súborom Jána Chalupku mesta Brezno, a to s hrou J. G. Tajovského Hriech v réžii Ľuboslava Majeru, rodáka z Báčskeho Petrovca. S touto najúspešnejšou inscenáciou breznianskych ochotníkov som bol tiež na oslavách 250. výročia príchodu Slovákov na Dolnú zem (1995) v Báčskom Petrovci a Pivnici, s hrou Gorana Stefanovského Tetované duše v réžii ďalšieho rodáka z Dolnej zeme Ivana Hansmana Jesenského v Kysáci (hrali ju i v Báčskom Petrovci).

Humor ako divadelný prológ

Divadelný súbor Jána Chalupku mesta Brezno sa očividnými a umelecky úspešnými krokmi blíži k svojej deväťdesiatej sezóne (novodobá história sa datuje od roku 1923). Súbor nielenže patrí medzi najstaršie kolektívy ochotníckeho divadla na Slovensku, ale svojimi výsledkami patrí aj medzi najlepšie u nás. V ne-

profesionálnom svete javiska sú takýmito meradlami prehliadky a súťaže.

Na prelome rokov 2006 a 2007 pripravovali Chalupkovci hru Ferka Urbánka Pani richtárka v réžii Jána Sládečka. Ide o ľudovú hru a tak hneď po premiére napadlo mojich dvoch priateľov, predsedu Divadelného súboru Jána Chalupku mesta Brezno Ladislava Vagadaya a Ing. Milana Kotoča, že by túto úspešnú inscenáciu mohla sprevádzať výstava kresleného humoru. Oslovili ma, a samozrejme, že som neoponoval. Výstava sa uskutočnila v dňoch od 15. augusta do 2. októbra 2006 v banskobystrickej Štátnej vedeckej knižnici pod názvom Neoponujte mi (nám)! Veď ste v divadle!

A tak kreslený humor začal ozvlášťovať divadelné predstavenie.

Najprv na Slovensku – v Revúcej, Čadci, Tlmačoch, Levoči i na Scénickej žatve v Martine... No tento netradičný humoristicko-divadelný projekt neskôr úspešne prekročil hranice. Prvá takáto vernisáž sa konala v rekonštruovaných priestoroch bývalej slovenskej tlačiarne, terajšom Dome slovenskej kultúry, v Békešskej Čabe 14. mája 2007. Spoluorganizátorom bola Čabianska organizácia Slovákov. Expozíciu otvorila riaditeľka DSK Anna Ištvánová v prítomnosti vtedajšieho generálneho konzula Slovenskej republiky v Békešskej Čabe, Jána Süliho. A dojmy? Poviem to okrídlenou takmer frázou: humor skutočne nepozná hranice. Mnohí návštevníci, keďže slovenčina už nie je v tomto meste dominantná, jeden druhému prekladali texty v kresbách, domýšľali si a hlavná vec – smiali sa! A o to mi vždy išlo.

Ďalšie zastávky

Dve stovky kresieb s mojou značkou „pk“ o niekoľko týždňov poputovalo o niekoľko kilometrov na západ. Do Slovenského Komlóša, na tradičné augustové oslavy Dňa ústavy. A tak postavy a postavičky, odkukané z bežného života, ktorý podľa môjho priateľa Williama Shakespeara je iba divadlom, rozveselovali ďalej.

Čiara, na ktorej sa odohrávajú všetky moje kreslené vtipy, je vlastne javisko. To všedné, každodenné, kde sa dejú veci, na aké si len spomeniete alebo na aké chcete i zabudnúť. Snívam a zdá sa mi to často a potom to prežívam s perom v ruke, namáčajúc ho do čierneho tušu... (preto za pravú kresbu považujem tú čiernobielu, farebné robím nerád). Všetky tie trpkohumorné situácie, dialógy a monológy, obrázky zo života majú vlastne divadelnú podstatu...

Začiatkom apríla roku 2008 som sa s kresbičkami predstavil v srbskej Pivnici, na XIV. medzinárodnej divadelnej prehliadke DIDA. Býval som spolu s Maťom Struhárom u Janka Tóta, zažil som tu pár úsmevných príhod a načer-

pal inšpiráciu. Dokonca mi kapela na vernisáži zahrála moju obľúbenú „Jugoslávio“. Fantastické dojmy! A noví priatelia. Začal som sa tešiť aj na ďalšiu zastávku, ktorá bola v Báčskom Petrovci.

V tomto malebnom mestečku boli práve Petrovské divadelné hry. Vernisáž mojich prác bola na programe v nedeľu 24. augusta 2008 v Galérii pri jasiach, ktorá patrila, dnes, žiaľ už nebohému Slovákovi, redaktorovi a novinárovi Jan-kovi Dorčovi. V neopakovateľnom prostredí, ktoré dýcha históriou i ľudovou tradíciou, sa stretli priatelia divadla i humoru. Spoluorganizátorom bolo i profesionálne Slovenské vojvodinské divadlo, ktorého riaditeľ Pavel Čáni sa na podujatí tiež zúčastnil. Bolo milo, veselo, priateľsky, k atmosfére zrejme dopomohli i pravé slovenské bryndzové halušky, ktoré nachystal Ing. Milan Kotoč s miestnymi pomocníkmi.

A ešte jedna poznámka: v Báčskom Petrovci tri mesiace pred vernisážou nepršalo. V tú nedeľu sa pustil lejak, hoci sa večer vyjasnilo. Určite je v tom dáka symbolika. Osviežil dážď, osviežil humor. A o tom je to...

Pavol M. Kubiš

Cirkevné zbory Sarvaša

Volám sa Kamilla Zolvánová. Chodím do ôsmeho ročníka Slovenskej základnej školy, materskej školy a žiackeho domova v Sarvaši. Bývam v Kondoroši.

Mamička mi rozprávala, že moja pra-prastará mamka často spomínala mladú evanjelickú kapláňku, ktorá niekoľko rokov pôsobila v Kondoroši. Veriaci a aj ostatní obyvatelia si ju mimoriadne obľúbili pre jej ľudskosť, nezištnú pomoc a srdečnosť. A čo bolo zaujímavé, veľmi rada hovorila a v kostole kázala po slovensky.

Keď som sa rozhodla pre tému „Cirkevné zbory Sarvaša“, netušila som, že budem mať možnosť osobne spoznať túto evanjelickú kapláňku, ktorá tak veľmi zapôsobila na moju pra-prastarkú.

V Sarvaši dlhé roky pôsobí evanjelická farárka Alžbeta Nobiková. Navštívila a som ju a poprosila o rozhovor.

– *Teta Eržika, ďakujem vám, že ste si pre mňa našli čas. Prosím vás, porozprávajte mi o tom, kedy vznikol prvý evanjelický cirkevný zbor a v čom spočíva činnosť cirkevných zborov. Je to pre mňa úplne neznáma téma. Dozvedela som sa, že ste okrem svojej funkcie farárky, veľa urobili pre šírenie slovenskej reči.*

Teta Eržika pri svojej spomienkach

– Teším sa, že si prišla džovčička moja, veď je to naozaj pekné, že sa chceš niečo dozvedieť o evanjelickej cirkvi. Rada ti porozprávam o tom, čo viem.

Cirkevný zbor v Sarvaši sa založil už aj, ako prišli do Sarvaša prví slovenskí **osadníci a to v roku 1722**. S nimi prišiel aj ich prvý evanjelický farár **Ondrej Hrdina**. Pravdaže, to ešte nebol taký cirkevný zbor, aký je teraz. Predstav si, že prišlo tých pár ľudí. Pešo prešli niekoľko sto kilometrov, unavení, zaprášení, hladní a zastali tu v tejto pustatine. Zanechali svoje rodiny, obydlia, svoju rodnú zem a prišli sem, kde nemali nič, len sľuby, že im tu bude lepšie a budú sa môcť hlásiť k svojej evanjelickej viere. Musíme byť hrdí na našich predkov, že z ničoho pevnou vôľou a železnou usilovnosťou vytvorili to, čo tu teraz okolo seba vidíš. Viedol ich kňaz - ich učiteľ. V tomto kraji nebolo nikoho, kto by vedel písať! Kostol a škola urobili všetko pre záchranu slovenského materinského jazyka. Cirkvi vďačíme za to, že na tomto území, ale nielen v meste, aj na *sálašoch* nikdy nebol analfabetizmus.

Po Turkoch v Sarvaši nezostali žiadne stavané budovy. Podľa histórie vraj po Turkoch zostal len hrad, ktorý bol stavaný z prútia a obhádzaný hlinou. Jedinou murovanou stavbou boli kúpele, z ktorých sa neskoršie stala škola. Prví slovenskí osadníci si hneď začali stavať, takisto z prútia a hliny, prvý kostol. Veď drevo a skaly na pustatine neboli, nie tak ako tam, odkiaľ prišli.

No nepredstavuj si kostol taký, ako poznáš teraz. Bola to len taká „*póda-boška*“ (vysvetlivka: u sarvašských Slovákov dach - strecha; pol=pó), ale mali svoj útulok, kde mohli zývať meno Pánovo. Iste nemali kde bývať, ale svoj boží chrám mali. Kňazi boli v minulosti učiteľmi ľudu. Prvý kňaz učil ich, aj ich deti.

Druhým farárom na Sarvaši bol Matej Markovic, ktorý sa narodil na Dobrej Nive na Slovensku. Bol prvým kňazom vymenovaným cirkvou. Okrem toho, že si vykonával svoju službu medzi veriacimi, zaslúžil sa tým, že ako prvý zaviedol matriku, čo malo pre budúce pokolenia veľký význam. Takisto ako prvý zrušil pochovávanie mŕtvych okolo kostola a založil cintorín na okraji mesta. Prvý cintorín bol na mieste terajšieho katolíckeho kostola a oproti budove terajšej slovenskej školy. Bol tu pochovaný aj biskup, jeho prívesok - kríž, sa neskôr našiel pri vykopávkach.

Veľké zásluhy mal v oblasti vyučovania detí. Okrem toho, že vyučoval deti poddaných, ako prvý napísal učebné osnovy. Osnovy boli potrebné k tomu, aby poznatky detí mali svoj systém a na seba nadväzovali.

V roku 1767 prišiel na Sarvaš k Matejovi Markovicovi ako pomocný duchovný **Samuel Tešedík**. Tešedík pokračoval v práci, ktorú začal jeho predchodca. Dokonca si vzal Markovicovu dcéru za ženu. Neskôr ako dekan sa pre-

svedčil o nedostatkoch vtedajšej školskej výchovy. To ho podnietilo k tomu, aby vydal čítanku. Navrhoval, aby školy zaviedli učebné predmety ako prírodopis, dejepis, zemepis, hospodársky katechizmus a náuku o zdraví.

Neskôr pôsobil ako školský inšpektor. Snažil sa pomáhať učiteľom a žiakom. Pomáhal Sarvašanom nielen ako kňaz, ale vo všetkých oblastiach života. Založil hospodársko-priemyselnú školu, ktorá zodpovedala vtedajším potrebám Sarvašanov. Bol presvedčený o tom, že keď deti získajú poznatky z hospodárstva a priemyslu, neskôr sa Sarvaš bude rýchlo rozvíjať.

V roku 1780 mu barón Ján Harruckern pridelil pôdu v blízkosti mesta. Tešedík sa dal do stavania školy, založil záhradu a zriadil knižnicu (dnešná Tešedíkova taňa). Za vlastné peniaze nakúpil stroje a 4 roky sám učil väčšie deti. Svojich žiakov učil, ako treba pôdu orať, lúky upravovať, dätelinu a trávnu na seno dopestovať, dobytok dochovávať. Vo všetkom mu pomáhala aj jeho manželka. Domácim prácam učila hlavne dievčatá a oboznámila ich s tajomstvom zberu liečivých rastlín. Za činnosť ich odmenil cisár Jozef II. pochvalnou listinou a medailou.

Spolu s kňazom **Danielom Bockom** v roku 1788 postavili terajší Starý evanjelický kostol. No žiaľ, títo dvaja kňazi mali na isté veci rozdielne názory. Ťažšie sa im spolupracovalo.

V rok 1791 postavil Tešedík poľnohospodársky ústav, ktorý mal už o rok 991 žiakov.

No Sarvašania mali vždy pocit menejcennosti voči Maďarom a tak sa aj zachovali. Tešedíka ohovárali, že je pyšný a obyčajným ľuďom pohŕda. Závideli mu poctu, ktorú dostal od panstva.

Po niekoľkých predchodcoch, asi v roku 1837 prišiel ako kňaz na Sarvaš Štefan Jančovič. Jeho otcom bol Juraj Jančovič, ktorý napísal dejiny albertínskeho (*Albertirša*) školstva. V Cinkote sa oženil s Juditou Farokovou a mal s ňou 11 detí, z ktorých 5 zomrelo.

Syn **Štefan Jančovič** sa narodil v Alberti v roku 1811. Študoval v Poľnom Berinčoku a na evanjelickom lýceu v Bratislave. Teológiu študoval vo Viedni. Nadviazal na činnosť Samuela Tešedíka. V roku 1848 v Sarvaši napísal prvý prekladový Slovensko-maďarský a Maďarsko-slovenský slovník a tiež Maďarsko-slovenskú gramatiku. Podieľal sa na kultúrnom a národnostnom rozvoji Slovákov v Sarvaši. Rád cestoval, precestoval Turecko a USA. V roku 1871 sa vzdal kňazského úradu a utiahol sa do súkromia.

V roku 1849 prišiel na Sarvaš **Štefan Plačko**, ktorý napísal Kresťansko evanjelický katechizmus a Prípravu evanjelickej mládeže ku konfirmácii. No

žial, súkromný život tohto kňaza nebol príkladom pre veriacich.

– *Teta Eržika a čo by ste mi vedeli povedať o kňazoch, ktorí pôsobili na Sarvaši koncom 19. začiatkom 20. storočia?*

– Neviem ti čo také povedať, lebo po Tešedíkovi a Jančovičovi nebol taký menovitý farár, len Paľko Kováč. Cirkevný život po II. svetovej vojne tekmer zanikol. Nastalo nové obdobie, obdobie socializmu a cirkev bola potláčaná.

– *A kedy žil Pavol Kováč?*

– Aj teraz žije. Býva v Békésskej Čabe. Bol mojim predchodcom. Po ňom som prišla slúžiť do Sarvaša.

– *Akú činnosť vykonával váš predchodca okrem povinností kňaza?*

– Pre cirkev a pre slovenskú národnosť urobil veľmi veľa. Cirkev sa za jeho pôsobenia značne obnovila. Vtedy, keď štátny režim cirkevný život potláčal, on sa ho snažil postaviť na nohy. Urobil všetko preto, aby sa obnovil kostol, fara, aby prišli deti. Staral sa o cirkevníkov, spolu so svojou manželkou navštevovali chorých, slabých, rozširovali vieru v Boha. Nestaral sa o to, aby získal väčšiu funkciu, aby sa stal seniorom. Veľmi čestne vykonával svoju prácu. Zaslúžil sa o to, že má farský úrad svoj archív. Táto skutočnosť je pre úrad a budúce pokolenia nepostrádateľná.

Už koncom 19. storočia sa Sarvaš podstatne zväčšil a tak v roku 1895 vysvätili Nový kostol. Do tohto chodievali hlavne veriaci z okolitých *sálašov* a mestskí sedliaci. Do Starého kostola chodila prevažne inteligencia mesta. Oba kostoly patrili do jedného cirkevného zboru. Dlho sa zachovávali čisto slovenské bohoslužby, to trvalo až do začiatku sedemdesiatych rokov. Práve na tomto má veľkú zásluhu môj predchodca. Neskôr sa k nim pridali aj maďarské bohoslužby.

– *Porozprávali ste mi, o práci viacerých evanjelických kňazov. Porozprávajte mi, prosím vás o sebe. Kedy a ako ste sa dostali k rozhodnutiu stať sa kňazom?*

– To ti bola, dťovčička moja, dlhá cesta. Nie ja som sa rozhodla, za mňa to všetko zariadil náš Hospodin. Narodila som sa 26. júla na Annu 1940 v Sarvaši. Môj otec bol Ernest Nobik, mamička sa volala Alžbeta Hrabovská.

– *Váš otec bol Slovák?*

– Nie môj otec bol z Mezötúru, čiže Maďar, ale jeho mama bola Slovenka zo Sarvaša, volala sa Irma Lišková. Naša rodina je takáto, zmiešaná. Zato, že viem po slovensky, ďakujem len svojej mamičke, lebo ja som sa len doma učila slovenčinu. Hoci môj otec bol Maďar vždy hovorieval: *"Ale, abi ste dťovča naučili po slovenski, lebo ja sa tomu neradujem, že mňa moja mať Slováčka nenaučili po slovenski."*

Do základnej cirkevnej školy a do gymnázia som chodila tu v Sarvaši. My sme boli posledný ročník, ktorý končil tam, kde je teraz pedagogická fakulta. Po skončení gymnázia som chcela ísť na farmáciu, ale keďže moji rodičia boli kula-ci, nikde ma nevzali na vysokú školu, ale ani do roboty ma nevzali. Nikde som nemala miesto. Po maturite v roku 1958 som išla robiť do poľnohospodárstva, do družstva, ako obyčajná družstevníčka. Tam som pracovala jeden rok. Keďže môj otec bol kalvínskej viery a celá naša rodina bola veriaca, často sme chodievali aj do tohto kostola a mali sme s kalvínskym kňazom a jeho rodinou veľmi dobré vzťahy. Na ich pobádanie som navštívila jednu poslucháčku Evanjelickej teologickej akadémie v Budapešti, ktorá mi porozprávala o štúdiu, ale hneď mi aj povedala, že teraz dievčatá neprijímajú. Ale Hospodin tak chcel, mňa prijali. Keď ma mamička zaviedli do Pešti a železnica sa pustila z Keleti s mojou mamou a ja som zostala sama v Pešti, so mnou akoby sa bol svet zrútil, akoby bola nastala aspoň piata svetová vojna. Strašňô bolo pre mňa tá Budapešť.

– *Ako ste sa pripravovali na toto povolanie – poslanie?*

– V piatich ročníkoch nás bolo 19 poslucháčov, z toho sme boli 4 dievčatá. Keďže nás bolo tak málo, veľa sme sa učili a hneď po pol roku nás dali slúžiť, to znamená, že sme nastúpili do suplikačnej služby. Tam sme sa zoznámili s prácou, ktorá nás čaká. Už vtedy som navštívila mnoho rodín, spoznala som ich mentalitu, ich príbytky, radosti, starosti, všetko som prežívala s nimi. Prvým mojím pôsobiskom bol cirkevný zbor v Békéši. V tom čase môj otecko pracoval v Budapešti v továrni na lieky a prišiel mi povedať, že ak rok budem pracovať v tejto továrni, môžu ma prijať na univerzitu farmácie. Napriek tomu, že mojím snom bolo stať sa lekárníčkou, ponuku môjho otca som odmietla, lebo pri suplikačnej službe som prišla na to, že som doma, že v živote toto chcem robiť, že to je inakšie, ako byť apatiekárkou, lebo tá musí vedieť, ako treba miešať lieki, ale k tomu nemusí veriť v nášho Pána. A ja som veriť chcela, to sa tak vo mne túžilo, vo mne žilo, takto ma od malička vichovávali. U nás doma byť kresťanom bolo prirodzený život., Tak bolo u nás doma. A tak som vedela, že v živote slúžiť chcem a nie robiť. Vtedy som vedela, že Pán Boh predom mnou všetky cesty zavrev a vibrav mi túto a že ja toto musím robiť. Keďže evanjelická cirkev nemala skúsenosti s kňazmi- ženami, už na akadémii, ale aj neskôršie počas služby nevedeli, ako nás hodnotiť. To znamenalo, že po skončení akadémie nás nevysvätili. Počas služieb sme nesmeli krstiť, pochovávať a sobášiť. Preto som slúžila 13 rokov bez vysvätenia, len ako kapláňka. Mojm prvým pôsobiskom bol Váckisújfalu, neskôršie Galgagyörk. Tu som zistila, ako dokážu dobre spolunažívať ľudia jednak v cirkevnom zbore a jednak ako Maďari so Slovákmi. Ich dobré spolunažívanie zostalo pre mňa

príkladom pre celý život. Tu som slúžila len rok, ale dodnes udržiavame veľmi dobré kontakty a navštevujeme sa. Odtiaľ som nastúpila do služby v Kondoroši. Tu som pôsobila ako kapláňka 6 rokov, neskôr v Čabačude 5 rokov. 13 rokov som slúžila ako kapláňka a až v roku 1977 som bola vysvätená za evanjelickú farárku. V našom evanjelickom cirkevnom obvode som sa stala prvou evanjelickou farárkou. Z Čabačudu som prišla na Sarvaš a tu som dodnes.

– *Ak dobre viem, vy ste sa spisovnú slovenčinu nikdy neučili, pravda?*

– Máš pravdu. Po slovensky som sa naučila doma, no veľa som čítala, učila som sa spisovné výrazy, ale aj doteraz používam sarvašské nárečie. Bohoslužby som slúžila jednak po maďarsky, aj po slovensky tak, ako ma doma naučili, ale moja slovná zásoba sa počas pôsobenia podstatne zlepšila. V roku 1988 som vstúpila do Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku a tam som požadovala pre svojich veriacich bohoslužby v slovenčine. Odvtedy som veľa chodila po slovenských mestách a obciach Maďarska a slúžila som v mojej materinskej reči- slovenčine. Veriaci vždy radi chodili na slovenské bohoslužby. Nadviazali sme kontakty s evanjelickými cirkevnými zbormi zo Slovenka, z Rumunska. Navštevovali sme ich a oni zasa prišli k nám, vymieňali sme si skúsenosti. Často som viedla bohoslužby v zahraničí. Naš cirkevný zbor ako prvý začal s diakonickou službou. Mnohí veriaci zostarli, zoslabli, zostali sami, nemal sa kto o nich starať, preto sme s touto prácou začali my. Mladší členovia ich navštevovali,

Vysviacka Alžbety Nobikovej

pomohli im v domácich prácach, zaviezli ich k lekárovi. Po reštitúciach sa cirkvi vrátili budovy a tak sme v jednej budove zriadili charitatívny dom, do ktorého sa mohli starší občania nasťahovať a dokonca si mohli priviezť svoj vlastný nábytok. Urobili sme všetko preto, aby sa cítili ako doma. To boli zárodky terajších sociálnych zariadení.

– *Teta Eržika, môžem Vám položiť celkom súkromnú otázku?*

– *Môžeš, pravdaže môžeš.*

– *Nikdy ste nemysleli na to, žeby ste chceli mať svoju rodinu?*

– Akoby nie. Chcela som mať svoju rodinu, svoje deti. Dokonca som mala aj vážneho uchádzača, ale náš Pán chcel inak. A tak sa stalo tak, ako on chcel. Aj ja mám svoju rodinu, ale oveľa väčšiu ako býva zvykom, mám svojich veriacich. A to je takto dobre, dťovčička moja.

Tete Eržike som sa poďakovala za rozhovor a odchádzala som s novým pocitom, s pocitom, ktorý som doteraz nepoznala. Spoznala som človeka, ktorý svoj život obetuje ostatným, nepozná únavu, aj vo svojom veku je aktívny a popritom to všetko robí s úsmevom na tvári. Jej viera, láska a dobrota je nekonečná.

Som nesmierne rada, že som milú kondorošskú kaplátku spoznala osobne.

Úryvok z práce žiačky Slovenskej základnej školy v Sarvaši, ktorou v študentskej súťaži Výskumného ústavu Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku v roku 2012 získala v I. kategórii 2. cenu
Pripravujúca učiteľka: Marta Dekrétová

Ako nás informuje Čabän v spolkovvej činnosti Slovákov žijúcich v Békešskej Čabe?

Od riaditeľky Domu slovenskej kultúry v Békešskej Čabe Anny Ištvánovej som si vypožičala zviazané čísla mesačníka Čabän od 1998 po 2011. Rozhodla som sa nielen prečítať, ale aj preštudovať 152 vydaných čísel. Mojim cieľom bolo analyzovať, ako dokumentuje Čabän spolkový život Slovákov v Békešskej Čabe a jej okolí. K spracovaniu tohto obsiahleho materiálu som použila aj štatistickú metódu.

Preštudované čísla Čabäna som hodnotila z nasledujúcich aspektov:

- Z hľadiska mojich čitateľských návykov
- Z hľadiska informácií o spolkovvej činnosti

Čabän z hľadiska mojich čitateľských návykov

Som čitateľkou mesačníka Čabän. Vždy preštudujem tie rubriky, ktoré ma najviac zaujímajú: Čabiansky receptár, články o zvykoch a obyčajoch Slovákov, o minulosti Békešskej Čaby a básne. (Pozri tabuľku č. 1)

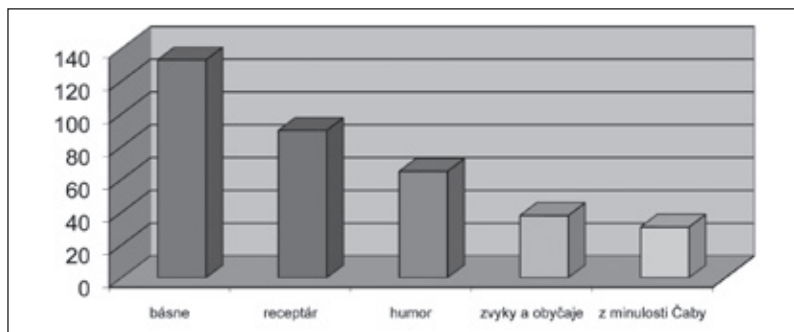
V preštudovaných ročníkoch (1998-2011) som našla:

- 133 básní
- 90-krát vyšiel Čabiansky receptár
- 65-krát sa objavila rubrika Humor
- 38-krát som čítala články o obyčajoch a zvykoch
- 31-krát bol napísaný článok o minulosti Čaby

Básne

Prevažná väčšina básní je od domácich autorov: Juraj Dolnozemský, Michal Čičeľ, Alexander Kormoš, Michal Divičan, Gregor Papuček, Pavel Samuel, Juraj Šóti, Ondrej Zelenjánski, Michal Borguľa, Michal Hrivnák, Ján Gerči, Michal Blaško.

V mesačníku sú uverejnené aj básne významných slovenských básnikov: Ivan Krasko, Milan Rúfus, Jozef Cíger Hronský, Andrej Sládkovič, Emil Boleslav Lukáč, Pavol Országh Hviezdoslav.

Tabuľka č. 1.

V mesačníku sú zastúpení aj krajanskí básnici: Ivan Miroslav Ambruš, Pavel Mučaji, Adam Suchanský, Angela Turáková.

Je pozoruhodné, že v mesačníku nájdeme aj slovenské preklady významných maďarských básnikov: Lőrinc Szabó, Sándor Petőfi, Attila József. László Nagy, László Tóth, Mihály Filadelfi.

Receptár

Recepty sa podávajú v nárečovej podobe alebo v spisovnej slovenčine. Recepty v nárečovej slovenčine majú miestny, regionálny charakter a zachovávajú tradície čabianskej gastronómie: *ľjevanvo medovo, sladkáňe, diňe na drobnuo, čalamáda k paprikášu, réteša, cigánka, herouke, sárma, škvarovie sladkáne, salagásovo, mamovkina jegečka, mrkvovo šitemiňa, kvasienke atď.*

Recepty v spisovnej slovenčine sú alebo zo Slovenska, alebo zo širokého okolia, napr.: pečienová polievka s ryžou, kráľovský punč, lapačka, kapor s pomarančom, medovné ježe, vínová torta atď.

Humor

V mesačníku sa podáva ľudový humor v spracovaní Ondreja Krupu alebo Júliusa Dedinského, vtipy v nárečovej podobe a v spisovnej slovenčine zo Slovenska.

Zvyky a obyčaje

Na stranách Čabäna sa opisujú rôzne zvyky a tradície čabianskych Slovákov: na Martina (11. nov.), na Katarínu (25. nov.), Ondreja (30. nov.), na Luciu (13. dec.), Štedrý deň, Vianoce, Nový rok, fašiangy, zvyky na Dorku a na Mateja, Veľká noc, zabíjačkové zvyky atď.

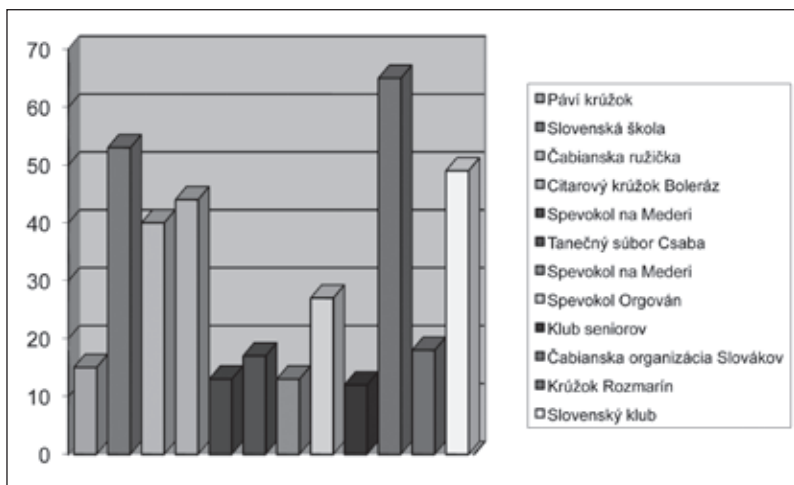
Z minulosti Čaby

Čitateľ v mesačníku môže čítať napríklad o veľkej povodni v roku 1888, o významných osobnostiach minulosti Békešskej Čaby, o Slovákoch v revolúcii v rokoch 1848-49, o histórii robenia klobás, o Samuelovi Tešedíkovi staršom, o pomenovaní ulíc, o Slovanoch na území tisícročného Uhorska, o osude domu a národopisnej zbierky na Garayho ulici, o Slovákoch v Békešskej stolici atď.

Čabän z hľadiska informácií o spolkovej činnosti

Pri čítaní Čabäna som sa sústreďovala na spolkový život čabianskych Slovákov. Vo výskume som si vybrala 11 spolkov resp. inštitúcií a analyzovala som ich objavenie sa v mesačníku. Na základe výsledkov môjho výskumu môžeme povedať, že v ročníkoch 1998 - 2011 je najviac informácií o Čabianskej organizácii Slovákov (65), o Slovenskej škole (53) a o Slovenskom klube. Tieto výsledky sú reálne, lebo tieto spolky a čabianska slovenská škola majú najväčšiu bázu. (Pozri tabuľku č. 2)

Čabän dokumentuje život čabianskych Slovákov, podáva pestrý program rôznych záujmových krúžkov. Keďže v 15 ročníkoch Čabäna som preštudovala 353 rôznych článkov o spolkovom živote tunajších Slovákov, v nasledujúcej časti tejto projektovej práce sa budem venovať iba tým najvýznamnejším udalostiam:

Tabuľka č. 2.

1998

- 19. októbra znovu sa volili členovia slovenskej samosprávy.

1999

- Boli oslavy 50. výročia založenia Slovenskej školy v Békešskej Čabe.

2000

- Čabianska organizácia Slovákov usporiadala v Dome slovenskej kultúry pamiatkovú slávnosť na počesť Jána Gerčiho.
- 11. marca do Békešskej Čaby zavítali dvaja premiéri, Mikuláš Dzurinda a Viktor Orbán.
- 22. marca zavítali do Békešskej Čaby dvaja prezidenti, Rudolf Schuster a Árpád Göncz.
- V máji vyšiel článok „Neprijemné a urážajúce zážitky ako zrkadlo”.
- V novembri bol Výskumný ústav desaťročný.

2001

- 7. marca došlo k otvoreniu detašovaného pracoviska Konzulárneho oddelenia Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Maďarsku.
- Popísanie Domu slovenskej kultúry a ohlasy na toto vandalstvo.
- V septembri otvorili Generálny konzulát Slovenskej republiky v Békešskej Čabe.

2002

- V júli sa písalo o sčítaní obyvateľstva (podľa štatistiky žilo v župe 5022 Slovákov).
- V septembri bol Slovenský oblastný dom 30-ročný.

2003

- 30. výročie Ženského spevokolu na Mezőmederi.
- Národnostný súbor Csaba vystupoval v Belgicku.
- V septembri prišli do Békešskej Čaby generálny konzul Slovenskej republiky Štefan Daňo a konzul Ladislav Ticher.

2004

- 30. výročie Slovenského klubu a Pávieho krúžku.
- 8. septembra bol Deň ústavy Slovenskej republiky.
- 28. - 19. októbra prvá návšteva Juraja Mírگاša na Dolnej zemi.

2005

- ♦ Oslava na počesť 100. výročia narodenia Júliusa Dedinského.
- ♦ 10. výročie Čabianskej ružičky.
- ♦ Slovenská škola sa dostala do rúk Celoštátnej slovenskej samosprávy.
- ♦ 18. novembra sa v Dome slovenskej kultúry stretol minister kultúry Slovenskej republiky s predstaviteľmi dolnozemských Slovákov.

2006

- ♦ 10. výročie odovzdania Domu slovenskej kultúry.
- ♦ V máji minister školstva SR navštívil Békešskú Čabu.
- ♦ Anna Ištvánová dostala vyznamenie, cenu Györgya Bessenyeiho.

2007

- ♦ Bolo stretnutie dolnozemských elektorov.
- ♦ 30. januára zavítal do Békešskej župy prezident MR Sólyom László.
- ♦ Čabän bol desaťročný.

2008

- ♦ Stretli sa prví maturanti Slovenského gymnázia Békešskej Čabe.
- ♦ Predstavitelia dolnozemských Slovákov z Maďarska, Chorvátska, Rumunska a Srbska organizovali stretnutie „Na jarmoku“, kde vystupovali aj čabianske spolky.
- ♦ Rozmarín bol na výlete v Tatabányi.
- ♦ Premiér Maďarskej republiky Ferenc Gyurcsány navštívil Čabänov.

2009

- ♦ Spolok čabianskych dôchodcov organizoval stretnutie národnostných pávích krúžkov.
- ♦ Udelili cenu Ondreja Štefanka Anne Ištvánovej.
- ♦ Rozlúčili sa s Jurajom Migašom a pozdravili nového konzula Štefana Daňa.
- ♦ Čabiansky slovenský klub oslavoval 35-ročné výročie založenia.
- ♦ Oslava 60. výročia založenia Slovenskej školy Békešskej Čabe.

2010

- ♦ Krúžok Rozmarín pohostil skupinu z Japonska.
- ♦ 15. výročie Čabianskej ružičky.
- ♦ Jarmok dolnozemských Slovákov v Nadlaku.

- Tanečný súbor Csaba, Citarový súbor Boleráz, Spevokol Orgován, Čabianska Ružička sa zúčastnili festivalu Jánošíkov dukát.
- Výšivkársky krúžok Rozmarín dostal vyznamenanie.

2011

- Voľby do Celoštátnej slovenskej samosprávy.
- Výskumný ústav bol 20-ročný.
- Obnovili budovu Slovenskej školy Békešskej Čabe.
- Mládež zorganizovala futbalový turnaj Dolnozemský pohár a konferenciu.

Zhrnutie

V živote každej komunity hrajú dôležitú úlohu dokumenty, ktoré nielen informujú, nielen nás oboznamujú so životom spolkov, ale aj chránia históriu komunity pre budúcnosť. Z tohto hľadiska Čabän má mimoriadne dôležitú úlohu.

Počas prípravy projektovej práce som preštudovala čísla Čabäna z rôznych hľadísk. Čabän je nielen kronikou aktuálnej činnosti Slovákov v Békešskej Čabe, ale podáva informácie o minulosti, o tradíciách a o zvyklostiach a uverejnením básní pestuje našu slovenskú kultúru.

Békešská Čaba a jej okolie má veľmi pestrý kultúrny život, pracuje tu niekoľko záujmových krúžkov, ako napríklad spevokoly, tanečné súbory, klub seniorov, výšivkársky krúžok atď. Bez mesačníka by sme určite oveľa menej vedeli o ich činnosti. Dôležité je aj to, aby národnostné spolky dokumentovali svoje aktivity pre budúcnosť, veď budúcnosť ich pravdepodobne bude skúmať na základe týchto písomných dokumentov. Aby zostali stopy po Slovákoch, sú dôležité nielen podujatia, ale písané pamiatky, fotografie, filmy, zvukové nahrávky atď.

Počas listovania Čabäna som mala radosť, lebo som sa stretla s fotkami mojich priateľov, čítala som články o takých akciách, kde som bola aj ja. Čabän je originálnym mesačníkom, je v ňom aj „reč ľudu“, básne sú vždy dobré, humor je skvelý, no a tie recepty sú naozaj dobré. Kto sa chce zoznámiť so životom Slovákov v Békešskej Čabe, má čítať Čabäna.

Úryvok z práce študentky Slovenského gymnázia v Békešskej Čabe Réky Kováčovej, ktorú zaslala do študentskej súťaže Výskumného ústavu Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku
Prípravujúca učiteľka: Edita Pečeňová

Pramene: zviazané ročníky Čabäna od 1998 do januára 2012

Dolnozemská literatúra

Básik, komlôšsky rodák Juraj Dolnozemský si 16. marca 2012 v rumunskom Nadlaku mohol prevziať Cenu Ondreja Štefanka

Juraj Dolnozemský **Strhujúce otázky**

Veky vekom
podávajú ruky!
A predsa:
čas nás zdolá!
Cítíme, vieme.
Ale my
i túžby úprimne
pokroku venovať chceme!
Slová nás budia, ladia,
sú nám osudom!
Vyzývajú, sprevádzajú,
otázky kladú.
Lenže my smrteľní
v ruinách hľadáme
základy hradu.
Zvedavosti na tisíce máme.
Životy si venujeme
tej neopakovateľnej dráme?

Nastal tichý pokoj

Došiel
tvrdó čakany dážď!
Zdolaná podľahla tá
stotvárna suchota!
Občerstvený bažant
po poli veselo uteká.
Voda nasýtila
tie smädné
pukliny po zemi.
Ani pes
netrpí spotený v tieni.
Z pradáleka došli
ťažké oblaky.
Vydržal pred domom
ten staručký orech.
Aj on stojí ospalý.
Zážitkami
jeden druhého
sa oslovujú ostatní!

Anna Chiša

Meniny

Jedna z nevyhnutných vecí, ktorá existuje v každom nadlackom dome, je kalendár. Všeobecne nezáleží na tom či je nástenný, stolový, vreckový, roľnícky alebo vo forme knihy s prílohou na poznámky, len nech bude gregoriánsky a nech sú v ňom uvedené všetky náboženské, poprípade i štátne sviatky a všetky kresťanské mená. Je predsa dôležité pre každého vedieť, v aký deň sa budú oslavovať Michalovia, Martinovia, Alžbety, Ondrejovia, Kataríny atď., pretože v každej rodine sa nejaké z tých mien oslavujú.

Pavel a Zuzana sa práve zamýšľajú nad tým, ako sa predstaviť na oslavách blízkeho priateľa Michala, keďže v žiadnom prípade ho nechcú uraziť síce pekným darčekom, ale ktorý mu môže byť nepotrebný. Našťastie Zuzane napadlo, že na *odmieňačky*, ako je zaužívané na nadlackej Dolnej zemi takýmto oslavám hovoriť, ku želaniu zdravia môže patriť i fľaša, keď je reč o mužoch, takže ani veľa neváhala a skočila do najbližšieho obchodu kúpiť niečo. A tým niečím sa stala fľaša červeného vína s nápisom Pinot Noir. Na hrdlo jej priviazala krásnu stužku s nápisom *K meninám*, zabalila ju majstrovsky do ligotavého papierového obalu a ešte v ten istý deň manželia doručili fľašu adresátovi. Kamoš Mišo sa usmial a dal najavo, že ho vyparádená fľaša potešila.

Babie leto sa pomaly pominulo a jeseň sa natrvalo ustálila na uliciach i v záhradách, ba už sem-tam bolo cítiť i prvé príznaky prichádzajúcej zimy. Ľudia povrávali, že keď Martin neprišiel na bielom koni, tak to urobí isto Ondrej. A keď už je tu Ondrej, bude sa oslavovať, lebo kmotor je práve pod týmto menom zapísaný v osobných aktách. Šikovná Žofka, Michalova žena, je vraj múdre stvorenie, napovedá to i jej meno, stále niečo vymýšľa a má originálne nápady v riešení problémov. Tentokrát vyriešila bez domácej trovy Ondrejove oslavy. Vybalila fľašu červeného z papierového obalu a dala ju do elegantnej papierovej taštičky, ponechajúc na nej len umelecky uviazanú stužku s nápisom *K meninám* a fľaša sa dostala k oslavovanému.

Oslavy sa skončili a Ondrejovci uložili parádnu fľašu na policu. Nasledovné týždne všetci kresťania boli zaujatí prípravami k blížiacim sa Vianociam. Až do druhého vianočného dňa, keď sa oslavujú Štefanovia. Ondrej má práve bratranca Štefana. Ako by mu nešiel potriasť ruku a popriať zdravia i šťastia v takýto významný deň? A potom, čo môže byť jednoduchšie v takomto prípade, ako zobrať už vyzdobenú fľašu Pinot Noir a zablahoželať pokrvnému bratovi. Takto fľaša známeho červeného vína získala prívlastok putovná a znovu zmenila majiteľa. Ale nie nadlho, lebo neviem prečo, Nadlačania neoslavujú Jána 24. júna, ako je to určené v kalendári, ale na tretí vianočný deň. Myslím, že odkopírovali oslavy nemeckého Johanna. Nuž ale nech je akokoľvek, bola to tá najlepšia príležitosť, aby fľaša putovala ďalej, nie však ďaleko, len k dobrému susedovi Janovi, ktorý je aj dobrým kamarátom Pavla.

Vyfintená fľaša vyčarila už po štvrtýkrát úsmev obdarovaného. Čerstvý oslávenec ju uložil na čestné miesto do kredenca a keď tade prechádzal, občas na ňu spriahanecky mrkol a zašepkal si: dobrú náladu nespôsobí mindrák, ale táto fľaša.

Už myslel len na príležitosť, kedy sa dostaví nejaká návšteva, aby jeho polovička odsúhlasila otvoriť ju a naliala do pohárov jej oživujúci obsah.

No nič také sa nestalo. Vzácná návšteva neprichádzala a Nový rok privítali už vopred pripravenou fľašou šampanského. Prešli i Traja králi a dni sa začali vliecť, až kým Janovi nesvitlo pozrieť sa do kalendára, aby zistil, kedy sa budú oslavovať Paľovia podľa tunajšieho zaužívaného dátumu. Lebo sa vie, že v našom aktuálnom kalendári Gejza vytisol toto meno až na koniec júna, aby sa potom Pavel delil s meninami s Petrom. Ale my to aj tak nerešpektujeme a Pavla oslavujeme 25. januára a pritom sledujeme i počasie, lebo ak vraj podľa ľudovej múdrosti svieti na Pavla slnko a medveď si vidí tieň, keď vyjde z brloha, obráti sa na druhú stranu a spí ďalej, čo znamená, že zima ešte potrvá. Po týchto smelých konštatáciách Janovu tvár skrášlil šťastný úsmev. Oslavy budú zanedlho. Nepovedal nikomu nič, ale keď niekto mlčí, nemusí to znamenať, že nemá čo povedať. Jano čakal a dočkal sa. V ten deň pred obedom mu žena oznámila, že na večer idú oslavovať meniny jeho dobrého kamaráta Pavla, že to tak ony, ženy, na Zuzanin návrh naplánovali a aby si nerobili zbytočné trovy, ona dá na fľašu s červeným vínom malú vyšívanú zásterku, ktorú si zaopatril na Dolnozemskom jarmoku, a s darom je vyriešené. Aj ten nápis na stužke pripevnenej na hrdle fľaše sa hodí k tejto príležitosti, skonštatovala nahlas Janova vyvolená. Originálna myšlienka vzbudí pozornosť, ešte pridala akoby pre seba. Jano vytreštil oči, preglgol naprázdno a zdržal sa komentára, aby ho len tak pre nič za nič nevyslala do pekla teraz, keď oslavy sú tak blízko.

Oslávenec Pavel si so záujmom prezrel vyfintenu fľašu, no nič sa mu nezdalo byť podozrivé. Ani by sa nič nebolo stalo, keby sa fľaša nebola dostala do Zuzkiných rúk. Dobrá hostiteľka býva štedrá a Zuzka práve takou i bola. Aby poctila darček, vzala fľašu a predložila ju spolu s celkom novým otváračom pred Pavla. Potom sa jej lepšie prizrela a na moment ostala nehybná. Tá stužka s nápisom jej bola známa. Ako by to bolo jej vlastné písmo. A nielen stužka, ale i fľaša zdá sa jej známa, veď ju sama kupovala v obchode na Michalove meniny. Hlučne sa rozosmiala, až tak hlučne, že všetci prítomní sústredili zrak na ňu. Boli tam vlastne i Michalovci, i Ondrejovci, i Štefanovci, i Janovci. Žofka spozornela a uprela zrak tiež na stužku. V hlave akoby sa jej začal rozväzovať uzol myslenia. Začervenala sa a úmyselne sa zasmiala, lebo narýchlo nevedela, ako zareagovať na Zuzkin objav. Keď pochopili, o čo ide, postupne sa pridali ku smiechu i ženy Ondreja, Štefana i Jana. Muži vôbec nechápali, čo sa deje a vtedy Zuzana povedala: Každý začiatok má i svoj koniec! Otváraj ju!!!

Gregor Papuček
Slováci z Húnie

Viete, my, Slováci, sme už všelijakí:
Sú tí severní, čo sú z Únie,
a sme my, čo máme hortobádske znaky,
Dolnozemci, – Slováci z „Húnie“.

Nachytali sme všelijaké zvyky,
a sme tu zahryznutí do papriky.
Mal som známeho, priezviskom bol Mikuš,
rodom Slováč jak obyčajná repa.
Že „személyesen som mu szimpatikuš“,
- povedal vetu, ako úder cepa.

„Hovorte ešte trošku, Gregor bácsi,
to igen, persze, to sa mi ta páči!“

A ten druhý, zádrapčivý to pajtáš!
Povedal mi,
keď som ho poslal k pekla klenbe:
„Prečo taký komolytalan magatartáš
tanúšítuješ velem szembe?“

Ale veď aj na nebi občas
bývajú aj vraky,
mraky-braky.
Aj my, Slováci z Húnie, sme
poniektorí takí,
všelijakí.

Budín, 5. februára 2012

*Z internetových básní***Mejlujte**

Mejlujte z lásky jeden druhému,
vymieňajte si informácie.
Četujte, dajte krídla šíreniu
svojich myšlienok, nech tá reč žije,
v ktorej vám matka pieseň spievala,
keď ešte nepoznali internet,
keď v kolíske vám duša driemala...
Ach, takej krásy ani v gúgli niet.
Nechajte sa krídlami krásy niešť,
mejlujte len, četujte ostošest'!

*Budín, 29. marca 2010***Prosba textu**

Ak by si niekto myslel, že ma niet,
bo nemá o mne šajnu,
možno som práve šiel na internet
a vošiel som do fajlu.
Keby som sa nezjavil nikomu,
ja nechcel som sa schovať,
kliknite len na moju ikonu,
dajte ma vyprintovať.
Neoddajte sa čertu nevery,
nemá to žiadnej ceny.
Na elegantnom bielom papieri
vyjdem vám vytlačený.

Budín, 22. marca 2010

Pavol M. Kubiš
Na Dolnej zemi

Toto je zem,
kde Slováci zaťali motyky,
s modlitbou ostrili sekery,
skúšali rýle.
Až im závidím
tie chvíle...

Pokoj sa tu rodí
z pracovitých ľudí.

Stôl s oblohou ako nebo,
slnko vo víne,
klobása v komíne,
ani si nevšímneš,
že tu dačo chýba.

Rád sa sem vraciam,
do Petrovca aj Čaby,
stáby stály host'
a či starý známy?!
V otvorenom okne
mávajú výšivky.

(1995)

V Békešskej Čabe

Raňajšie prechádzky za inšpiráciou,
po siedmej s terkelicou u Kolesárov.
Až večer, keď zbrzdí kolotoč zážitkov
pobadám, že rastiem zo dňa na deň.

Cítim sa tu ako v známej vode,
splývam s duševnými vlnami
a čakám priateľsky príliv i odliv
jednoducho ako medzi svojimi.

Plavčíkom je tu slovenčina,
čo nás chráni pred žralokmi.
Blesky-tresky zľava, sprava
(koho by to napadlo?!),
staviame večer kulisy,
ale len pre divadlo...

Békešská Čaba, 14. mája 2007

Postreh z Pitvaroša

Hľadím na bociany,
čo letia nad nami;
vetvičky, halúzky znášajú
ako pred storočiami
naši
predkovia.
Stavajú a lepia
svoje nové hniezda.
A až keď padá hviezda
želajú si DOMOV.

Náruč v daždi

(Motto:

*V Báčskom Petrovci toho leta pred piatimi rokmi tridsať dní nepršalo.
V deň môjho príchodu, koncom augusta, sa spustil lejak.)*

Našiel som slovo
Opäť to
 Bez hraníc
Zelené, rovné,
sem-tam v preteplenom kúte

V to mozoľnaté ráno
Zakláňame hlavy
 pri vítaní
S pohárom dobrých prianí
Žehnáme slnku i dažďu

Vysmädnuté ústa záhrad
Dlane rovín
Potoky ciest
Otvorili náruč

Vítalo nás i nebo
 Lebo...

Báčsky Petrovec (Srbsko), 25. augusta 2008

Báseň na jeseň

Prerastá do Teba kus roviny,
kus neba,
rovnými nohami
z kukuričného poľa.
Neprijemných vyhod' z kola
A ten dom by si kúpil od tety,
čo sedáva na priedomá
a nerobí klebety.
Nepozná tie cudzie slová –
cudzí sú tu nie doma.
V kukuričnom poli
mizne strach,
blíži sa pomaly k obzoru.
Ach, rád by som sa vrátil
do záhrad
k tej vôni
a cítiť sa v tom hniezdnom prachu
ako na cestách...
Vojst', zbadať, pochopiť
a čo vidieť napísať.
Osvieži Ťa Fruška gora,
melódia, tanec kola.

(Stará Pazova, september 1980)

Čarovný prameň

Pod Čertovou svadbou v masíve Nízkyh Tatier je učupená malebná dedinka Bacúch. A na jej konci je prameň – medokýš – kyselka, zvaný Prameň Boženy Němcovej. Česká spisovateľka vo vedľajšej horárni často pobývala pri svojich potulkách Slovenskom. Pre účastníkov čitateľských táborov z Békésskej Čaby a okolia ju znovuoživila šarmantná pani učiteľka Libuše Peštiová. Výlet k prameňu sa stal súčasťou programu detí každého výmenného tábora. Samozrejme, deťom sme povedali, že má čarovnú moc – ale nejako zvlášť sme to nezdôrazňovali – že každá slečna, ktorá už dosiahla vek vydaja a napije sa vodičky s čarovného prameňa – sa do roka vydá.

No a stalo sa, že koncom júna pani vedúcou bola čarovná pani učiteľka Natika. Vek už skutočne hodný na oslovenie pani.

Čakali sme, až nás miestni čapujúci z prameňa pustia k vode.

– Ale pozor, prameň má čarovnú moc! Ktorá sa z neho napije, do roka sa vydá!

Natika sa napila možno trikrát. To sa udialo koncom júna. A v októbri v rámci klobásového festivalu sme boli v Čabe odovzdať cenu zo súťaže pedagogických zamestnancov – učiteľov Chalupkovo Brezno úspešnej pani učiteľke z čabianskeho gymnázia.

Preplnená športová hala. Moderátorka nás vyzvala, aby sme prišli na javisko cenu odovzdať. Kráčam, držiac v ruke cenu a diplom, a v tom silný hlas z publika:

– Ivan, idem sa vydávať!

– Natika.

Vystískali sme sa. Následne sme navštívili aj rodičov. Tam bola na jar aj poriadna komlóšska svadba.

Prečo to píšem?

Všetky vydajachtivé slečny z Čaby – ohláste sa, prídite; dáme si porciu ho-rehronských halušiek a každú ochotne veľmi rád zavediem k Prameňu Boženy Němcovej. Má skutočne čarovnú moc. Ktorá sa z neho napije, do roka sa vydá!

Ivan Halama

Anna Räu-Lehotská

Vír

Slová a verše
apokryfné sekundy môjho večera
vória v potutvárnej krútnave
a nenápadne si vytrácajú význam
Slová a verše
holé a šialene zauzlené nitôčky
môjho dňa každodenného
ťahajú za sebou
šálku kávy
televízor s nanič programom
nočnú skrinku s masťou proti reume
aj reumu v každom kĺbe
Slová a verše
trosky môjho životopisu

Ked' ťa už nespoznávam
ked' už ničomu nerozumiem
zababuším sa do objatia deky
skĺznem pod prikrývku
bezmocnosti
Zmätená si zhľadúvam
moje ďalšie ja
tie šľachetnejšie a čipernejšie
súcejšie nájsť
náležité slová
udobrenia

Detektívka

Je hodina zeleného čaju
Triesloviny a seriál
Čaj tobôž zelený
Len láskavo pripravený
Obdarúva zmysly
Gauč a šálky
Psst... začína Sherlock
Zhasni lampu
Mystérium sa zahaľuje
Do pariacej lahôdky
A ja ťa vidím
A ja sa vidím
O desať rokov
O päťdesiat rokov
Babi dáš si s nami šálku čaju?
Takého aký len ocko vie pripraviť

Anabela Kresanová

Ráno

Objímaš ma,
bozkávaš
a to všetko pred východom slnka.
Neverím ti.
Všetko je len sen,
v ktorom moje srdce odbíja o tri údery menej
(jeden patrí inžinierovi,
druhý môjmu záchrancovi
a tretí najlepšiemu kamarátovi),
kde každé slovo je otázkou
a túžba jedným z veľa odtieňov neistoty.

...

Neverím perám,
ktoré bozkávajú tvoje líce
a prosia o zabudnutie.

V žilách ti pulzuje túžba
po tej najagresívnejšej hudbe,
ktorú poznáš,
po tom najneslušnejšom tanci,
ktoré je tvoje telo schopné zatancovať
a po jedinom sladkom slove.
Pýtaš sa ma,
aký hriech som schopná vykonať.
Ja sa len usmejem.

...

Nastal čas zabudnúť si nastaviť budík na nasledovné ráno.

Posledných 24 hodín

42 minút pred východom slnka
a ja konečne prestávam dýchať slová
vyslovené kamuflou líškou.
Nechcela som hľadiť na dážď
padajúci opačným smerom,
ale ľalia mi do dúhovky zaštepila vôňu predstáv
a teraz padám do skresleného sveta tvojho náručia.

...

Chcela som ti zavolať, ale moja ruka sa jej dotkla a všetko sa zastavilo.

Pod rozpadom medového domčeka
rastie duša medového sveta,
ktorý dávno pohlti stopy medového slimáka.
Tu medové ruže
svojou ostrou medovou vôňou
príťahujú šarkanov,
ochrancov medového podsvetia.
Medoví ľudia obrábajú svoju medovú pôdu
pre dobro svojich medových bohov.
V tomto medovom svete
s medovými úsmevmi,
medovými pohľadmi
a medovými myšlienkami
nikto nevidí nahosť vulgárnej piesne.

Pozdrav v Békešskej Čaby

Üdvözlet Békés-Csabáról. Csaba-város régi képes
üdvözlőlapokon 1897-1935. Editor Dobrotka Pál, vydal EMK
Rendezvényszervező Kft., 2. vydanie, Békéscsaba 2011.

Od vydania knihy Tibora Cseresa k 250 ročnému jubileu Békešskej Čaby (1969), v priebehu necelého polstoročia vyšla o tomto dolnozemskom meste v poradí už štvrtá fotografická publikácia. Ak tri predchádzajúce predstavili Čabu v rôznych vývinových obdobiach, no hlavne v jej súčasnej podobe, najnovšia sa upriamila iba na nevelký historický úsek. Takýto koncept si tvorcovia publikácie zvolili preto, lebo sa podujali ukázať takú Békešskú Čabu, ako bola stvárnena na starých pohľadniciach z obdobia ich zlatého veku. Ten sa pre Čabu začal vydaním prvej čabianskej pohľadnice z roku 1897 a pretrval až do sklonku medzivojnového obdobia. Mestá na starých pohľadniciach patria k vychytenému žánru na súčasnom knižnom trhu. Pohľadnice už tým, že aj ony sa stali predmetom bádateľského a zberateľského záujmu, akoby umocňovali prezentáciu historickej tváre mestských sídiel. Nehovoriac o tom, že pôvab starých pohľadníc sprostredkováva silnejší čitateľský zážitok, ktorý umožňuje plnšie precítiť zobrazené reálie, ako to dokážu mnohé súčasné fotografie miest.

Na tvorbe publikácie, príznačne nazvanej *Pozdrav z Békešskej Čaby*, sa spolu s editorom Pálom Dobrotkom, podieľali aj Zoltán Zsibrita (výber pohľadníc) a Béla Gécs (textová anotácia pohľadníc). Z verejných a súkromných zbierok zostavili súbor dvoch stoviek obrazových dokumentov. Poslúžili im ako reprezentatívna vzorka čabianskych reálií, ktoré sa v rokoch 1897-1935 stali objektom fotografického zobrazovania na vtedajších pohľadniciach a korešpondenčných lístkoch. Takto vyselektované obrázky Béla Gécs odborne prečítal a doplnil slovnou charakteristikou toho, čo zobrazovali. Pridal im ďalší informačný rozmer tým, že ich začlenil do náležitého historického, sociálneho, kultúrneho či ďalšieho kontextu. Takýmto postupom autorský kolektív ponúkol čitateľom tematicky pestrý, vizuálne pritažlivý a aj faktograficky nasýtený obraz Békešskej Čaby.

V publikácii *Pozdrav z Békešskej Čaby* sa nám prihovára toto mesto v podobe, ktorá zodpovedala prvej polovici 20. storočia. Čiže z obdobia, keď z niekdajšej „najväčšej dediny Európy“, ako tridsať tisícovú Čabu z roku 1839 charak-

terizoval historik Elek Fényes, vyrástlo životaschopné mestské sídlo. Najskôr so štatútom poľnohospodárskeho mestečka (1841), neskôr aj sídla Békešskej župy (1950). Na pohľadniciach prezentovaný obraz prezrádza, že toto mladé vidiecke mesto malo v tom čase už dôstojnú urbanisticko-architektonickú a štýlovú fyziognómiu. Približujú nám ju početné variácie hlavných námestí a ulíc, ako aj dominantných sakrálnych a profánnych budov. Zastúpené sú nielen monumentálne a slohovo rôzne koncipované chrámy pre čabianskych evanjelikov, katolíkov, kalvínov a Židov. Taktiež aj široká a pestrá škála stavebnej infraštruktúry. Z nej sa na pohľadniciach zaskveli budovy mestskej radnice, evanjelického gymnázia, banky, pošty, železničnej stanice, hotelov, viacerých meštianskych rezidencií, priemyselných podnikov, obchodných, kultúrnych, športových, rekreačných a ďalších stavieb z uznávaných projektových a stavebných dielní. Vo výbere nechýbajú ani rôzne žánrové obrázky z čabianskych kaviarní, luxusných predajní, parkov, trhovísk, fabrík, dielní, vodných tokov, kasární, cintorínov, ba aj z čabianskych sálašov. Aj týmito obrázkami sa autorom publikácie podarilo zvýrazniť jedinečný urbánny obraz a pôsobivý malomestský ráz Békešskej Čaby.

Aj najnovší obraz Békešskej Čaby priťahuje našu pozornosť hlavne tým, že sa tu zoskupila najpočetnejšia komunita slovenských kolonistov na Dolnej zemi. Taktiež aj tým, že už takmer tri storočia patrí k najvýznamnejším kultúrnym centráм dolnozemských Slovákov. A tak sa celkom opodstatnene natíska otázka, ako sa historické a kultúrne spojitosti Slovákov s týmto mestom premietajú v obsahu najnovšej publikácie o ňom. So zadosťučinením som zaregistroval, že aj v krátkom, jednostranovom prehľade historických udalostí sa našlo miesto na zmienku, že na znovuosídľovaní Békešskej Čaby v roku 1718 sa podieľali hlavne „slovensky hovoriaci evanjelickí poddaní z Nitrianskej, Novohradskej a Honfianskej stolice“. Do publikácie boli zaradené aj dve pohľadnice, pri ktorých sa v sprievodnom texte konštatuje spojitosť zobrazenej situácie s čabianskymi Slovákami. Na jednej z nich sú v tradičnom odeve oblečené slovenské ženy, dievky a deti. Na druhej je dievka pri kolovrate, k čomu sa v texte uvádza, že slovenské ženy priniesli z Horniakov vyspelé tkáčske a textilné majstrovstvo, ktoré prezentovali aj na celokrajinskej výstave v Budapešti v roku 1881. Hoci sa to v anotácii výslovne neuvádza, spojitosť s čabianskymi Slovákami je zrejme aj z pohľadníc, na ktorých je zobrazený pomník sedliackeho tribúna Ondreja Áchima, a tiež viacpodlažný nájomný dom, nazývaný podľa majiteľov – palác Kociských.

Dlhodobu najpočetnejšie zastúpenie Slovákov v Békešskej Čabe, ich dominantnú pozíciu pri zriaďovaní a chode samosprávnych ustanovizní čabianskej pospolitosti, hlavne prostredníctvom cirkevného zboru tamojších evanjelikov

a.v., sa v publikácii nedá vyrozumiť zo sprievodných textov. Zato sa však neprehliadnuteľne zraží zo samotných obrázkov. Na viac ako dvoch desiatkach pohľadníc sú centrálnymi objektami impozantný klasicistický Veľký kostol pre 3500 sediacich osôb, artikulárny Malý kostol, kostol v Jamine, evanjelické gymnázium a cintorín, prostredníctvom ktorých slovenskí evanjelici vtlačili tomuto mestu výrazný luteránsky ráz.

Slováci profilovali Békešskú Čabu nielen svojou luteránskou vierou, ale aj sedliackym stavom. Lenže s postupujúcou urbanizáciou začala sa spomedzi sedliakov a sedliackej chudoby vyčleňovať sociálna vrstva, ktorá sa prekvalifikovala na špecificky mestské profesie – robotníkov, úradníkov, remeselníkov, živnostníkov, podnikateľov, učiteľov, právnikov, lekárov atď. V tejto mestskej komunite boli spomedzi Slovákov zastúpení aj stavební podnikatelia, konkrétne János Lipták a firma Hudec – Kiseľ, ktorí okrem iných budov, postavili aj prvú poschodovú školu, poštový úrad, železničnú stanicu, drevený most nad Kerešom, synagógu a ďalšie. V publikácii o Békešskej Čabe na starých pohľadniciach sa žiadnej inej osobnosti nedostalo takej pozornosti ako Ernestovi Strakovi. Narodil sa v slovenskej učiteľskej rodine, vyštudoval na Technickej univerzite vo Viedni a tri desaťročia (1861-1892) pôsobil vo funkcii mestského architekta Békešskej Čaby. Hneď po nástupe do tohto úradu vypracoval Stavebný poriadok mesta Čaby, ktorým rozbehol rozsiahlu urbanistickú prestavbu sídla dedinského typu na mestské sídlo s modernou a perspektívnou koncepciou. Bol aj úspešným projektantom a zároveň aj stavebným realizátorom viacerých významných budov a iných objektov. Publikácia to dokladá pri pohľadniciach hotela Fiume, mestskej radnice, mostov nad Kerošom, mestskom divadle, nemocnici, mestskom parku, artézskych studniach, bitúnku, evanjelickom kostole v Jaminách, budove gymnázia. To sú iba tie hlavné diela, ktorými Ernest Straka ozvláštnil urbanistický a architektonický ráz svojho rodného mesta.

Publikácia *Pozdrav z Békešskej Čaby* svojim vydareným obsahom a skvelým grafickým stvárnením, dokázala osloviť čitateľskú verejnosť. Jej druhé vydanie je toho najlepším dôkazom. Nepochybujem, že hlavne Čabäni porozumeli tejto knižke. Ona však má čo povedať aj všetkým tým zainteresovaným, ktorí by mohli podobné svedectvá ponúknuť aj o ďalších dolnozemských mestách a mestečkách.

Čabiansky kalendár odporúča na čítanie...

Margit Garajszki: Bobuľa

Slovenka z Maďarska, z Dabaša-Šáry, žijúca v Bratislave Margita Garajszká napísala svoju prvú knihu pre deti s názvom Bobuľa. Kniha pozostáva z krátkych príbehov je vhodná na každodenné čítanie nielen pre deti. Ilustrácie, ktoré pripravila Hana Nagliková, sú rozkošné, pomôžu čitateľovi predstaviť si svet v ktorom sa odohrávajú príbehy malého dievčaťa, ktoré, kým sa jej v nemocnici narodí sestra, musí bývať u starých rodičov. Tu so svojím dobrým kamarátom Šafim každý deň prežíva nejaké dobrodružstvo. Čitateľ sa dozvie, či sa na mesiac lieta púpavami alebo slameným klobúkom, ako treba veveričku pasovať za rytiera a s čím sa dá lepšie žonglovať, s red'kovkami alebo s paradajkami. Z ďalších príbehov malej Bobule sa dozvieme, ako sa začína veľké priateľstvo a akú úlohu v ňom hrajú Horalky.

Bobuľa pritom prežíva každodenný život so svojimi starými rodičmi, najmä so starým otcom. Starý otec, ktorý pestuje najlepšie jahody na svete, ako každý deda, sa snaží svojej vnučke poskytnúť čím viac dobrodružstiev a jej tajuplný roprávkový život dedinských dní. Lebo starí rodičia sú už len takí: zorganizujú majstrovstvá v šmýkaní po blate, prezradia tajomsvá čarovnej pyžamy, zoberú na trh, ktorý je plný pre malé dievča neznámych vecí. A kým sa dni veselo míňali, raz sa

objavil jej otec s dobrou správou, že sa narodila sestra. Bobuľa si v nemocnici uvedomuje, že sa jej život zmenil, a uvedomuje si, že je veľmi hrdá na svoju malú sestru.

Napriek tomu, že autorka napísala túto knihu pre malých čitateľov, pri čítaní so svojimi deťmi alebo vnúčatami aj v dospelých čitateľoch otvára dávno zatvorené okná na svet svojich detských rokov. Vkusné zobrazenie dedinského života a prírody očarí aj dospelých. Kniha vyšla vo Vydavateľstva Perfekt v Bratislave v roku 2011.

Ján Botík: Dolnozemskí Slováci.

Tri storočia vystáhovaleckých osudov, spôsobu života a identity Slovákov v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku a Bulharsku.

Prof. PhDr. Ján Botík, DrSc je národopisný bádateľ a univerzitný profesor na dôchodku. Oblasťami jeho odborného záujmu sú tradičná rodina, ľudová architektúra a bývanie, migračné štúdie, teória etnicity, etnické minority na Slovensku a zahraniční Slováci.

Zbierka, ktorá vyšla v edícii Knižnica Dolnozemskeho Slováka je súbor štúdií, príspevkov z konferencií a príležitostných článkov, ktoré vychádzali v priebehu viac ako troch desaťročí. Slovom autora: „Zámernom tejto rekapitulácie bolo naznačiť kontúry stavu poznatkov a poznávacích postupov, z ktorých vyrastal aj môj bádateľský záujem o dolnozemsých Slovákov.“

Publikácia pozostáva zo štyroch častí. Do prvej sú zaradené články zaoberajúce sa jednotlivými disciplínami bádania dolnozemsých Slovákov. Pre číta-

teľov žijúcich v Maďarsku boli doteraz menej prístupné štúdie, pôvodne publikované v Bratislave Filozofickou Fakultou UK: *Zvláštnosti kultúry zahraničných Slovákov*, a *Bilingvizmus v živote etnických minorít*.

Druhá časť je zameraná na príspevky zamerané na jednotlivé dolnozemske komunity. Tu nájdeme napr. článok názvom *Slovenská komunita v Níredháze*, ktorý bol pôvodne uverejnený v Slovenskom národopise v r. 2009.

Do tretej časti publikácie sú zaradené príležitostné články, ktoré sa zaoberajú bádateľskou činnosťou uznávaných „tvorivých osobností“ napr. Anny Divičanovej, Ondreja Krupu alebo Ondreja Štefanka.

Záverečná časť obsahuje obsahlu bibliografiu a edičnú poznámku.

Publikácia vyšla v Nadlaku, vo Vydavateľstve Ivan Krasko v roku 2011.

Obe publikácie nájdete vo fonde Dokumentačného centra Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku.

Anna Szabadosová
riaditeľka DC CSSM

Ozdobná kultúra komlóšskych Slovákov

Ručné práce – tkanie a vyšívanie plátna v slovenských rodinách v Slovenskom Komlóši majú viacstoročné tradície. V zime ženy trávili svoj voľný čas pri ručných prácach. Z krásy zachovaných obrusov, utierok a uterákov sa môžeme tešiť ešte aj dnes.

Komlóšske ženy svoje plátna potrebné v domácnosti skrášľovali rôznymi vzorkami. Variácie vzoriek máme veľmi bohaté. Pokladali sme za dôležité ich zachovanie pre budúce generácie.

Autorky knihy začali svoju zberateľskú činnosť už v 70. rokoch 20. st. a získané vzorky používali v školských záujmových krúžkoch ručných prác, keď ešte neverili tomu, že niekedy budú mať možnosť na ich vydanie knižne.

V rokoch 2009-2011 sa naskytla možnosť získať dotáciu na vydanie publikácie. Práca sa rozprúdila. Zapojili sme sa do nej mnohí. Zbierali sme predmety, ozdobné plátna, po fotografovaní sme ich digitalizovali, kus za kusom, aby sme mohli ukázať krásu našej mnohotvárnej minulosti. V činnosti nám boli na pomoci členovia Organizácie komlóšskych Slovákov a občania mesta (spolu 71 osôb).

Prvé, čo nám upúta pozornosť, keď vezmeme do rúk knihu, je jej obal, práca Tibora Bozsóa. Na obale je prestreté všedné (*šeňvo*) plátno nebielené, tak ako vyrástlo z čiernej zeme. Na ňom sú fotografie znázorňujúce typický roľnícky dom a izbu, ozdobné odevy a plátna, čepiec a ihlička mladej ženy, pečat' osady s erbom a dátumom založenia osady 1746, na erbe chmeľ, ktorý sa tu divo rodil. (Osada bola pomenovaná po ňom Komlóšom (chmeľ – maď. komló).)

Na zadnej obálke je obraz významného komlóšskeho maliara Jána Jankóa s titulom: Zrod ľudovej piesne (A népdal születése). Vedľa je text s notami obľúbenej slovenskej piesne Komlóšanov Od malička nikda mi zle nebolo...

Odborný text v maďarkom jazyku napísala Katarína Štirbicová Danková, do slovenčiny ho preložila Anna Molnárová Chlebnická. Odborný text popisuje pestovanie a spracovanie konope: tkanie, bielenie plátna, vývin zdobenia tkanín. Najstaršie vzorky, ktoré si priniesli naši predkovia sťahujúc sa na Dolnú zem, boli jednoduchšie, menej farebné. V novom prostredí sa tie pôvodné obohatili o novšie, farebnejšie ornamenty v dôsledku toho, že rodiny sa na úrodnej zemi zmohli. Odborný text sa ďalej zaoberá technikami ručného vyšívania, háčkováním a pletením, vyšívaním kožucho, vyšívaním šijacím strojom, prípravou čepcov a ihličiek. Krátko sa zmieňuje aj o textilných remeslách, ktoré ovplyvnili odevnú a bytovú kultúru komlóšskych Slovákov (krajčírstvo, modrotlač, kožušníctvo, papučárstvo atď.) a o obnovení tradičného tkania a vyšívania v rokoch 1977-2010.

Takto sa rodili kedysi tkaniny... – práca na krosnách

Po odbornom texte na 40 stranách nasleduje zoznam farebných fotografií predmetov s menami ich majiteľov a údajmi o predmete.

V nasledujúcej časti knihy sa nachádzajú obrazy bieleho vyšívania ručného a strojového.

Ďalšia kapitola publikácie, ktorej autorkou je Erna Lauková Benczúrová, obsahuje obrazy čepcov (51 kusov) a ihličiek (18 kusov). Zvláštnosť tejto časti spočíva v tom, že sa v nej nenájdu dva rovnaké čepce.

Posledná časť knihy prezentuje vzorky, ktorými naše ženy zdobili tkaniny potrebné v domácnosti. Na sedemdesiatich stranách je viac ako 200 vzoriek, ktoré sa zachovali odkreslené v 3 zošitoch. Uvedení sú aj ich majitelia.

Zbieraním vzoriek (odkresľovaním) sa zaoberali autorky knihy a Mária Divičanová Hašková. V 80. rokoch minulého storočia pôsobilo v Komlóši Domácko-priemyselné družstvo, ktorého vzorky sme mali tiež k dispozícii. Úprimná vďaka patrí všetkým milovníkom slovenskej kultúry, ktorí sa svojou prácou pričinili k príprave a vydaniu tejto knihy.

Publikáciu vydala Organizácia komlóšských Slovákov v roku 2011. Jej vydanie podporili Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Spolok Suchého potoka v Slovenskom Komlóši (Százaz-Ér Társaság), Organizácia komlóšských Slovákov a Slovenské regionálne kultúrne stredisko Osvetového centra CSSM v Slovenskom Komlóši. Tlač: Paulik és Társa Nyomdaipari Bt. v Békešskej Čabe.

Anna Molnárová

Príspevok odznel dňa 27. apríla 2012 na prezentácii knihy Ozdobná kultúra komlóšských Slovákov v Slovenskom Komlóši

Fotky: Tibor Bozsó

Ihlica na drdol

Ženské čepce

Kde sa kto liahne, tam ho to tiahne

Som jedným z tých, ktorí sa rozhodli bádať po svojich predkoch a naplniť tak svoj sen a sen svojho otca Pavla a jeho brata Jána Krasku rodákov z Békešskej Čaby.

V roku 1947 som sa narodil v tomto krásnom meste aj ja. V tom istom roku sa moji rodičia Pavol a Mária rodená Patajová presídlili na Slovensko a žili sme v obci Tekovské Lužany. Môj strýko Ján s manželkou Alžbetou rodenou Sákovou sa presťahovali už v roku 1946. Ján vyštudoval vysokú školu v Miškovci a pôsobil celý svoj aktívny život ako učiteľ.

Ja a moja manželka Katarína, mladšia dcéra Soňa a syn Pavol sme ostali verní poľnohospodárskemu charakteru života v Békešskej Čabe a vyštudovali sme Vysokú školu poľnohospodársku v Nitre, avšak každý v inom odbore. Staršia dcéra Katarína vyštudovala Vysokú pedagogickú školu a dnes pôsobí ako docentka na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre.

Pri bádaní po svojich predkoch som sa dopátral až do samých počiatkov znovuzaloženia Békešskej Čaby, teda do roku 1728, kedy sa začali viesť matričné knihy. Rodina Krasková tu už vtedy bola a ja som už jej desiatou generáciou.

Moji starí rodičia z otcovej strany (žiaľ, tých som nepoznal), zomreli v roku 1947 a to starý otec Ján 20. februára a stará mama Alžbeta rodená Boťanská 1. októbra. Po mojom narodení v apríli 1947 do jej smrti sa však zachovali dva listy, ktoré písala svojmu synovi Jánovi už spomínanému učiteľovi, v ktorých mňa spomína ako novonarodeniatko, ale v listoch píše s veľkým citom aj o svojom rozhodovaní či ostáva v Maďarsku, alebo sa presídlí na Slovensko... Myslím, že sa rozhodla správne, zostať vo svojom rodisku.

Pri bádaní som sa dozvedel, že môj starý otec Ján si vzal za manželku v roku 1919 vdovu po svojom bratovi Michalovi, ktorý vo veku 30 rokov zahynul v prvej svetovej vojne. Michal zomrel 26. októbra 1914, bojoval v 101. pešom pluku Uhorskej armády.

Michal zanechal 4 deti Michala, Alžbetu, Ilku, a Jána (zomrel v roku 1915), ktorých potom starý otec vychovával. Z nevlastných otcových súrodencov som poznal len tetu Ilku Sákovou, veľmi dobrú a citlivú ženu, bývala na Garajovej ulici.

Rodiny Michala a Alžbety som ako dieťa nepoznal, ale pri návštevách hrobu svojich starých rodičov sme na hrobe vždy našli čerstvé kvety a chceli sme vedieť aká dobrá duša ich tam dáva...tak sme prišli na nápad dať listok s touto otázkou a kontaktom

Rodina Michala Krasku, ktorý padol v 1. svetovej vojne r. 1915

na nás do zaváraninovej fľaše a tú položiť na hrob vedľa kvetov. Po 4 týždňoch sme dostali dlho očakávaný list v maďarskom jazyku: „Milý Pavol, ja som Tvoja sesternica Alžbeta (Alžbetina dcéra) a v čase, keď ste sa presídľovali si bol ešte veľmi malý, preto si ma nepamätáš, ja som mala vtedy už 15 a pol roka.“ Moja sesternica Alžbeta, teraz Pribojská, sa v apríli 2012 dožila krásneho jubilea 80. rokov. V liste vyjadrila nádej, že sa stretneme aj osobne, čo som jej aj prisľúbil a ešte v ten istý rok sme ju spolu s manželkou a sestrou Evou navštívili. Zvítanie bolo veľmi dojemné, veď som si našiel sesternicu po vyše šesdesiatich rokoch svojho života, mali sme si veľa čo povedať. Odvtedy ju prídem pozrieť vždy, keď som v Békešskej Čabe. Hovorí veľmi dobre po slovensky, len túto reč neovláda písmom, takže mi píše po maďarsky a ja jej píšem po slovensky, pretože aj keď viem rozprávať po maďarsky, písať neviem. Pri preklade mojich listov jej pomáha aj dcéra Hilda, ktorá je učiteľkou ruského jazyka.

Takýto skoro neuveriteľný príbeh sa nám stal aj v úplných začiatkoch bádania, keď som pri hľadaní informácií telefonoval pani starostke Očovayovej do obce Kraskovo, ktorá leží severne od Rimavskej Soboty. Pani starostka mi povedala, že asi o pol hodiny príde na úrad pani, bývajúc v Nemecku a že si hľadá svoje korene. Táto pani bola za slobodna Krasková. Po polhodine sme sa skutočne telefonicky kontaktovali a dohodli sme si stretnutie v Nitre. Pri osobnom rozhovore mi oznámila, že báda po koreňoch Kraskovcov. Narodila sa v roku 1946 v Kovačici (terajšie Srbsko). Dohodli sme sa, že si navzájom budeme vymieňať skúsenosti z bádania. Neskôr sme zistili, že máme spoločných predkov a to takých, že Tomáš Kraskovský neskôr Krasko (naš spoločný predok) mal

dvoch synov Michala a Pavla. Pavol 4 týždne po narodení svojho syna Adamka v januári 1745 zomrel vo veku 21 rokov. Adam sa vo veku 18 rokov oženil, ale v roku 1785 odišiel so svojou rodinou do Banátu. Bol spoluzakladateľom obcí Slovenský Bardán a v roku 1788 Ečky a konečne v roku 1802 bol ako hlava rodiny spoluzakladateľom Kovačice, vtedy už mal 58 rokov. V novej obci užíval veľkú dôveru a bol vtedy jediným Kovačičanom, ktorý sa narodil v Békešskej Čabe.

Od Adama Krasku pochádzajú všetci Kraskovci v Kovačici. Marta Krasková teraz Merkleová žije vo Frankfurte nad Mohanom a v roku 2010 prezentovala v rodnej Kovačici knihu: „Učítelia Kraskovci“. Túto publikáciu venovala svojim rodičom učiteľom. Na prezentácii som sa zúčastnil aj ja so svojou manželkou.

Návšteva u Anky Kraskovej v Kovačici r. 2010

V Kovačici sme boli prvýkrát a na každom kroku sme sa stretávali s milými a dobrosrdečnými ľuďmi najmä z rodiny Kraskovej, Lenhartovej, Šipickej, Balážovej, Bajzovej...Splnil sa aj manželkin sen navštíviť galériu insitného umenia v Kovačici, navštívili sme hneď obidve: obecnú aj súkromnú Galériu Babka, ktorú boli majitelia ochotní sprístupniť len pre nás mimo otváracieho času. Insitné umelkyne pani Husáriková a pani Vereská nám dokonca sprístupnili svoje ateliéry. Hovorí sa, že kde sa človek dobre cíti, tam sa aj rád vracia a ja sa do Kovačice chcem vrátiť...

Jeden môj priateľ mi povedal, že na Orave sa hovoríeva: „KDE SA KTO LIAHNE, TAM HO TO TIAHNE“ a to v mojom prípade platí stopercentne pre moje rodisko v Békešskej Čabe.

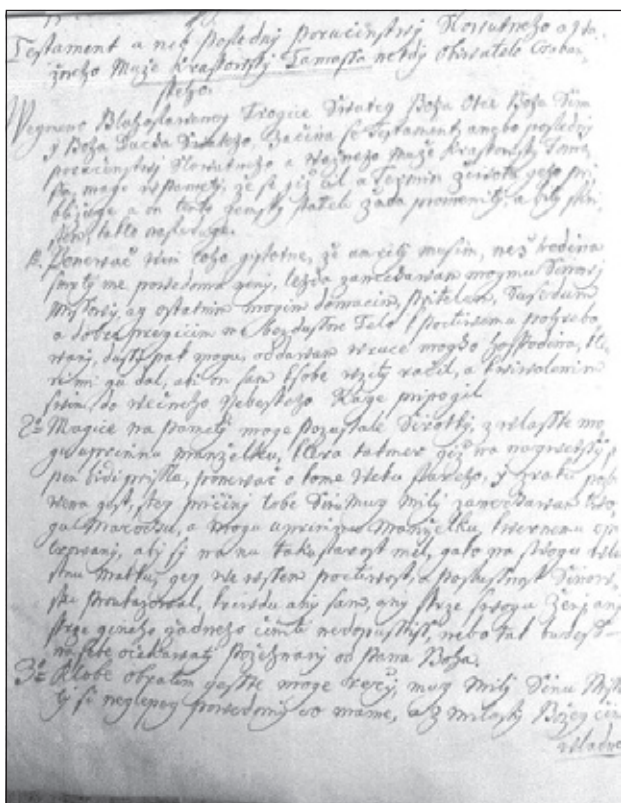
Pavol Krasko

Fotky: archív autora

„Testament a neb posledný poručenstvý...“

V Čabianskom archíve evanjelickej cirkvi sa nachádzajú materiály, ktoré urobia mnohým bádateľom po svojich koreňoch obrovskú radosť. Jedným z nich je aj „Protocolum Csabensae“.

Keď som pred niekoľkými rokmi dostal list od duchom krásneho človeka archivára, pána farára vo výslužbe, Pavla Kováča, opantala ma nevýslovná radosť. V liste bola fotokópia testamentu Tomáša Kraskovského, môjho prvého známeho predka.

Testament bol napísaný 4. januára roku pána 1749. Celý testament bol napísaný v nádhernom emotívnom štýle a mimoriadne citlivo. Tento testament uvádzam v plnom znení, aby sa čitateľ mohol zahĺbiť do jeho hlbokých myšlienok.

Testament a neb posledný poručenstwy Slowutného a vážneho muže Kraskowsky Tomaša nekdy obivatele Csabanského.

Wejmeno Blahoslowenej Trojice Swatej Boha Otca Boha Sina y Boha Ducha Swatého začína sa testament, aneb posledný poručenstwy Slowutného a vážneho muže Kraskowsky Tomaša, maje na pameti, že se již cíl a Termín života jeho približuje a on tento zemsky statek žada promenit a bití...(nečitateľné slovo) takto nasleduje

1 = Ponewač wím toho jistotne, že umríti musím, než hodina smrti mé powedoma neni, tehda zanechawam swojemu Sinowy Mišowy, aj ostatnim svojim domácim, pritelum, susedum a dobre prejícím mé bezdušne Telo k poctiwemu pohrebowani dušu pak swoju oddávam wruce mojho hospodina který mi ju dal, aby on sám ksobe wziti ráčil a k wiwolením swím do večného Nebeskeho Raje pripojil.

2 = Majice na pameti moje pozustale Sirotky zwlášte moju úprimnu manželku, která takmer již na najwetši stupeň bídi přišla, ponewač krome weku starého y zraku pozbawená jest, tej příčiny tobe Sinu muj milý zanechávam twoju macochu a moju úprimnu manželku k wernému opatrowání, aby si na ňu takú starosť mel jako na swoju wlastnú matku jej we všem poctiwosť a poslušnosť Sinowskú proukazowal, kriwdu ani sám ani skrze swoju ženu ani skrze žádného činiti nedopustíš, nebo tak budeš na sebe očekawati požehnaní od Pána Boha.

3 = Ktobe obracím jíste moje řeči muj milý Sinu Miháli ty nejlepej powedomí co mame a z milosti Božej čím wladneme a pritom y to je tobe známo, že po twojom Neboškom Bratowy Pawelowy zustala sirota jmenem Adam, to je tak moje Díte jako y ty, tej příčiny ho tobe zanechávam a čím nám pán Boh dal wládnutí, treťou částku a to w tem čase kdy jemu milostivý Pan Buh dopomůže do mužského weku a kdy se bude mati oženiti, dáš a na to řa prosím muj milý Sinu, žeby si tej siroty wničem neukriwdil, ale wedle toho jako sem tobe poručil ze všeho treťou částku widelil.

Než řa y za to prosím aby si do ruk jeho Otčimowy a materi ničeho nedal, krome tej krawy kteru si k opatrowani toho chlapca oddal, ta nech jim bude za

opatrovani, ponewáč museju prácu naložiť na neho dokud nezroste. Jestliže bi pak Milostiwý Pán Buh jinačej naložil tú Sirotku že bi wdetinstwej zemrel a do weku muského nedoroste, tehda všeccko co kolwek máš, twoje bude a ze žádnim sa ti deliti netreba. Y to ještě zanechávam w Testamente, že když ten čas bude, že se budete mati medzi sebou deliti tehda za twoje opatrowanja zo všeciho statku dwa woli ktore se tobe bude libiť na swoju stranu wezmeš a tak ostatné na troje rozdelíš a tak treťu částku jemu verne dáš a spravedlive oddáš krukam. Toto zanechávam a porúčam aby toto mé poručenství nezmenitelné tak jako sem poručil zustalo.

Sig: in Possessione Csaba Die 4 = Jan. 1749

W pritomnost wažnich a statečnich Lidí jakožto Torwénbirowa Meky Janoša, Csicsel Pála a Brezowsky Mihálya

Poznamenání platu Sirotského, které som dostal na chlapca pozustaleho od Kraska Pala.

	Fl.	Kr.
1 = Dal sem na kožuch jemu kupený	1	45
2 = Dal sem za klobuk jemu	-	27
3 = Dal sem čižmi za	-	54
4 = Nohavice za	1	3
5 = Penezi hotových sem mu dal	2	-
6 = Penezi hotových som jej dal	3	-
7 = Za šlabikár	-	9
8 = Za Donat	-	24
9 = Za katechizmus	-	15
10 = Za Evanjelium	-	17
11 = Dal som bratovmu chlapcovi	1	59
12 = Na nohavice	1	17
13 = Na klobúk	-	32
14 = Dal som Erži v Ďule na jarmoku	3	30

Poznámka: Erža bola Adamkova matka, avšak keď sa vydávala za Pavla Krasku matrikár neuviedol jej priezvisko. V čase písania testamentu mal Adam 4 roky.

Pavol Krasko

Dvojazyčné humorné historky – nedorozumenia

(Pokračovanie z Čabianskeho kalendára na rok 2012)

Békešská Čaba

S konca nás edon sused, von bou szűcs (poslucháci kričia: kušňiar!). Ale ona bola Slovenka. Ale von bou hát už Slovák, lebo už dobre veďeu. Tak mau troch sinov. Tak volá eniho:

- Ondriš! Ondriš!
- Ale mindár!
- Ale mindár. Fene, fene tvojho mindára zedou! Hát ňeposlúchneš?

Že nočak mať ňevedeli maďarski! Maľi zme enu tretiarku a tak vravia:

- Tudod, Mariska, lesz kotlónk, leültetlek.
- Zsofka néni, engem ne!
- Nem hát, csak a kotlót!

Mamovka zas tašli do bovdu:

– Á, ja si kúpín, mňe sa tak páci takvo óčkavo. Ale ňebudĕn ďopkavo, ale óčkavo, lebo ač povien tomu bovdárovi, že ďopkaví, tak mi ňerozumie.

- No, mama, mit parancsol?
- Kérek abbol az ócskából.
- Mama, nálunk nincs ócska!
- Ej dehogy is nincs! Ott van! Hát nem érti óčkavo, akkor ďopkavo!

A mamovka Grekszich maľi eniho gondáša. Nočak a tri cente mau, začo slúžiu. Tak rano zapálili do peci kúrití, naťahali do kotlíka vodu. Tak vravia:

- Sándor, gyere vidd már! Fogd meg a füstöt!
- Á, nem bírom!
- Nem bírsz a fenét! Három mázsát bírsz, füstöt nem bírsz?

A oňi kceli poviedať: *üstöt*.

A ten vizerau tahor, ďe sa kedí, na koch!

A zase tá mamovka, čo som rosp rávala za nich. Tak voľakodi chodievali žandáre. Tak mali dva-tri sálaše, de tašli, si odíchlí. Apovka nebolí doma. A chodili tie Tolnai lape. A tak prišli. Tak vravia:

- No, itt van ez a lap, akkor sorakozzatok. Mink is úgy szoktunk sorakozni. A kceli vraveť: *sórákózzatok*.

Nočak to bolo, ze voľakodi nevedeli ako maďarski mladí. Hat aj moja mať nevedeli po maďarski. A ked sa vidali, tak mali maďarskú mamóšku. A tak hát keď prišli, tak maľovali gang. A mamovka držali furmu, a mať hát zos tou kefou tan šuchali. A tak hát:

- Mamovka! Én tudnék egyedül is.
- De – aszongya – nekem kell šidlo!
- Hát Zsofka, az micsoda?
- Hát mamovka, šidlo!
- Hát én nem tudom, micsoda, de mondd meg, mit csinálnak vele!
- Hát mamovka! Avval a suszter csinálja a lyukakat. És a lyukába veri a faszeget!
- No, akkor tudom. Akkor az ár!
- Mamovka, ez nem zár, az šidlo!

Voľakodi tvrdo dali diovku za Maďara alebo žebi si Slovák Maďarku zau.

A tak todi hát sa vidala Marka za Maďara, za Gábora. A mamovka, chudina iba zos toho mali starosť, že:

- Tá moja Marka, čože bude robiť zos tin Gáboron? Hát ako sa tá bude dovrávať, keď nič nevie maďarski.

Apovka len řešili:

- Mamovka, řigda sa řetráp! Ved sa oni to voľáko dovravia. Prišou večer. Tak len vravia mamovka:

– Ale apovka, hát tá Marka čože bude? Aj ako sa bude dovrávať hát zos tin Gáboron, keď si ľahnu?

- Ale mamovka, iba budz na pokoji. Vet voliako.
- Ale hát voliako, voliako.
- Ale vet jej hát povie: No, Gabri, tak babri!

Nočak voľakodi boli tieto rádiové: telepeš. A tak nočak bou anód a poton bou ten banándugó hát. A tak vravia apovka mamovki:

- Stará, choj do bovdu a pítaj do anódu dugó, banándugó.

– Dobre.

Mamovka tašľi. Tak keď z álomášu zišľi, tak šađe zišľi, aj g barbierovi aj šađe, kađe ňi. Hát ňijak jin ňezišlo do rozumu nič, ibo hát Bánát utca. Tak vraveli:

– Kérek Bánát utcát tantóba!

– Hát mama, itt nincs.

Iba šađe jich vismiali. A tak poton už vraj zišľi g enimu barbieru. To bolo šiesto mesto. A tak hát:

– Mama, mit parancsol?

– Én nem parancsolok semmit, csak kérek.

– Mit?

– Aszongya Bánát utcát tantóba.

– Az meg micsoda?

– Hát én nem tudom, hogy micsoda?

– De mire használják?

– Hát van egy rádiónk, abba kell. Dugó a Bánátba.

No, mama! Nem banándugó az anódba?

– De az.

– Menjen oda feljebb, a műszakiba, ott kap.

Aľe napisali na papier, že zas bi boli zabudľi, že čo pítať!

Aj poton ešte mamovka Grekszich bívali poľa nás. Už keď som sa vidala, tak tašľa mašina tlačit' g ňin. A tak vravia tan susede:

– Ti, ako ja sa buďen od tohto tizeľova pítať uhľá na pigľovaňa?

– Aľe hát star sa, voľáko pítaj!

Tak keď šeci pospali, tak mamovka tašľi, tak mikaju kuriča:

– Te, túzrevaló! Adjál nekem egy kis szénát, akarok vasalni!

– Mama, nincs nekem szénám!

– Dehogy, ott vagy a rakáson!

– Én nem vagyok a rakáson, én itt vagyok!

Moja stará mať tašľi na Orosház sa maďarskú reč učit'. Tak jin paňi vravela:

– Jutka, menj vízér kútra.

Daľ jej krčah. Kútra? Ňevedeli, čo je, ňevedeli nič po maďarski, ľen slovenski.

V kúte stáli s tin krčahon. Stáli. Aľe za veľa ňeprišli s vodou, tak tajšli jich hľadať.

– Mit csinálsz itt, Jutka.

– Som v kúte.

– Nem itt van a kút!

Chitíli jich za ruku. Tajšli.

– Itt van a kút, ni!

Añi son ja ñevedela, že je kút stuňa po maďarski!

Šára –

Brna

magyar asszony,

ked som srala,

prděla som.

Ona sa držala za Maďarku a bola Slovenka.

Čerňa

Moja svokruša sa vidávala na Veleg. Velegana mala muža. A keď sa ten ženil sem na Čerňu, došli, lebo aj tam bol inší sokáš aj tu bol inší sokáš. A potom keď došli Veleganí, sa opítali družbové, že:

No, jakí sokáš je?

A hovorá mojej svekruše mama, že:

– Tu je takí sokáš, že keď idú ze sobášu, tedi družbové nesú víno, jennu liternicu aj bránu. Slépku zas široká nese. Tu je takí sokáš.

A potom hovorá tí družbové:

– No, oñi ñepoñesú bránu na sobáš! To ñepravda, že abi oñi bránu ñesli na sobáš. To ñé, toto si añi ñé!

A to takí koláč bol pletení, ten sa volau brána. A oñi to chudína ñevedeli, že to je jak po maďarski. Potom sa pítajú sestri, Kati:

– Ti, Kata, ñedobre som ja hovorila?

Ale to oñi povedali, že: – Fogast (boronát) kell vinni. A potom hovorá, že je po maďarski brána fogas.

No ale Kata:

– Toto je ñeñi fogas, toto je kulcsos potom! To je maďarski kulcsos, to je koláč!

– A ja som to ñevedela!

Načim nám bolo v škole napísať. Tollbamondták:
Azt monda egy görög bölcs, hogy senki sem lehet boldog halála előtt.
No és ez a szerencsétlen (*spolužiačka*) azt írta ez helyött:
Azt monda egy görög bele, sinoki sin böndök halóla belőtt!

Ked' moja sestra chodila do školi, tedi došla domú:
– Mamka, víte, čo povedali ten pán rector? Zajtrá abi sme cisté šati išli, cis-
tích šatoch, lebo dódu tanfelügyelő úr. A ruhát szépen kimosva, kivasúva, cipőt
szépen feketére kefére!
Ňevedela dobre uherski.

Nová Huta

Išol bi ja na frej,
de nem lehet.
Spravil ja bi hlapec,
attól félek.
Ňeboj se ti, mila,
nem csinállok
na sobotu večer
véled hálok!

Horné Petány

A tu bou edon starkí. Tajšou na Rétság járásbírószágra engedély pítat'.
– No, Hugyecz bácsi, mit hozott?
– Elgyüttem kérem három napig táncolni.
– Akkor tessék odaállni a sarokba!
Hat von maďarski vraveu, ľebo ňevedľi slovenski. Hat tak mu vraveli, že
bi zastáu do kúta, že bi tancuvau. Ľebo vom si ľem tak vraveu, že ľem tancuvať
buďe!

Kétsoproň

Ked ešte voľakedi ňevedeli dobre maďarski ľudia, a hat boli takí slovenskí chlapci, čo sa dali do Maďarovi pánom za službu, tak bou edon pastír. Tak von pásou birke. A potom ho tajšou opáčit' gazda. Tak sa mu spitovau:

- Micsinász juhász?
- Ovce pasiem.
- Hát a többi hul van?
- Vlk mi zedou.
- Mikor?
- Ó var, jej mikou, aj jej bok vitrhou!
- Most?
- Nehládeu ten aňi most, tajšou, skede mu bolo bliššie.
- Szegény juhász!
- Ňesedeu som var ja! Aj som kvaku lúčau.
- Sajnállak juhász!
- Ale zedz si ti tvoj šalát! Mám ja doma aj kapustu!

Malý Kereš

Mňe to edom kegyelmes úr – od toho som počula. Mi vraví:

– Zuzanka, či vieš na rovno rozprávať?

Tak tedi:

Tráva – fű

igynes – rovno,

koza – kecske,

asszony – menyecske,

Veľký Bánhedeš

Honnan jössz, Mizsu?

– Onnan felulrol.

A druhí mu vraví:

– Igbul?

– Á, Nadrág vármegyébül!

Nočak s Nógrádskej. Tak vraveu, že Nadrág vármegyébül. Ňevedel po maďarski. To sa takto dvaja Slováci zhovárali a ňevedeli po maďarski.

Nadlak

Ked' zme g Maďarskej patrili, čejsi strážili chotár. A pri palotskom sa sretli dvaja:

– Jó napot!

– Jó napot!

– Hát maga micsoda?

– Csüsz.

– És maga? Maga is csüsz?

– Csüsz.

– És maga, bácsika?

– Tót vagyok.

– Hát maga?

– Aj ja som Slovák.

– A fene ho zedlo, a mi sa tu s tou maďarčinou drhñeme!

Zo zbierky Ondreja Krupu

Dolnozemské melódie a chute vytrhnuté zo zabudnutia

V ostatnom čase boli v našom regióne vydané tri knižočky načierajúce do spomienok Slovákov z Dolnej zeme. Po druhej svetovej vojne sa z Dolnej zeme presťahovali do tohto kraja tisícky slovenských rodín, ktoré sa vrátili do vlasti svojich predkov. Do nového domova si okrem spomienok doniesli starodávne piesne, zvyky a obyčaje, ktoré však v zmenenom prostredí rýchlo upadali do zabudnutia. Ich čiastočné oživenie a publikovanie v hodine dvanástej možno preto oprávnene pokladať za užitočný počín.

Babičkiné dobroty

Za príspevnia Matice slovenskej a Obecného úradu v Iži bol nedávno vydaný minireceptár dobrôt z kuchyne dolnozemských babičiek a prababičiek. Knižočka, ktorú zostavila Helena Vicianová a graficky upravil Michal Mečár, obsahuje popis 35 jedál – od jednoduchých pochúťok po náročné pokrmy. Sú zoradené podľa ročných období aj s uvedením času, keď nastala ich sezóna (napríklad zakáľáčka či Fašiangy). Pre milovníkov dobrého jedla spomenieme z receptára aspoň niektoré: zemiakové pagáče, pečený králik na kyslej smotane, jegeška (dolnozemský múčnik v hrubom kryštálovom cukre pripomínajúcom ľadovú polevu), plnený kapustný list, či zakáľáčková cigánka.

Slivkové gombóce, alias gul'ky

Aby sme nezostali len pri všeobecnom konštatovaní, uverejníme jeden recept, ktorý by azda mohol inšpirovať aj dnešné gazdinky. Ide o slivkové gombóce, čiže gul'ky, na prípravu ktorých potrebujeme pol kilogramu uvarených zemiakov, jedno vajce, polohrubú múku, trošku soli a kryštálový cukor. Na posýpku použijeme 300 až 400 gramov krupice, cukor podľa chuti a dva až tri polievkové lyžice roztopeného masla. Z uvedených surovín vypracujeme vláčne cesto, ktoré potom rozvaľkáme na hrúbku pol centimetra a rozkrájame na štvorčeky takej veľkosti, aby sme vedeli do nich vložiť polovicu slivky. Do každej slivky dáme za malú lyžičku cukru a cesto zabalíme tak, aby sme vyformovali gul'ku. Vyvárame v slanej vode, polejeme roztopeným maslom a posypeme opraženou sladkou krupicou.

Raz smutné, raz veselé

Slováci žijúci v Békešskej župe kedysi veľa a často spievali. Osemdesiat piesní z tohto duchovného bohatstva zozbierala komárňanská hudobná pedagogička Eva Kerepecká. Kolárovecan Michal Kocziski – obaja sú rodáci z Békešskej Čaby - k ním pridal ďalších osem. Spevník má šteklivý názov *Keď som išla včera večer* z túlania a piesne zachytáva v pôvodine, teda v archaickom nárečí.

Ďalší spevník má názov **Babičkiné dolnozemske klenoty**. Zachytáva 32 piesní zväčša o láske, na ktoré si ešte spomenuli štyri staršie presídlenkyne žijúce v Iži. Do knižky boli zakomponované aj popisy zvykov dolnozemske predkov aj múdrosti ich niekoľkých generácií.

(Zdroj: *Naše novosti*)

Článok vám do pozornosti odporúča *Pavol Beňo*

Keď som išla včera večer

Keď som iš - la keď som iš - la vče-ra ve - čer z tú - la - - nia,

Naj-šla som si, naj-šla som si me-dzi dver-ma fra - je - ra,

Naj-šla som si, naj-šla som si me-dzi dver-ma fra - je - ra.

/: Chitív ma on za ručičku / a priťahav ma k sebe:/

/: povedz diovča, povedz diovča, či mán chodiť gu tebe?:/

/: Nesmien, nesmien frajera mať, bo mi bránia otec mať.:/

/: Ja frajera vždy môžem mať, otca, matku nikda viac.:/

Zvonári v Nadlaku

Kedy a ako trúbili na veži (*na túrni*) kedysi v meste Nadlak? Táto otázka vážneho čitateľa, ktorý nepozná dnešnú situáciu, je veľmi prirodzená. Totiž zvonári v Nadlaku už skutočne netrúbia pravidelne. Prišla im však na pomoc elektromerika a tak aj teraz môže počuť kto chce, v istom časovom intervale ono tradičné trúbenie, pričom mechanický zvuk sa aj podobá na niekdajší pôvodný. Stará „ľudová“ metóda pritom predsa len bola milšia.

Dávno aj v Békešskej Čabe hlásili trúbou bežný čas na veži malého kostola. Aspoň to vidieť na pohľadnici z medzivojnového obdobia. V bunde (*šube*) stojaca postava s dlhšou trúbou akoby trúbila na obchodzovom balkóne. V tom čase sa to stalo snáď len pre vôľu fotografa, ale zato je to pekná pamiatka.

V Nadlaku – hoci si túto peknú tradíciu zachovali prispôbenú modernej dobe – môžu byť hrdí, lebo aj takto sa dajú zachrániť rarity prejavov ľudového náboženstva.

V jeseň roku 1990 som vo viacerých slovenských obciach v Rumunsku zbieral poznatky, pozostatky, či aj ešte živé dokumenty ľudovej slovesnosti. Všade som sa stretol s mnohými vzácnymi respondentmi a ich hodnovernými, autentickými, mnohofarebnými pokladmi, ktoré svedčili o prekvitajúcej, živjej ľudovej vzdelanosti. V Nadlaku som zozbieral takmer komplexné ľudové obyčaje a zvyky, ktoré som mal to šťastie uverejniť v mojej trilógii *Kalendárne obyčaje* (1996., 1997., 1998.) Medzi iným do prvého zväzku boli zaradené krásne nadlacké betlehemské hry, ktoré podal Jaroslav Bálint (r. 1972), ako aktívny účastník týchto hier.

Dňa 12. októbra 1990 som sa vyšplhal na vežu evanjelického kostola k zvonárovi Pavlovi Došňákovi (r. 1936.), ktorý mi veľmi rád rozprával o práci zvonárov: „*Mi zme štiria. Dvaja zme platení od cirkvi, a dvaja od národného výboru. Oni sú v noci a mi zme vo dňe.*“ Zvonár predovšetkým „*zvoní a vyzvára*“. Slová zvonára o poriadku zvonenia by som chcel odcitovať vo svojom ďalšom príspevku, tentokrát uvádzam iba niekoľko pasáží, ktoré sa týkajú trúbenia.

Zvonári majú malú a veľkú trúbu. Malá má tenký hlas, akoby znela píšťalka. Veľká trúba má seriózný, trochu chraplavý hlas, ale silný, hlbší, dunivo znejúci tón. Malou trúbou trúbili v každú štvrt. *Odtrúbili* vždy na každú svetovú stranu, juh – východ – sever – západ. Prvú štvrt hlásili vždy len raz – raz: *ti*. Na pol hodinu dvakrát: *ti-ti*. Trištvrte vždy zase trikrát: *ti-ti-ti*.

„*Štvrťe sa trúbili. A potom sa trúbia celé hodiny z väčšou trúbou. To bi táto*

bola,” ukázal ju. Keď som tam bol, hodiny práve odbili deväť hodín. Vzal si do rúk veľkú trúbu, priložil si ju k perám a fúkol do nej. Aby dobre a pevne hlásila, musí sa osobitne naučiť, ako vykonať všetky príslušné úkony. Odrúbil na štyri strany, na každú stranu deväťkrát: *Tá-tá-tá-tá-tá-tá-tá-tá*, resp. toľkokrát, koľko bolo práve hodín. (Trúbením z magnetofónovej pásky som ilustroval svoju prednášku na konferencii, ktorú usporiadali 19. mája 2012 v Nadlaku na počesť 200. výročia postavenia nadlackého evanjelického chrámu).

Trúbenie sa používalo aj v tom prípade, ak niekde náhodou vznikol požiar. „Statoka mi najviac poďivame sa, že na kerú stranu horí. A to už trúbi, ako vidí, že de horí.” Pritom sa používa aj zástava a oheň hlásia aj buchnutím na zvon. „Máme čiernu zástavu a smerom gde horí – vlastne je poďelení vároš na štíri sektori, prví, druhí, tretí, štvrtí - sa položí čierna zástava do uhla na túrni, na mreže, kerim smerom je ohen. Tak sa bije aj na zvoni. Ač je v prvom sektore, raz bijeme na veľkí, tak sa opakuje na druhí, na tretí, na štvrtí.”

V procese zachovávanía zvykov v Nadlaku v modifikovanej podobe si obyvatelia mesta prispôsobili nielen zvyk trúbenia, ale aj niektoré prejavy ľudovej slovesnosti. Napríklad na miesto výrazu *grajciarik* v novšom variante vianočného vinša už nastúpil rumunský peniaz, *lei*.

*Ja som maľ žiačik
spievam ako táčik.
Blízo pri kostole
žiaci spievali,
pána Krista vítali.
Aj ja jich vítam,
lejík si pítam.
Léjki mi dajte,
zdraví ostávajte.*

Ondrej Krupa

Nadlacké sálaše

Dokiaľ bol Nadlak a nadlacký chotár v jednom celku, mal 1000 sálašov. Po skončení prvej svetovej vojny Nadlačania, jednak Rumuni, ako aj Slováci poslali písomnú žiadosť Medzinárodnej komisii do Trianonu (Francúzsko), aby Nadlak zostal vo Veľkom rumunskom kráľovstve. Túto žiadosť prišli vyšetriť dvaja generáli: jeden francúzsky a jeden taliansky, ktorí sa dohodli s vedúcimi nadlackými osobnosťami, že celé mesto a chotár zostanú v Rumunsku.

Keď prišli zakopávať kamene (r. 1922), Nadlačania zistili, že mesto aj chotár boli rozdelené, z čoho vznikli dva Nadlaky. Následkom tohto rozdelenia rumunská časť Nadlaku stratila viacero bohatstiev: predovšetkým 3000 ha ornej pôdy, lúky a pasienky, železničnú trať spolu so stanicou, po ktorej vlak premával od roku 1883, továreň na spracovanie konope a ľanu, ako aj iné bohatstvá, ktoré sa stali vlastníctvom Maďarského štátu.

Nadlak mal všetky predpoklady stať sa okresným mestom. Tu už fungoval aj okresný súd (maď. járásbírószág). Mal vybudované dve impozantné budovy pre sídlo okresu a mesta. Po vojne, keď sa hranica uzavrela, Nadlačania si medzi sebou hovorievali: *„Dostali sme sa za Boží chrbát, už k nám nepríde žiadny podnikateľ, ani kupec, ktorý by si od nás niečo kúpil“*. Cesta, ktorá viedla od Segedína do Nadlaku, bola zavretá a z Nadlaku do Aradu savelá nechodievalo.

Nastali ťažkosti. Železničná stanica bola vzdialená 29 km a do Aradu je celých 50 km. Až potiaľ bolo potrebné odvážať úrodu na vozoch. Osobná doprava nejestvovala, a tak 14 000 Nadlačanov túto záležitosť muselo riešiť, kto ako vedel.

Na Nadlačanov sa začali valiť ďalšie starosti. 15. marca 1939 vypukla II. svetová vojna. Rumunsko sa do nej zapojilo 22. júna 1941. Vtedy najvyšší veliteľ rumunského vojska maršal Antonescu vydal rozkaz prejsť rieku Prut a od národa žiadal: *„Všetko pre front, všetko pre víťazstvo!“* A tak sa aj stalo. Muži od 20 do 45 rokov museli narukovať, od sedliakov sa násilne rekvirovali potraviny pre vojsko: brali kone, vozy, seno, slamu a iné veci.

Ruské vojsko prechádzalo cez Nadlak 24. septembra 1944. Vtedy vyprázdnilí ukrajinskí Kozáci sálašanom maštale: zobrali im všetky kone. Roku 1945 sa dostal k moci tajomník Rumunskej komunistickej strany Gheorghe Gheorgiu -Dej (čítaj: Dež). Rumunsko muselo splácať škodu, ktorú narobili rumunskí

vojaci od Odesy až po Stalingrad. Tam utrpeli drvivú porážku, padli do zajatia spolu s nemeckým vojskom. Nemecký veliteľ frontu maršal von Paulus oznámil Hitlerovi situáciu, v akej sa vojsko nachádza, a požiadal o povolenie stiahnuť armádu od Stalingradu. Hitler nepovolil, a tak nemecké vojsko spolu so spojencami padli do zajatia.

Vojnové škody sa museli Rusku splácať aj pšenickou. Sedliakom naložili takzvanú „kôtu“ (kvantitu pšenice). Tá bola z roka na rok vyššia. V roku 1950 zobrali od gazdov všetkú pšenicu, do posledného zrna a žiadali aj to, čo sa neurodilo.

Pán richtár Wěnych si dal predvolať gazdov do obecného domu. Tam im dával rôzne návrhy, aby si kadečo odpredali a odovzdali žiadanú pšenicu štátu.

Tiež im dával podpísať záväznú listinu, že pšenicu odovzdajú. Kto listinu nepodpísal, poslali ho do vedľajšej miestnosti, kde bol jeho pomocník, poslaný z Aradu. Bol to silný človek, borec a pästiar, ktorý sa menoval Bohne (čítaj: Bone). Ten tiež žiadal o podpis, a keď dostal od gazdu negatívnu odpoveď, poriadne ho vyfliaskal (vyzauškoval). Zavolať na svojho lokaja, ktorému rozkázal odniešť patričného do obecnej ľadovne, ktorá sa nachádzala na dvore obecného domu. Obecný sluha zavrel gazdu do pivnice veľkým kľúčom. Po troch hodinách ho vypustili, aby mu studený vzduch neuškodil na zdraví.

A čo sa stalo ďalej?

V noci došla dodávka so sekuristami, zbierali nadlacksých gazdov a odnášali ich na kanál Dunaj - Čierne more. Po dvoch rokoch ich pustili domov, no ne navrátili sa všetci. Štefan Beracko, Pavel Benkovič, Pavel Juhás a Ondrej Vanko tam zahynuli a dodnes nikto nevie, kde sú pochované ich telesné pozostatky.

V roku 1949 z Nadlaku boli násilne vysťahovaní veľkostatkári (po rumunsky moșieri) spolu s rodinami: Štefan Fábry, Iovănaș Traian, Cucu Moraru, Chicin Dimitrie, Stroia Grigore. Tieto rodiny si mohli vziať so sebou len batožinu a potom sa museli vzdialiť na 200 km od Nadlaku. Domy a zeme im boli poštátene. Tak vznikol Štátny majetok v Nadlaku (I. A. S.).

V päťdesiatych rokoch vznikali roľnícke družstvá - „súдруženstvá“. V týchto spoločnostiach každý sedliak pracoval na svojej pôde, súkromne, rozdiel bol len v tom, že musel siať a pestovať rastliny podľa plánu, ktoré mu dalo predsedníctvo družstva.

Tieto spoločnosti sa zdokonaľovali a časom sa stávali z nich takzvané *kolektívy*. Vytvárali sa veľké parcely, lány zeme, na ktorých začali pracovať všetci spoločne. Nadlak mal dve takéto *kolektívy*, družstvá, Mureš a Victoriu. Do týchto sa každý sedliak musel zapísať dobrovoľne, keď nie, tak ho k tomu donútili.

To znamenalo, že musel odovzdať zem - svoju dedovizeň, ktorá sa dedila otca na deti. Taktiež musel odovzdať stroje, nástroje a náčinie, s ktorým obrábal pôdu, ťažný dobytok atď. Ponechal si len kosu, kosák, vidly, motyku, sekeru, prípadne sekerku.

Družstvá nepotrebovali všetky veci, ktoré sa od sedliakov nazbierali, takže i dobré veci odovzdali do starého železa. Tým začalo ničenie, krádeže, vraždenie pekných, zdravých koní, z čoho mali úžitok Cigáni. Hocikde na ulici bol zabitý kôň. Cigáni mali z konského mäsa dobrú hostinu. *Kolektívy* krmili bravy konským mäsom. Dvaja gazdovia ľutovali svoje kone, boli z toho šokovaní a spáchali samovraždu, obesili sa. Boli to Ondrej Marko a Štefan Babiak.

V roku 1965 umrel Dej, k moci sa dostal Nicolae Ceaușescu, sekundovaný svojou manželkou Elenou Ceaușescu. Nový vodca Rumunska mal záľubu v budovaní. Jedna z posledných je mohutná budova - palác, ktorý môže konkurovať americkému Bielemu domu. Po Rumunsku sa stavali vysoké paneláky, ktoré ľud nazýval holubníkmi. Okrem toho sa budovali továrne, závody.

Ceaușescu mal záľubu aj v demolovaní. Rúcali sa kostoly, chrámy Božie a prišiel rad aj na nadlacké sálaše, a to pre zväčšenie plochy ornej pôdy. Demolovanie nadlackých sálašov trvalo štvrtstoročie. Začalo to rozoberaním sálašov (stavebný materiál sa odnášal do lokality), ale tento spôsob sa zdal pomalý a nastavili na ne ťažkú techniku – buldozéry. Zarúcali studne s dobrou pitnou vodou, len aby čím prv dostali ľudí odtiaľ bývať. Za totality sálašania živorili, lebo chodievali nádenníčiť ako niekdajší želiari, za veľmi nízke mzdy. Na sálašoch im bolo dovolené dochovávať hydinu a statok a vo štvrtok sa chodievalo s mliečnymi výrobkami, vajíčkami a hydinou na plác, no po zrúcaní sálašov tento prameň zásobovania pre Nadlačanov zanikol. Ceaușescu bol natoľko zaneprázdnený svojím vražedným a staveľským dielom, že si ani nevšimol Gorbačovu „glasnosť a perestrojku», ktoré začali víťaziť nad komunizmom mierovou cestou.

9. novembra 1989 padol berlínsky múr, 17. novembra zvíťazila zamatová revolúcia v Prahe, Poľsko a Maďarsko sa striaslo komunistického jarma tiež mierovou cestou. Ceaușescu sa ho nechcel vzdať, ale pokračoval vo svojom neľudskom dvojfarebnom diele – menil si plášte posluhoval komunistom, ale i kapitalistom. No ale prišla chvíľa, keď v celom Rumunsku povstal ľud 22. - 23. decembra 1989, chopili sa zbraní, vypukla revolúcia, v ktorej padlo 1100 obetí.

Nicolae Ceaușescu s manželkou boli odsúdení na smrť zastrelením. Verdikt smrti bol uskutočnený 25. decembra - na Vianoce 1989.

Doslov

V knihe *Pamäti z mladých rokov života* Ján Kollár píše: „Nadlak. Marhuľky. Môj druh Ambrózi mal odovzdať list dvoctihodnému pánu Keblovskému nadlackému kazateľovi i museli sme ta odbočiť z cesty do Pešti, ale zdržali sme sa tam iba cez noc. Cesta viedla cez utešené a úrodné vinice (Staré Vinice). Deň bol jarný a rosa sa ešte perlila na révových a stromových listoch. Medzi viničmi blyštalo sa všakové ovocie. Asi uprostred cesty cez vinice rástla marhuľa, - mala mnoho zreých veľkých, červeno-žltých plodov.” (str. 112).

Bohužiaľ, dnes sa rosa neperlí v celom nadlackom chotári. Perlí sa len málokeď, aj to len dva, tri dni, keď padne silnejší dážď. Čo je tomu príčina? Za prvé: nie sú tam už žiadne stromy, listy, za druhé: zem je vyčerpaná, nedostala už maštalné hnojivo, ak dobre počítam, tak už 60 rokov, dostáva len nadmierne dávky umelých hnojív, herbicídy a insekticídy a iné otravné látky, ktoré ničia jej silu, jej úrodnosť.

Skutočnosť je tá, že okolo každého sálaša bolo kultivovaných od 300 až do 1000 stromov, ktoré zmizli zo zemského povrchu spolu so sálašmi. Svojho času tých stromov bolo okolo 350 tisíc, nevieme si predstaviť, koľko spodnej vody vyťahali ich korene zo zeme a listy stromov to pretvorili na zdravý, vlhký vzduch - kyslík. Po ich vyklčovaní nadlacký chotár zostal pustý, vypadá ako púšť.

Od roku 2000 súkromníci začali stavať tu i tam po celom chotári budovy rôzneho tvaru a okolo nich sadiť stromy.

A teraz, slušná je to vec, aby sme sa so sálašmi rozlúčili. Zaspievame im pieseň:

Nadlacké sálaše,	Nebolo tých pánov,
kde ste sa podeli?	čo by ich chránili.
Páni rozkázali,	Boli sme my slabí,
tak sme ich zrúcali!	neschopní sa brániť.
Zrúcali sme všetky	Nebolo jednoty,
lebo sme museli.	preto sme sa vzdali.

Tieto veršiky sa môžu spievať na prestarú nadlackú melódiu „Konope, kono-pe”. Veselá ľudová pieseň „Ja som šuhaj sáláša» odteraz zaniká.

Známe príslovie hovorí: „Všetko má svoj začiatok aj svoj koniec!»

Juraj Janečko

Foto: vlastný archív autora, skenoval J. Šušlák

Kňaz a národovec Ivan Bujna

Pri sledovaní slovenských dejín sa presvedčujeme, že mnohí naši slovenskí evanjelici kňazi boli nielen dobrými duchovnými, ale aj významnými národovcami a vlastencami. Príkladov by sme mohli uviesť veľa. Stačí ak pripomenieme takých, ako boli Jozef Miloslav Hurban, Michal Miloslav Hodža, Štefan Krčméry či Martin Rázus, ale aj u nás na Dolnej zemi napríklad prvý biskup v bývalej Juhoslávii Adam Vereš. Aj my sme mali, chvalabohu, tu v našom prostredí takých kňazov a národovcov či vlastencov, ako boli: Ľudovít Haan, Daniel Zajac, Ondrej Seberíni, Karol Hrdlička a ďalší. Jedným z nich bol Ivan Bujna.

Portrét Ivana Bujnu

Keď som si zvolil a formuloval tému, teda úvahu o kňazovi a národovcovi Ivanovi Bujnovi, inšpiroval ma k tomu aj jeho krátky životopis, ktorý napísal jeho syn Vladimír Bujna pri príležitosti storočnice narodenia svojho otca a ktorý zvyrazňuje práve tieto dva prívlastky popri sebe - **horlivý kňaz a národovec**. Vladimír Bujna určite najlepšie pozoroval silné prejavy národného a duchovného uvedomenia svojho otca popri jeho kňazských povinnostiach, čo sa vidí aj v konštatovaní, že „v rodičovskom dome už v útlom veku zapálil sa láskou k **národu a cirkvi evanjelickej**. Týmto svojim láskam zostal verný až do smrti v r. 1949. Vyoral krásnu brázdu na dedičnej roli národa a cirkvi“.¹ Vladimír Bujna v tomto životopise ďalej pripomína skutočnosť, že jeho otec sa „narodil ako syn seniora,

1 Bujna, Vladimír: „Kňaz a národovec Ivan Bujna k storočnici jeho narodenia.“ Bratislava 1981

cirkevného spisovateľa a „otca sirôt“ Martina Bujnu...“ Teda, že Ivan Bujna mal už v detstve v rodine dobré základy pre cítenie duchovných národných potrieb. Toto národovectvo a vlastenectvo si ešte upevnil, keď sa ako kaplán oženil s dcérou „Jána Valáška, pravotára na Myjave, ktorý za svoje neohrozené hájenie záujmu slovenského ľudu ako poslanec bývalého uhorského snemu bol vo väznení vo Vacove a Szegedine“. Všetko to určite vytváralo dobré podmienky pre formovanie vlastenectva Ivana Bujnu aj v jeho rodinnom zázemí. Ako uvádza Vladimír Bujna, „V Nadlaku Ivan Bujna aj s manželkou pracovali na zveľaďovaní tamojšieho evanjelického ľudu. Snažili sa dvíhať jeho náboženské povedomie, jeho kultúru a hmotnú úroveň. Organizovali pre ľud rôzne divadelné predstavenia, kultúrne večierky, besiedky. Pomáhali ľudu radou v jeho každodenných problémoch. Bujnovská fara sa stala centrom nielen našich krajanov, ale bola v popredí všetkých snáh a všetkého úsilia za zveľadenie slovenskej i českej menšiny v Rumunsku“. Vladimír Bujna v citovanom životopise ďalej uvádza, že sa jeho otec „zaslúžil o to, že mestečko Nadlak po I. svetovej vojne pripadlo k Rumunsku, keď sa rozhodne zasadil u delimitačnej komisie a za ním išlo celé slovenské i rumunské obyvateľstvo Nadlaku“. Rumunsko ocenilo túto jeho činnosť udelením dvoch vysokých vyznamení, „Radu rumunskej hviezdy“ a „Radu rumunskej koruny“.² Ivan Bujna sa stal čestným členom Rumunskej zemepisnej spoločnosti a dostával jej ročenky.

O silnom národnom cítení Ivana Bujnu napokon svedčia nielen výpovede jeho syna Vladimíra, ale aj jeho publikované diela: „Stručný nástin dejín cirkve evanjelickej a.v. v Nadlaku od roku 1853 do roku 1912“, ktorá vyšla pri príležitosti storočnice položenia základného kameňa terajšieho chrámu. K tomuto dielu dodal ako prílohu „Dejepis starého i nového Nadlaku do roku 1852“ od autorov (bývalých Nadlačanov) Daniela Zajaca a Ľudovíta Haana. V druhom diele „Dejiny Slovenského ľudového kruhu v Nadlaku“ sa Ivan Bujna zaoberá vznikom a pôsobením tohto spolku, ako aj jeho významom pre duchovný a národný život nadlacksých Slovákov. Sám Ivan Bujna bol i predsedom spolku celých 34 rokov (od 1914 do 1948). V týchto dielach sa zameriava na dejiny nadlacksých Slovákov a evanjelickej cirkvi, aby ich oboznámil s ich koreňmi a tak posilňoval ich slovenské národné povedomie.

Napokon môžeme vysloviť aj odôvodnený predpoklad, že o národnom cítení a potrebe duchovne národného pôsobenia Ivana Bujnu svedčí aj skutočnosť, že prišiel pôsobiť ako kňaz práve sem do Nadlaku, medzi dolnozemskejších Slová-

2 Otázka „pridelenia Nadlaku“ by si zaslúžila pozornosť historikov, keďže poznáme materiály, podľa ktorých na tejto delimitácii sa podieľal aj druhý kňaz – súčasník Ivana Bujnu v kňazskom úrade - Ľudovít Boor.

kov, kde bola takáto osobnosť vtedy najpotrebnejšia. Lebo si musíme uvedomiť, že sa mu naisto neodchádzalo ľahko z cirkevného zboru v Nových Sadoch (v bývalej Ašakerti), v známom dobre zriadenom čisto slovenskom zbore pri Nitre – nachádzajúcom sa práve v strede medzi jeho rodným Pukancom a Myjavou, rodiskom jeho manželky. A keďže si len predtým založil rodinu, svojím odchodom do Nadlaku musel prerušiť viaceré priame kontakty s priateľmi i väzby s príbuznými.

Pravda, ani jeho kňazské pôsobenie nemožno oddeliť od jeho činnosti ako národovca. Naopak, ako ukážeme ďalej, obe tieto zložky sú pevne späté a jedna druhú podporujú v jeho duchovno-organizačnej činnosti, v úsilí o zvelaďovanie zborov, v snahe o budovanie slovenských škôl, ako aj v kazateľskej činnosti. Budeme to ilustrovať na materiáli *Správy seniora z roku 1943/44*.

Národovecká a vlastenecká činnosť I. Bujnu sa prejavila výrazne už v jeho duchovno organizačnej činnosti. Bola to predovšetkým jeho zásluha o zriadenie slovenského evanjelického seniorátu v rámci biskupstva „Evangelische Landeskirche“ v Sibiu, vďaka ktorému všetci evanjelici Slováci v Rumunsku získali svoju vlastnú cirkevnú organizáciu.

Keď čítame spomenutú správu, musíme si uvedomiť, že sa v nej hodnotia roky 1943 a 1944 a napísaná bola v polovici augusta 1944, teda v roku zúriacej krutej druhej svetovej vojny. A všimnime si, že jej autor Ivan Bujna akoby bol nad týmito udalosťami. Nepíše o vojne, iba konštatuje: „minulosť bôľna, prítomnosť smutná a výhľad do budúcnosti tmavý“. Svedčí to o tom, že pohrda vojnou, ale aj

Pamätná tabuľa, ktorá bola odhalená v roku

o jeho hlbokej viere, ktorá prekonáva všetky prekážky, a dôkladnom vykonávaní svojej povinnosti napriek hrôzam vojny. Dôležitejšie mu boli aj v tomto čase slovenské evanjelické a.v. cirkevné zbory a ich morálno-náboženský i hmotný stav, čo potvrdzuje slovami: *“Ako to každoročne robievam, tak i v roku minulom ponavštevoval som všetky cirkvi z nášho nadlackého seniorátu, aby som sa osobne presvedčil, či sa vo zborech, všetko riadne a dľa štatútov cirkve našej vykonáva a aby som videl mravno-náboženský a i hmotný stav cirkví. Aby som sa presvedčil o tom, že či sa evanjelium Kristovo, – tá moc Božia ku spaseniu každému veriacemu, – čiste a úprimne káže, a či sa sviatosti Kristove dľa Jeho ustanovenia veriacim prislubujú, a či sa po zborech prevádza ku duševnému povzneseniu veriacich tá vznešená práca vnútornej misie (cura pastoralis)?“*. Keď čítame tieto jeho slová, cítime, ako sú ony aktuálne aj dnes, ako treba i pristupovať k duchovným povinnostiam nielen kňazom, ale i cirkevným funkcionárom.

Ivan Bujna, vynakladal veľké úsilie na **zveľaďovanie slovenských evanjelických a.v. cirkevných zborov**, aby mali riadnych farárov, cirkevných funkcionárov a aby v nich cirkevný život mohutnel. Pritom si dobre uvedomoval, že zbory cítia *„tárchu časov“*. Vedel napomínať pre náboženskú ľahostajnosť, ale na druhej strane vedel aj vyzdvihnúť a pochváliť tých horlivých, aby ich dal za príklad ostatným chladnejším, hoci aj takto: *„Malá to cirkvička pekne vzrástla na počte duší“* alebo *„Maličký tento zbor z roka na rok lepšie sa drží“*. Senior Ivan Bujna všemožne podnecoval i stavbu nových kostolov, aj pekným príkladom tých, ktorí s výstavbou začínali.

Veľmi mu záležalo na vzraste zborov aj počtom cirkevníkov. Veľmi ho trápil pokles členov zboru pre stále klesajúcu pôrodnosť, *„je to až na zaplakanie, že v tejto cirkvi následkom bezdetnosti z roka na rok duší ubúda“*, preto tak úzkostlivo a varovne uvádza v *Správe...* štatistiky porovnávania narodených a zomretých, pokrstených detí, konfirmovaných či sobášených. Trápila ho klesajúca účasť cirkevníkov na Službách Božích, ale na druhej strane úprimne priznáva, že sa mu *„vždy srdce radosťou naplní presvedčiac sa o hojnej návšteve chrámovej“*. Ivan Bujna bol kritický k neporiadnej práci zborov, podľa analyzovanej *Správy...* bol ako senior prísny, keď aj v jej závere konštatuje, že *„je veľmi málo tých svetlých stránok a primoc tých tmavých“*, ale vedel byť aj láskavý a uznanlivý v hlboknej viere v spravodlivého Pána Boha, ba vedel aj pekne pochváliť, aby povzbudil, keď v *Správe...* píše: *„Vďaka Bohu presvedčil som sa i v roku minulom o tej pravej náboženskej horlivosti, o vernom pridržíavaní sa viery predkov a otcov našich, no poľutuj Bože a naprav – i o mnohých slabostiach a hriechoch. Tie prvé rozmnož a tie druhé odstráň, milosť Božia. Alebo: Všetky cirkve zadosť urobili svojím povinnostiam. Na určený*

čas zaslali menoslovy voličov, počty a rozpočty, správy cirkví z roku minulého, odpisy generálnych konventov a všetkým nariadeniam biskupstva zadosť urobili. Silnou stránkou Správy sú dôkladné a presné štatistiky, ktoré robil akoby s úzkosťou z toho, koľkí veriaci v senioráte za jeden rok zasa ubudli.

Ivan Bujna sa veľmi zaujímal o **slovenské školstvo** v Rumunsku, a to nielen pred jeho zoštátnením, ale aj po ňom. Vynakladal veľké úsilie, aby aj na štátnych školách bola riadna výučba v materinskom jazyku a aby bol dostatok slovenských učiteľov. V správe upozorňuje na potrebu vyučovania náboženstva a na úroveň slovenského spisovného jazyka. Pravda, Ivanovi Bujnovi sa vo vojnových rokoch 1943 a 1944 nie všetko podarilo. V *Správe...* napríklad ľutuje, že „časopis Slovenský evanjelik ešte nevyšiel“, a že ani „vydanie kalendára sa uskutočniť nemohlo“. Ale nám to aspoň potvrdzuje, že sa veľmi usiloval pôsobiť na svojich veriacich aj časopisom, písaným slovom, aby ich informoval o duchovnej činnosti aj na Slovensku. Preto udržiaval osobné styky s takými československými inštitúciami, ako boli Československý ústav zahraničných Slovákov, Slovenská liga, Matica slovenská, ktoré mohli rumunským Slovákom v tomto smere pomáhať. Napokon práve za túto starostlivosť o ich vzdelávacie a duchovné kultúrne potreby vyslúžil si i vysoké vyznamenanie *Rad bieleho leva*.

Ivan Bujna bol vynikajúci kazateľ s výrazným hlasom, čo bolo priam povestné, o čom sme sa dozvedali aj od našich rodičov. Pritom nám mnoho kázni a modlitieb, ale aj príležitostných prejavov zanechal v rukopise. Záverom môžeme aj na základe analýzy *Správy seniora ...* z ťažkých vojnových rokov 1943/44 konštatovať, že sa nám Ivan Bujna potvrdil ako veľký človek, a to práve aj pre tú spojitosť oduševneného národovca a horlivého kňaza, a tak ho právom môžeme priradiť k našim významným národným a cirkevným osobnostiam.

Dušan Saják

Autor je evanjelickým farárom v Iloku (Chorvátsko)

Pred 80 rokmi umrel najmladší z rodu Hurbanovcov

Dvadsaťpäť ročný odišiel z javiska života

Stránky v mojom zápisníku z roku 1980 nie sú ešte našťastie zažltnuté. Zvyknem v ňom listovať, keďže som už začal pociťovať vek, v ktorom utešené spomienky nástoľčivo prehlušujú netaktnú dennú realitu. A tak sa vidím i medzi vojvodinskými súbormi na ich folklórnom festivale v Starej Pazove, na ktorý som do Juhoslávie prišiel s breznianskym súborom Mostár. Kráčam septembrovou ulicou lemovanou stromami obťažkanými ovocím k domu mamy Záborskej a jej syna Janka, u ktorých bývam, z vedľajšieho okna sa ozve príjemné „Zajdite!“ ako pozvánka bývalého učiteľa z Ľubietovej, čo značí sadnúť si k ich stolu ku koláčom a fľaši lozovice... Mnohým Staropazovčanom vďačím za návštevy u ľudových umelcov, spevákov, za prvú jazdu na traktore v kukuričnom láne... A tam, na staropazovskom cintoríne som vtedy, po prvý raz, zočil na náhrobnom kameni meno Svetozára Hurbana, herca, rodáka z Martina...

Rozpätie rokov jeho života – 1909 až 1933 – mi bolo ako divadelnému vedcovi v tom čase ešte tajom. Nakukol som teda do Hurbanovského rodostromu. Ideológ a organizátor slovenského národného hnutia, spisovateľ, vydavateľ, historik a redaktor Jozef Miloslav Hurban (1817 až 1888) mal s manželkou Annou Jurkovičovou štyri dcéry a päť synov. Jedným zo synov bol Konštantín (1858 až 1924), ktorý s manželkou Ruženou, rodenou Šimkovou mal taktiež deväť detí a medzi nimi aj Svetozára. Martinský Svetozár Hurban Vajanský (1847 až 1916) mu bol strýko a dramatik Vladimír Hurban Vladimírov (1884 až 1950) bratranec.

Svetozár Hurban (1909–1933)

Miláčik všetkých

O mladom hercovi niet veľa dostupných dokumentov. V týždenníku *Matičné čítanie* (MČ, č.10/1969) som však objavil zaujímavý príspevok jeho priateľa a rovesníka Ladislava Korbeľa, ktorý v ňom spomína: „...*Sveto Hurban sa narodil v Martine 8. marca 1909 ako najmladší v slávnej rodine Hurbanovcom. Bývali sme vedľa, my v menšom dome u Ranostajov a Hurbanovci povýše v rohovom dome so sklenenou verandou, porastenou divým viničom a so záhradkou rozvoniavajúcich kvetov. Tu rástol malý Sveto – miláčik všetkých, najmä starej mamičky, ktorá vychovávala mladého vnúčika v láske k národu slovenskému a ku všetkým Slavianom, hlavne však k divadlu, čo bolo u Hurbanov už tradíciou...*“. A skutočne. Veď dedo, Jozef Miloslav Hurban, bol ten, ktorý vyhlásil na pamätnom slovenskom divadelnom predstavení na Myjave v roku meruôsmom, že „*divadlo je najspôsobnejší orgán, ktorým sa život do žíl spoločného života nalieva!*“.

Z Martina do Starej Pazovy

„...*Začínali sme v predškolských rokoch návštevou Stražanovho divadla drevených 'pimprliakov', kde roztomilý Gašparko či tajuplný Doktor Faust vyčarúvali prvé sny a báje šťastného detstva a podnecovali k napodobovaniu v Svetovej malej izbičke a vymýšľaniu 'dramatických' príbehov pre drevených umelcov,*“ - pripomína v článku Ladislav Korbeľ. „*Tento náš rozprávkový svet prerušila zloba ľudská, ktorá presídlila Hurbanovcov na Dolnú zem, do Starej Pazovy...*“

Svetozár Hurban však s divadlom už nikdy neprestal. Ľudovú školu vychodil v Martine a v Starej Pazove. V jeho mäkkej, živo rezonujúcej duši tíško tlela láska k divadlu a tá vzbĺkla v prvých ochotníckych pokusoch na Gymnázium v Báčskom Petrovci, kde medzi študentmi vynikal mimoriadnym hereckým talentom. V tomto mestečku Dolnej zeme sa divadlo hrávalo od sedemdesiatych rokov devätnásteho storočia. Sveto tu mal podporu i v bratancovi, dramatikovi a spisovateľovi Vladimírovi Hurbanovi Vladimírovi (VHV). A ako spomínal jeho spolužiak, neskôr literárny kritik Andrej Mráz, na petrovskom gymnázium ho pokladali za najlepšieho herca.

Na profesionálnom javisku

Zážitky z detstva i mladosti, aktívna činnosť medzi divadelnými ochotníkmi a pevné odhodlanie stať sa hercom z povolania dovedli Sveťa do Belehradu, kde v rokoch 1926 až 1928 študoval na dramatickom oddelení konzervatória. Na

cestu profesionálneho herca nastúpil pred 85 rokmi (1928) ako člen Národného divadla v Novom Sade (Trupe za Srpsko narodno pozorište).

Už na gymnáziu v Báčskom Petrovci sa pošušovalo, že Sveťo bude hercom na Slovensku....a tým sa skutočne aj stal. Po prvých skusoch v Novom Sade, koncom augusta roku 1929 prišiel domov na Slovensko, ktoré za svoj domov neprestal považovať, a to do Bratislavy. Prijali ho na javisko Slovenského národného divadla, kde prvú rolu Mazeliéra naštudoval v réžii Andreja Bagara, a to v inscenácii „Nepoznáte slečnu Suzy?“, ktorej premiéra bola 30. augusta 1929.

Splnili sa túžby mladosti, detské sny malej izbičky s ružami pod oblokmami a Sveťo sa stal zbožňovaný nielen slovenským obecnstvom, ale obľúbili si ho predovšetkým i jeho kolegovia a predstavení. Hrával väčšinou v slovenských a ruských klasických hrách, dokonca v roku 1932 s ochotníkmi v Báčskom Petrovci naštudoval Hru „Jožko Púčik a jeho kariéra“ od Ivana Stodolu. Po skončení sezóny 1932-1933 si zahral v Dolnom Kubíne v hre „Parfum mojej ženy“, čo bolo posledné Hurbanovo predstavenie (premiéra bola 1. júla 1933) a potom sa tešil na prázdniny v Starej Pazove.

Opäť siaham po článku Ladislava Korbela, ktorý píše: „...Vracali sme sa z koncertnej cesty po Dalmácii. Spievali sme na oslavách speváckeho zboru Radničko kultúrno-umjetničko družstvo Kolo v Šibeniku, s ktorým má náš Spevácky zbor slovenských učiteľov dávnu družbu. Schádzali sme dolu, do rovín, do bohatej a úrodnej krajiny, do Belehradu. Spomienky silneli tam, pod Kalimegdanom, kde dravé vody Dunaja splývajú so zelenkastou Sávou. Boli to miesta, na ktoré som sa od rokov vracal v spomienkach, veď tu kdesi našiel svoju predčasnú smrť utopením dávny priateľ detstva, syn Vajanského brata Konštantína – Svetozár Hurban. Stalo sa to 30. júla 1933 (čiže pred 80 rokmi – pozn. autora), keď, ako nám oznámila rodina, ‘zomrel nešťastnou náhodou vo vlnách Dunaja pri Zemune v 25. roku svojho života...’.

Odišiel z javiska, odišiel zo života, odišiel navždy. Dnes tam leží na staropazovskom cintoríne v rade Hurbanovcov, ktorí v národe toľko vykonalí a kedysi v ňom aj toľko znamenali.

Pavol M. Kubiš

Bitka o Európu pod Viedňou v roku 1683

330 rokov od porážky Osmanov

Aby naši predkovia mohli prísť na Dolnú zem, muselo sa udiat veľmi veľa rôznych udalostí, muselo sa zmeniť mnoho pomerov, prijať ešte viac rozhodnutí, lebo nie každé rozhodnutie sa podarí aj zrealizovať... Prvým predpokladom osídlenia tejto časti Panónskej nížiny bolo, aby odtiaľto odtiahli vojská Osman-skej ríše. Kým tu vládli Turci, o osídľovaní Dolnej zeme nebolo možné ani roz- myšľať. Skôr naopak, stredná Európa sa triasla pred hrozbou, že zástavy s pol- mesiacom budú viať aj v srdci nášho svetadielu.

Nie síce za srdce, ale za mäkké brucho Európy Osmania považovali hlavné mesto Habsburskej monarchie Viedeň. Toto mesto nazývali aj Zlatým jablkom. Boli presvedčení, že dobytím Viedne smrteľne zasiahnú celú Európu.

Osmanská ríša už bola za vrcholom svojej najväčšej slávy, ale ani Habsbur- ská monarchia na tom nebola najlepšie. Habsburgovci pritom tradične boli aj cisármi Svätej rímskej ríše nemeckého národa - dosť voľného spolku, prevažne po nemecky hovoriacich krajín, ktoré sa viac starali o svoje parciálne záujmy, než o potreby cisárova. Tak napríklad, nesmierne bohatý biskup, ktorý vládol Salzburskom (s jedným z jeho nástupcov mal veľmi zlé skúsenosti Mozart), jed- noducho odmietol poskytnúť čo len pôžičku cisárovi Leopoldovi na financova- nie vojska proti Osmanom. Okrem toho, Svätú rímsku ríšu nemeckého národa zo západu neustále ohrozovali ambície silného nepriateľa – francúzskeho „kráľa Slnko“ Ľudovíta XIV., ktorý chcel francúzske hranice posunúť na východ. Je- diní, kto Leopoldovi prisľúbili, a skutočne aj podali pomocnú ruku, boli jeho nastávajúci zať, bavorský kurfirst Max Emmanuel a poľský kráľ Ján III. So- bieski. Mal však aj veľmi bohatého „sponzora“ – Benedetta Odescalchiho, ktorý si po zvolení za pápeža zobral meno Inocent XI. Pápež bol jednak v konflikte s Ľudovítom XIV. a jednak za svoj životný cieľ považoval boj proti mohamedá- nom. Inocent disponoval nielen obrovským vatikánskym majetkom, ale jeho ro- dina patrila medzi najbohatšie bankárske rody v celej Európe. Tá peniaze dala. Obranu Viedne tak priamo či nepriamo financoval pápež Inocent XI. Za túto službu sa Inocentov synovec stal majiteľom sriemskeho panstva a vybudoval si sídlo v Iloku.

Osmania (pojmom Turek Osmania nazývali vidiečana, tak trochu tupého, takže až do XX. storočia svoj štát nenazývali Tureckom) sa pod Viedeň dostali 14. júla 1683. Cisár Leopold už na samotnú správu, že osmanské vojská to majú namierené priamo na Viedeň, najprv poslal všetky poklady a archív do Linzu a potom aj sám s rodinou a služobníctvom zutekal z hlavného mesta. Bolo to večer 7. júla. O deň neskôr sa rakúske vojská pod velením hlavného veliteľa a významného vojvodu Karola Lotrinského prvýkrát zrazili s nepriateľským predvojom. Po tejto zrážke sa Karol Lotrinský rozhodol ponechať jazdu severne od Dunaja a na pomoc mestu poslať pechotu.

„Hrdinskí“ Habsburgovci

Útek cisára Leopolda možno vysvetľovať jeho obavami o dynastiu, lebo mal iba dvoch synov, päťročného Jozefa a asi ročného, chorľavého Leopolda. Nemal ani bratov, ani strýkov a najbližším príbuzným, ktorý by mohol byť dedičom habsburgovcov bol španielsky kráľ Karol II. Zachovanie dynastie mu bolo dôležitejšie, než obrana Viedne. Jeden z veliteľov vojska, ktoré potom Osmanov porazilo, poľný maršal Karl von Waldeck, cisárovi otvorene povedal, že sa zachoval ako zbabelec.

Faktom je, že sa veľmi málo Habsburgovcov odvážilo pozrieť nepriateľom priamo do očí na bojovom poli. Od roku 1535, keď Karol V. bojoval osobne v Tunise, prvým cisárom z rodu Habsburgovcov, ktorý to zopakoval bol až osvietenecký kráľ Jozef II. a to v protitureckom ťažení roku 1788.

Najväčším šťastím pre obliehanú Viedeň bolo, že iba deň pred príchodom nepriateľa, teda 13. júla, do mesta prišlo 7 tisíc dobre vycvičených poľských žoldnierov a rakúskych profesionálnych vojakov. S nimi veliteľ obrany Viedne, gróf Ernst Rudiger von Starhemberg mal k dispozícii, okrem občanov mesta, spolu iba 15 tisíc vycvičených vojakov. Medzi občanmi však bolo hodne poľovníkov a hájnikov, ktorí sa ukázali ako vynikajúci strelci. Mal k dispozícii 317 diel, čo síce bolo o polovicu menej, než mal nepriateľ, ale aj tak svojou paľbou zasadilo útočníkom najťažšie údery.

Viedeň bola opásaná dvomi hradbami. Vnútorne hradby boli dokončené ešte v roku 1221, takže proti delám mali len pramalé šance. Na týchto hradbách je zaujímavé aj to, ako boli postavené. Zaplatil ich vlastne ľud Anglicka, ako výkupné za svojho kráľa Richarda Levie srdce. Kráľ Richard sa totiž (preoble-

čený, aby ho nepoznali) vracal cez rakúske územie z tretej križiackej výpravy. Na jeho nešťastie, spoznal ho Leopold z Babenbergu, s ktorým mal nevyrovnané účty. Ten ho zajaľ a za prepustenie kráľa si vyžiadal 600 okovov striebra. Bola to obrovská hodnota vo výške anglického štátneho dôchodku za dva roky. V kráľovskej pokladnici nebolo toľko peňazí a tak na vykúpenie svojho kráľa muselo prispieť celé Anglicko.

Vonkajšie hradby boli modernejšie. Neboli z kameňa, ale z tehál a zasypané veľmi hrubými vrstvami zeme, takže im delá nespôsobovali väčšie poškodenia. Bol to veľký posun od roku 1453, keď osmanské delá zbúrali tisíc rokov staré dovtedy nedobyté kamenné múry Konštantinopola, iba rok pred obliehaním Viedne premenovaného na Istanbul.

Vonkajšie hradby okolo Viedne boli posilnené novými palisádami zo silných kmeňov stromov, spevnených priečnymi brvnami, na ktoré neustále navršovali nové a nové vrstvy zeminy. Keď osmanské delostrelectvo niektorú časť palisády zničilo, obrancovia ju dokázali veľmi rýchlo opraviť. Útočiace sily sa k palisádam dostali 16. júla, ale cez prvú líniu obrany sa dostali až 7. augusta. Osmania ostreľovali obranné línie z diel a veľkých muškiet, ale neustále podnikali aj útoky pechotou. Oveľa účinnejšou sa však ukázal starý spôsob dobývania opevnených miest – podkopávanie. Pod zemou neustále kopali tunely a keď sa dostali pod nepriateľa, zapálili sudy s pušným prachom. Pri kopaní tunelov pritom na povrch vyhadzovali obrovské množstvá zeminy, za ktorou sa skrývali ich vojská a strieľali na nepriateľa. Vďaka podzemným tunelom a následným búraním obranných línií sa nepriateľské vojská čoraz viac blížili k starým mestským hradbám.

Výčerpaní obyvatelia Viedne (len zázrakom sa tam znovu nerozšíril mor, ktorý štyri roky predtým zapríčinil smrť 76 tisícov občanov tohto mesta) už očakávali svoj koniec, keď sa v jeden jediný deň všetko na dobré obrátilo. Prišla totiž nedeľa 12. septembra, ktorá Osmanom priniesla skutočnú pohromu. Pre nich bol útok kresťanských vojsk tak nečakaný, že kým sa na väčšinu vojska valila záplava kresťanských jazdcov, jedna časť Turkov naďalej útočila na mestské hradby. Mohlo sa vlastne stať, že by v jednom dni padla Viedeň a väčšina osmanského vojska utrpela porážku.

Veliteľ osmanských vojsk, veľkého vezíra Kara Mustafu prekvapilo, že desatisíce jazdcov v úplnej tme dokázalo prejsť cez kopce Viedenský les a z jeho vrcholkov drvivou silou zaútočiť na jeho jednotky. Je pravda, že aj v kresťanskom vojsku uvažovali o útoku schodnejším terénom. Trval na tom predovšetkým cisár, a s ním súhlasil aj gróf Waldeck. Útok však prebiehal podľa plánu, ktorý navrhol Karol Lotrinský. Postup kresťanských vojsk sa začal už o piatej

hodine ráno, keď Karol Lotrinský „bez toho, aby jedol a spal“ vyrazil s vojskom z tábora. Vojská (Rakúšania) pod jeho velením boli na ľavom krídle. Vedľa neho boli Nemci pod velením maršala Waldecka. Stred držali Sasi v čele s dvomi korunovanými hlavami - saským kurfirstom Jánom Jurajom a mladým bavorským kurfirstom Maxom Emmanuelom – a poľské vojská pod velením Nicolasa Hyeronimusa Sienewského. Úplne na pravom krídle boli poľské oddiely v čele so Stanislawom Jablonowskim a poľská jazda, ktorá dosiahla najväčší úspech a prerazili si cestu až k stanu veľkého vezíra, čím bola porážka Osmanov dokončená. Týmto vojskám velil skutočný hrdina celej bitky – poľský kráľ Ján Sobieski. Týmto šiestim statočným mužom a ich vojskám vďačí Viedeň – a s ňou aj celá Európa – za svoju záchranu. Mali by sme si na nich spomenúť aj my. Aspoň pri takýchto okrúhlych výročiach.

V rozhodujúcej bitke proti Osmanom sa zúčastnil aj mladík útulej postavy, ktorý bol pridelený ako osobná stráž Karolovi Lotrinskému. Bol to savojský princ Eugen, ktorého Napoleon označil za jedného z najväčších vojvodcov všetkých čias. Spolu s Maxom Emmanuelom na čele svojich vojsk hnal Osmanov až k Skopju (1688). Veľké víťazstvo dosiahol roku 1691 pri Slankameni. V septembri roku 1697 porazil sultána Mustafu III. pri Zente, po čom bol podpísaný Karlovecký mier (1699). Neskôr, v rokoch 1704–1713, spolu s vojvodom z Marlborough viackrát porazil francúzsku armádu, vtedy najsilnejšiu v Európe, v tzv. vojne o španielske dedičstvo. Skvelé víťazstvo dosiahol 5. augusta roku 1716 pri Petrovaradíne. Roku 1717 porazil Turkov pri Temešvári a znovu dobyl Belehrad, po čom nasledoval mier podpísaný v Požarevci roku 1718. Vtedy Turci opustili Temešvársky Banát a hranica Habsburskej monarchie a Osmanskej ríše sa ustálila na rieke Sáva. Eugen Savojský úspešne viedol rakúske vojská (aj keď vôbec nebol Rakúšan) až do roku 1735.

Bitka pri Viedni sa skončila až na sklonku dňa. Kara Mustafa, tesne pred príchodom Poliakov, zbalil posvätnú štandardu, ktorú mu zveril sultán, zobral trezor a zutekal do bezpečia. Dezorganizované osmanské vojská sa rozpáchli a pri úteku utŕžili skutočnú pohromu. Kým Viedeň a časť víťazných vojsk oslavovali víťazstvo, Poliaci nešli spať celú noc, lebo sa obávali, že osmanské vojská sa pokúsia o protiútok. Ráno však bolo jasné, že turecké nebezpečenstvo sa už s konečnou platnosťou pominulo.

Kara Mustafa zutekal do Budína. Keď sa však dopyčul, že koncom októbra padol do rúk kresťanov Ostrihom, mesto považované za takmer nedobytné, rýchlo sa ponáhlal do Belehradu. Dúfal, že tam predloží sultánovi svoje plány, ako ďalej postupovať proti kresťanom. Sultán však už z Belehradu odišiel do Edirne. Do Belehradu 25. decembra prišli poslovia so sultánovým „fermanom“. Požiadali Kara Mustafu, aby odovzdal odznaky svojho úradu: svätú štandardu, pečať a kľúče od Kaaby v Mekke. Veľký vezír si klákol, sám si nadvihol bradu, aby mu okolo krku ľahšie stiahli hodvábny povraz. Smrť bola rýchla. Potom mu jeden z poslov sťal hlavu a – presne podľa sultánovho rozkazu – mu z nej stiahol kožu a vypchal ju slamou. Bol to dôkaz, že je sultánov príkaz splnený.

Nastalo obdobie nazývané vekom hrdinov. Pápež Inocent XI. znovu mobilizoval (a financoval) kresťanov proti Turkom. K Nemcom, Poliakom, Rakúšanom a Uhrom sa pridali aj Benátčania. Pápež do boja pozýval dokonca aj ruského cára. Výsledky jeho snáh sa dostavili veľmi rýchlo. 21. júna roku 1686 začali vojská vedené Karolom Lotrinským obliehať Budín. Obliehanie trvalo 74 dní, o štyri dni dlhšie, než turecké obliehanie Viedne. Budín bol dobytý 2. septembra, presne v deň, v ktorý ho roku 1541 obsadil Sulejman I.

Vrcholom vojenskej kariéry Karola Lotrinského bola bitka pri Nagyharsányi roku 1687, považovaná za zázračné víťazstvo a konečnú pomstu za porážku pri Moháči. Po ďalších skvelých víťazstvách nad Osmanmi: pri Slankameňi, Zente a Petrovaradíne, Turci opustili aj Veľký Varadín (dnes Oradea Mare v Rumunsku). Oslobodením Banátu a Sriemu sa vytvorili podmienky na veľké sťahovanie Slovákov (ale aj Nemcov, Rusínov a iných) na Dolnú zem. Len o päť rokov neskôr vznikla „matka slovenských dolnozemskejších miest“ – Békešská Čaba. Proces, ktorý sa začal pod Viedňou 12. septembra 1683 mohol pokračovať. Čoraz ďalej a ďalej - na juh.

Miroslav Demák

P.S. Podľa niektorých (dnes tak populárnych) zo sprisahaneckých teórií, útok na newyorské dvojčky sa neudial náhodou práve 11. septembra. Islamisti tak, nielen symbolicky, chcú dejiny vrátiť na deň pred 12. septembra, nedeľu roku 1683.

Moja vislúžená kabaňica

Po druhej svetovej vojne po sálašoch – ako aj v mestách –, sa začav nový život. Ľudia z novou silou sa dali do roboty, ved vojna bola už preč. Chlapi sa už skoro šeci vrátili domov zo zajatia, z lágerov.

Aj moj otec sa vrátil zo zajatia, a v roku 1947 zav si do árendy Fábianov sálaš, a okolo sálaš 36 uvjerov zeme. Ako malvó dířa tak pametán, že to bolo veľkvó gazdovstvo, veľkí a pekní sálaš z veľkou zahradkou. Mňa sa najlepšie páčila krásna zahrádka, ľebo v nej od jari do konca jeseňi vžďi bolo ovocia.

V tom čase na sálašoch u seliakov ešte takí zvík bov, že malje deťi misele pomáhať rodičom. Pásle husi, sviňe, krave a aj inú ľakšú robotu jim dali. Deťi sa neprotívale, pre nich to bola celkom prírodná vec.

To tak bolo aj u nás. Náš otec sa dovravev z gazdon, že v ľete – sestra a ja – budeme pásť krave a za to nám gazda zaplaťi málo peňaze. Pásli sme krave ľen do septembra, ľebo ja son v ton roku už išov do škole. Za peňaze, kerjé sme vislúžili, kúpili nám rodičia hábe na zimu. Ja son dostáv kabaňicu. Rodičia kúpili partieku, odňesli ma ku krajčiarovi. Bov to ale zázitok pre mňa! Pán majster ma merav od hlave do petách, poton písav voľač do ednej veľkej knižki. Ked končiv, obrátiv sa k rodičom a spítav sa jich, že akú kabaňicu má ušiť. Rodičia mu odveťili: pán majster, nak bude taká, že bi chlapec doriasov do nej. A tak sa aj stálo! Ked ju otec doňiesov domov, dali ju na mňa, že bi son ju sprobavav. Rodičia ju pochválili, vraj je pekná, bude mi teplá, a aj ešte móžen dorastať do nej. Ale ja son mav druhje mišlenki o mojej kabaňici, ľenže son ani šmrknúť nesmev. Cítiv son sa tak, ako čo bi son mav vrece na pľecoch, rukáve dlhje, že ani nechte son si neviďev, a ešte son sa aj potkínav do nej!

Prišle studenje dňi. Ked son prví raz tašov v mojej novej kabaňici do škole, aj moj oblúbení pán rector, pán Ján Janečko, ju pochváliv. No, ked aj pán rector ju chválí, tak dozaista misí biť pekná a dobrá – son si hůtav. A naozaj, ked v zime fúkav studený vetor, šibala fujavica, dlhje rukáve mi dobre slúžile, ved rukavice son nímav. Bola aj teplá, a ako sa roke minúle, stin lepše mi pasovala. Pametán, že son už do piatej klase choďiv, začala mi biť malá. Už bola aj statočne zodratá, kde – tu sa našla na nej aj záplata. Napokon son sa misev s ňov rozlúčiť. Ale moja kabaňica ešte svoju službu si neskončila. Mňa statočne vislúžila, poton ju

zďediv edon menší chlapec v rodine. Ju rozbraľi, partięku vibrátili a ušili s něj edon krátke kabát. Slúžila ešte poton pár rokov.

Teraz, keď mi zinde do rozumu moja kabaňica, nostalgicky spomínan na základnú školu na sálaši a aj na bezstarostný roke, kerjé sa už nikdy nevráťia, čo aj akjé peknjé bole!

*Spomínava si:
dr. Ján Tadanai
bivalí žiak na Telekgerendási*

Dedinčania na začiatku 20. storočia

Spomienka z minulosti Pitvarošanov

„Pleťení koláč“ miesení kisnutí, a ťahaní okružľí, na posriedku ďeraví, aj podľhovasto pletok zložený a tak kisnutí. Na Pitvaroši veľkí zvuk bov pečenje pleťených koláčov „na sviatke aj na svatbi“. V tisícosemsto rokoch miesenovo kisnutvo cesto, po kisnutí, lokše rozvaľkanie, poliate z masťov, posípané z cukrovím hrozienkom, zošúľaní, a tri šúľania zapletenovo, do okružľa pletok zložený, a okolo z pletkom obvyžaní. Za pov hodinu odíchnutí koláč z vajcom potretí, do peci položený na červenovo upiec. Po pečení v edon deci voďe tri ližice krišťalový cukor spustíme, a stím spierkom upečení, horúci koláč, okrem spotku šaďe potrieme. Takto keď usknie, pekní liskaví koláč dostanneme. Flašu z vínom postavíme, na ňu na dieru koláč okružľi položíme, na svatbách zväci, a družbovia to maľi v rukach, keď chodili volať hostov na svatbu, a na svatbe tak isto keď taišli z hucma na sobáš, hudávali marše, a dobrí taňečníci cestov aj zväci, a družbovia maršovali ta, aj naspeť.

*Alžbeta Hudáková (Töszegiová), zväč Michal Dovalovskí
(zvolával hostov na svadbu), Mária Kapínová*

V tisícosemsto rokoch nepiekli žiadne inakšie zákusky, len s koláčoviho cesta piekli kifľe, plnenie z ľekvárom, z makom, a z orechami, aj tvarožníke. Že z akej príležitosti piekli koláče?

Ak len mohli, každú sobotu, to bov obed, a večera. Na svatbu, povolaní svadobníci, s každého domu taňiesli peši dve, mať a diovka, alebo nevesta, štiri-peť koláčov v podlhovastom z dvoma ušma, s pántikov obielinich, košiarom. A v košiari koláče pekním tkaním na krosnách višívaním obrusom zakritie boľi.

Na sviatke, Kračún a Veľkú noc, nechíbeli nikdy, ale ešte aňi teraz nechíbe tiahání, pľeťení koláč zo stola. Na svatbi teraz už zanahali nosiť koláče, ale doma, pre domácich, ni len na sviatke, ale častějšie si napečieme, dobre a peknie, pľeťenie, z hrozienkom posípanie táhanie koláče. Dobrú chuť!"

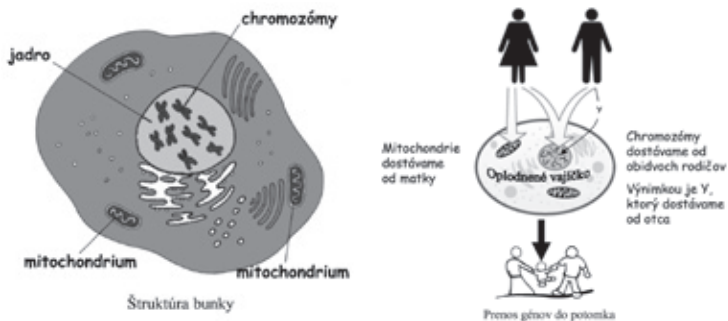
Alžbeta Tószegiová

Národ – krv – mýty – gény

Na tému národy, ich pôvod a charakteristické vlastnosti sa už popísalo mnoho. Moju úvahu na túto tému inšpirovala rétorika novej politickej elity, ktorá často apeluje na národné cítenie voličov, pritom oživuje a zosilňuje mýty o osobitosti národa (maďarského) narábajúc so symbolmi a stereotypmi, aké sú napríklad turulská tradícia, (polo)ázijské korene, svätoštefanská tradícia, svätá koruna, maďarská krv atď., ktoré majú spájať príslušníkov maďarského národa a zaviazat ich bojovať za záujmy všetkých Maďarov, žijúcich kdekoľvek vo svete. Trojnásobný guvernér štátu New York, George Pataki, ktorý má po matke taliansko-írsky pôvod, tvrdí, že maďarské korene sú preňho dôležitejšie. „Kto má v sebe aspoň jedno percento maďarskej krvi, ten je Maďar. Také dominantné sú maďarské gény,” povedal po anglicky pre maďarskú televíziu.

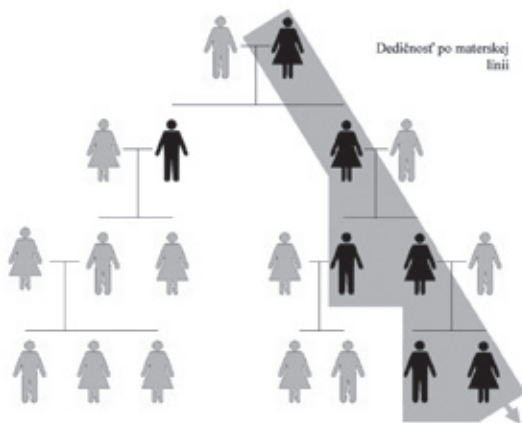
Ako je to vlastne s tou národnou krvou? Môže prúdiť krv slávnych bojovníkov vojvodu Árpada v žilách našich spoluobčanov maďarskej národnosti? Vôbec, prenáša sa krv z pokolenia na pokolenie? Odpoveď odborníka je jednoznačné nie. Veď ani vajíčko ani spermia, z ktorých zjednotenia (pri oplodnení) vzniká nový ľudský organizmus, neprenášajú (lebo nemajú) krv, a materská krv nepreniká do vyvíjajúceho sa potomka počas tehotenstva. Takže také výroky, že v príslušníkoch maďarského národa koluje krv Árpadovho ľudu alebo, že v žilách dolnozemských Slovákov prúdi krv kráľa Svätopluka, patria do kategórie odborných nezmyslov. Protirečia vedeckým faktom, a slúžia len na politickú manipuláciu odborne laickej časti spoločnosti.

S génni je to inak. Ich prenos z generácie na generáciu je vedecky dokázaný. Pri oplodnení prispeje každý rodič ku genofondu potomka takmer rovnakou mierou. Človek má dva súbory takzvaných chromozomálnych génov, jeden súbor od matky a jeden od otca. V obidvoch súboroch je okolo 23 000 génov, ktoré sú uložené v 23 pároch chromozómov nachádzajúcich sa v bunkových jadrách. Tieto gény určujú takmer všetky vlastnosti potomka, aj tie duševné. Okrem týchto súborov je ešte maličká skupina ďalších génov, ktoré sa nachádzajú v takzvaných mitochondriách. Tieto gény dostáva potomok výlučne od matky. Takže vlastnosti, ktoré sú určené mitochondriálnymi génni máme vždy po mame, nikdy po otcovi.

Túto takzvanú uniparentálnu dedičnosť využívajú genetici na vystopovanie pôvodu jedinca alebo skupinu jedincov (napr. národa), ale nie len niekoľko generácií dozadu, avšak hlboko do minulosti našich dejín. Takéto „vedecké pátranie po koreňoch“ je možné preto, lebo gény sa menia pomaly. Ich zmeny nazývame mutácie.

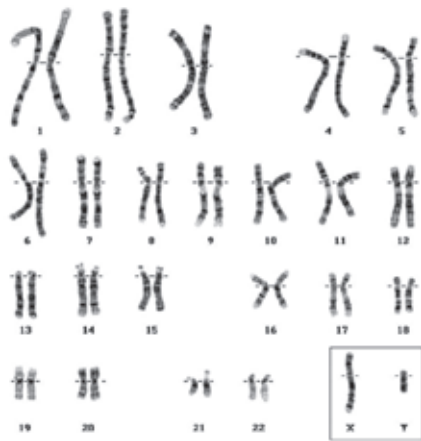
Počas dlhej histórie ľudstva sa menili aj mitochondriálne gény, a to tak, že zmenám (mutáciám), ktoré nastali v skorších fázach vývoja (evolúcie) človeka, postupne pribudli ďalšie a ďalšie zmeny. Podobne, ako pribúdajú jazvy na tele bojovníka pri každej bitke. Takže skupiny súčasnej ľudskej populácie

majú v génoch rôzne mutácie (takzvané haploskupiny) akumulované počas ich histórie. Populácie, napríklad príbuzné národy, ktoré sa oddelili od seba len nedávno, majú podobné mutácie. Skupiny, ktoré žijú separovane od dávnych čias, majú viac odlišných mutácií. Na základe takýchto rozdielov môžu genetici rekonštruovať genealógiu (rodokmeň) národov. Napríklad porovnávajú mutácie mitochondriálnych génov v krvných vzorkách odobratých od jednotlivých príslušníkov rôznych národov. Z takýchto analýz vysvitlo, že v regiónoch Ázie, kde

sa začala etnogenéza Maďarov, sa bežne vyskytujú isté typy mutácií. Bolo logické očakávať, že tieto mutácie sú bežné aj v mitochondriálnych génoch súčasnej maďarskej populácie Karpatskej kotliny. Avšak výskumy maďarských genetikov sklamali národne orientovanú časť maďarskej spoločnosti, lebo ázijské mutácie našli len v 1 až 5 percentách Maďarov. Tieto výskumné výsledky naznačujú, že prevažná väčšina maďarsky hovoriacej populácie po materskej (maternálnej) línii pravdepodobne nemá stredoázijské korene.

Ako je to po otcovej línii? Ved' vlastne podľa tradičného ponímania, sú to muži, ktorí zabezpečujú kontinuitu rodu. Našťastie moderná genetika poskytuje možnosť aj na pátranie po otcovej línii, a to pomocou chromozómu Y, ktorý majú len muži. Ako sme hore uviedli, každý človek má 23 párov chromozómov. Z každého páru jeden chromozóm máme od matky a jeden od otca. V prípade 22 párov, materský a otcovský exemplár vyzerá na mikroskopických snímkach rovnako a obsahuje taký istý súbor génov, síce otcovské varianty génov nemusia byť vždy totožné s materskými variantmi. Dvadsiaty tretí pár je inakší. Tu len ženy majú dva rovnako vyzerajúce exempláre. Voláme ich chromozómy X. Muži však majú iba jeden X, a namiesto druhého, majú jeden oveľa menší, ktorý sa nazýva chromozóm Y. Tomuto drobnému chromozómu ďakujú muži, že sú muži. Keďže len muži majú Y, len oni môžu odovzdať tento „mužský“ chromozóm na potomkov. Každý potomok, ktorý dostane od otca

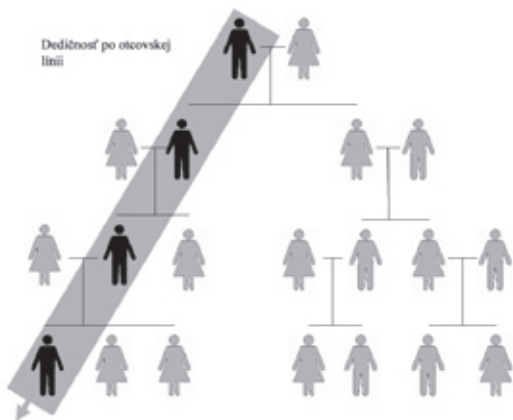

23 párov chromozómov usporiadaných podľa veľkosti. Posledné dva chromozómy sú pohlavné chromozómy; jedná sa o muža.

Y, bude chlapec, a neskôr, keď potom aj on bude mať deti, odovzdá kópie svojho, od otca získaného Y, svojim synom. Takže všetky vlastnosti, ktoré určia gény chromozómu Y, sa prenášajú z pokolenia na pokolenie po otcovskej (paternálnej) línii.

Aj tento druh uniparentálnej dedičnosti sa dá využiť na skúmanie genetickej príbuznosti a pôvodu etnických skupín, lebo poskytuje informácie o (muž-

ských) predkoch v neprerušenej línii. Výskumníci renomovaných maďarských a zahraničných tímov porovnávali výskyt rôznych variantov (mutácií) génov nachádzajúcich sa na chromozóme Y. Vysvitlo napríklad, že variant Tat C, ktorý je rozšírený v Uralskom regióne a je prítomný ešte aj v kostiach nájdených v hroboch z obdobia príchodu Maďarov do Karpatskej kotliny, takmer úplne chýba v dnešných obyvateľoch Maďarska. 50f2/C, ďalší znak typický pre mongolské, sibírske ale aj finske populácie sa v Maďarsku vôbec nevyskytuje. Možno teda konštatovať, že prevažná väčšina maďarsky hovoriacich ľudí pravdepodobne nemá stredoázijské korene ani po otcovskej (paternálnej) línii.

Videli sme tri príklady na to, že typické génové znaky uralsko-stredoázijských populácií sa v obyvateľoch dnešného Maďarska vyskytujú veľmi zriedka. Podobných znakov je však oveľa viac. Ak len také nízke percentá súčasnej maďarsky hovoriacej populácie má gény ázijského pôvodu, tak potom odkiaľ pochádzajú gény väčšiny Maďarov? Podľa hore spomínaných výskumov maďarských vedcov sú to európske gény, aké majú aj susedné národy, predovšetkým Slovania. Na základe týchto výsledkov, ktoré sú v plnom súlade aj s výsledkami zahraničných bádateľov (http://www.eupedia.com/europe/origins_haplogroups_europe.shtml), môžeme slovami segedínskych výskumníkov konštatovať, že „prevažná časť maďarsky hovoriacej populácie sa geneticky nelíši od okolitých populácií hovoriacich indoeurópskymi (napr. slovanskými -pozn. autora) jazykmi“. Budapešťianski výskumníci zachádzajú ešte ďalej keď tvrdia, že „Maďari síce uvalili svoj jazyk na ľudí Uhorska, ale zdá sa, že nemali vplyv na ich genetickú štruktúru.“ Z výskumných výsledkov teda vyplýva, že Maďari, Slováci, Česi, ako aj iné národy modernej strednej Európy sú si z genetického hľadiska veľmi blízki. Nerozdeľuje ich žiadna krv, žiadne gény, sú vlastne blízki príbuzní. Čo ich rozdeľuje je jazyk a do istej miery aj kultúra. Ale predovšetkým takzvaná vlastenecká (jednostranná a etnocentrická) výchova a snahy istých po-

liticko-mocenských kruhov vyvolať v spoločnosti strach o osud národa, aby sa potom mohli postaviť do pozície obrancu ohrozeného národa a dosiahnuť vyššie voličské preferencie.

V tejto súvislosti treba poznamenať, že nielen niektoré gény sa prenášajú po paternálnej línii, ale aj priezviská. Napríklad István Szabó mal z otcovej strany predkov, ktorí sa všetci volali Szabó. Keďže slovo szabó (krajčír) je maďarské, István Szabó po otcovej línii mal pravdepodobne maďarských predkov. Naši spoluobčania s nemeckými priezviskami museli mať aj nemeckých predkov, iní zase zdedili priezviská slovanských predkov. Je poučné pozorovať s akou vehementiou dokážu niektorí politici s nemaďarskými priezviskami bojovať proti asimilácii etnických Maďarov v susedných štátoch, pričom im nevadí, že jazyk ich predkov (z otcovej strany) sa v ich užšom prostredí nezachoval. Vystupujú proti asimilácii príslušníkov toho národa, ktorý predtým asimiloval ich predkov. Tento jav samozrejme nemá nič spoločného s génmi ani s krvou predkov. Práve naopak, je dôkazom toho, že nezávisle od génov si môžu ľudia meniť jazyk a národnosť, či už dobrovoľne, alebo podľa očakávania spoločnosti, ktorej sa musia alebo chcú prispôbiť.

Rôzne vedecké disciplíny sa navzájom ovplyvňujú a obohacujú svojimi výsledkami. I keď jednotliví výskumníci majú často rozdielne názory a nie vždy sú schopní povzniesť sa nad vlastné emócie, predsudky alebo nad „očakávania doby“, časom sa vždy vytvorí spoločný názor, ktorý potom zdieľa prevažná väčšina odborníkov. Nech tu stojí na záver citát od historika, ktorý došiel k takým istým záverom, k akým došla aj väčšina genetikov. Maďarský profesor Stredoeurópskej univerzity László Kotler píše o vlastnom národe takto: „Z hľadiska antropologického a kultúrneho predstavujú Maďari nesmierne zmiešaný fenomén. Takže nejaký čistý kmeň Ugorov (Maďarov) v tomto zmysle nikdy neexistoval. Preto na stanovenie kontinuity maďarského národa je jediným kritériom jazyk. História maďarských počiatkov je históriou spoločenstva, ktorého genetická skladba a kultúrny charakter sa menili, ale ktoré niekoľko tisíc rokov hovorilo jazykom, z ktorého sa vyvinula dnešná maďarčina.“ Treba k tomu však dodať, že aj slovenský národ má bohaté rozvetvené korene, o ktorých vieme ešte menej ako o pôvode maďarského národa.

Matej Šipický

StravovaníE – príjem Ečiek?

Úvaha

Náš svet sa mení stále rýchlejšie. Modernizácia urýchlila životné tempo a to pri-nieslo značné zmeny v životnom štýle ľudí vo vyspelých krajinách. Urýchlený život nedovolí, aby sme sa zastavili a zamysleli nad tým, či robíme všetko pre svoje dobro a zdravie. Z práce unavený človek sa teší, ak si môže zjednodušiť domáce práce, preto si kúpi trvanlivé potraviny, polotovary alebo hotové jedlá. Potravinársky priemysel sa snaží týmto požiadavkám čo najviac vyhovieť, pre-to zaplavuje trh práve takými potravinami. Predtým, napríklad ovocie dozrelo, ľudia ho obrali a zjedli. Dnes ovocie dozreje, oberie sa, drtí sa, tepelne sa ošet-ruje, enzymaticky sa štiepi, lisuje sa, čerí sa, filtruje sa, zahusťuje sa, skladuje sa, riedi sa vodou, prisladzuje sa, aromatizuje sa, syti sa oxidom uhličitým, balí sa – a až potom sa vypije. Medzitým sa ale zmenila prirodzená rovnováha a s tým aj najdôležitejšia charakteristika – nutričná (výživová) hodnota potraviny. Zme-nené suroviny zbavené svojho prirodzeného stavu sa potom rôzne kombinujú a opätovným spájaním sa z nich pripravujú nové potraviny. Problémom je ale práve to pospájanie, veď suroviny tvoria systémy rôznych farieb, chutí, textúr alebo rozpustnosti. Preto prichádzajú na scénu rôzne emulgátory, stabilizátory, zahusťovače alebo látky upravujúce kyslosť či chuť potravín. Takto sa stávajú takzvané aditívne – prídavné látky hlavnými hrdinami potravinárskeho prie-myslu, ktoré slúžia potravinám ako akési kozmetikum. Časť z nich pomáha pri výrobe potravinárskeho produktu, niektoré pomáhajú pri predaji ako „lákadlo“, ďalšie ich chránia pri skladovaní. Majú svoje prednosti a nevýhody. Jedno je ale isté: nedokážu nahradiť vzácne zložky odstránené zo surovín počas spracovania potraviny.

Čo sú teda potravinárske aditívne látky? Sú to všetky také prirodzené ale-bo syntetické látky, ktoré sa samy nekonsumujú ako potraviny, nepoužívajú sa ani ako suroviny potravín, ale sa pridávajú k potravinám počas technologického spracovania, aby priaznivo ovplyvnili senzorické, chemické, fyzikálne a mikro-biologické vlastnosti potravín. Tým sa stávajú súčasťou potraviny. Aditívne lát-ky môžu, ale nemusia mať samy osebe výživovú – kalorickú hodnotu; väčšina z nich ani nemá.

Používanie takýchto látok nie je ničím novým, veď aj v minulých storočiach,

ba aj tisícročiach sa už pridávali k niektorým potravinám. V starom Egypte pripravovali napr. červené potravinárske farbivo karmín (košenilu) zo samičiek črevca nopálového. Podľa Plínia používali v rímskej ríši na farbenie vína ovocný extrakt. Dávno je známy vplyv rôznych rastlinných gúm na textúru potravín, Bretóni pripravovali pomocou morských rias agarové mlieko, ktoré malo konzistenciu dnešných pudíngov.

V dávnej minulosti sa používali na ovplyvnenie potravín prírodné látky. Rozvojom chemického priemyslu v 19. storočí sa začala aj vo výrobe aditív nová kapitola. Spočiatku skúšali rôzne zlúčeniny bez dôkladného overenia ich zdravotných účinkov, často s tragickými následkami. Až v roku 1876 bol prijatý zákon o zákaze používania zdraviu škodlivých látok do potravín. Miesto prírodných látok používaných v minulosti sa dnes pridávajú do potravín zväčša syntetické zlúčeniny a látky prírodného pôvodu, ktoré sa v používanej forme v prírode nevyskytujú. Z technologického hľadiska je to síce veľký pokrok, ale z hľadiska ochrany zdravia je to ústupok.

Čím viac prídavných látok sa začalo používať, tým viac bola situácia neprehľadnejšia, preto Európske spoločenstvo zaviedlo v roku 1960 systém E-čísiel na ich označovanie. Bolo to potrebné kvôli nedorozumeniam z prekladu dlhých chemických alebo triviálnych názvov zlúčenín. Všetky tieto látky dostali predponu E a trojčíslový kód. Spočiatku sa určili 4 hlavné skupiny aditív: farbivá (E100-199); konzervačné látky (E200-299); antioxidanty a synergisti antioxidantov (E300-399); emulgátory, stabilizátory, zahusťovače a želirujúce látky (E400-499). Systém bol spočiatku prehľadný, avšak každým rokom pribúdaním nových skupín aditívnych látok je dnes značne chaotický. Dnes už sme prekročili trojčíslie, niektoré aditíva majú pri symbole E štvorčíslie. Na základe čísla už nie je celkom jednoznačné, do ktorej skupiny daná látka patrí. Prehľad sťažuje aj to, že mnohé zlúčeniny na základe svojej účinnosti by sa mohli zaradiť do viacerých skupín, ale označiť sa môžu iba jedným číslom.

Je otázne, či presné uvedenie prítomnosti prídavných látok v E-systéme na obale skutočne ochraňuje spotrebiteľa. Rozhodne je jednoduchšie na obale zaregistrovať E-číslo ako nejaký nevysloviteľný názov chemickej zlúčeniny. V praxi ale málokto ovláda tabuľku aditívnych látok. Spotrebiteľ bude rovnako bezradný, ak prečíta názov propyl-p-hydroxybenzoan sodný alebo E217. Pre výrobcu a kontrolné orgány však tento systém umožňuje jasnú komunikáciu. Ak sa spotrebiteľ vážne zaujíma o problematiku, dnes už má možnosť objasniť si všetky svoje otázky pomocou internetu.

Pokusy na potvrdenie neškodnosti prídavných látok sa vykonávajú pred-

všetkým na zvieratách. Názory na pokusy so zvieratami sú rôzne, niektorí to považujú za trýznenie zvierat, ďalší za „nutné zlo“. Vedci vidia v pokusoch rozvoj vedy o výžive. Je pravdou, že farmaceutické výskumy skutočne zachránili mnohým ľuďom život. Ale výskumy zamerané na rozvoj ďalších aditív slúžia hlavne na zvýšenie profitu výrobcov. V každom prípade, dnes musí byť preskúmaná zdravotná nezávadnosť každej aditívnej látky. Pokusy sa na ľuďoch nevykonávajú a je otázne, či údaje z modelových pokusov so zvieratami zodpovedajú skutočnosti aj pre ľudí. Problém je aj v sledovaní dlhotrvajúcich účinkov. Mnohé látky, ktoré sa dávnejšie pokladali za zdravotne neškodné sa neskôr ukázali byť škodlivé. Preto sa môže stať, že po rokoch používania bude použitie niektorých aditív zakázané. Tento zákaz je niekedy celosvetový, inokedy danú látku zakážu iba niektoré štáty.

Ďalším problémom je, že málo vieme o vzájomnej súčinnosti viacerých týchto látok, ktoré sú spolu prítomné v potravinách. Na dôkaz takýchto účinkov pokusy vlastne ani nie sú zamerané. V laboratóriách sa sleduje toxikologická účinnosť vždy čistej látky, ale v praxi sa môže stať, že aditívna látka sa počas technologických operácií chemicky kontaminuje. Niekedy aj minimálne zmeny v zložení dokážu zmeniť výsledok toxikologických skúšok.

Výrobcovia využívajú aj tú možnosť, že jednotlivé chemické látky majú viac modifikácií. V takom prípade vychádzajú z už povolenej zlúčeniny a vyrobia jej modifikáciu. Principiálne by mali podrobiť testom aj nové modifikácie, ale ak si uvedomíme, koľko nových modifikácií existuje (vraj až okolo osemtisíc, pričom počet účinných látok vzrástol iba nepatrne), nastanú vážne pochybnosti o tom, či boli vykonané potrebné skúšky. Navyše na informácie o dlhodobých účinkoch ešte musíme počkať a môžeme iba dúfať, že nedopadneme zle.

Čo sa týka konkrétnych zdravotných problémov vyvolaných užívaním aditívnych látok, určite najčastejšie sú spomínané alergické reakcie, ktoré môžu viesť až k vzniku astmy. Povolené látky sú menej často rakovinotvorné, mutagénne alebo teratogénne, lebo pri potvrdení takých vedľajších účinkov sú stiahnuté z obehu. O niektorých látkach sa predpokladá, že môžu spôsobovať poškodenie zraku, pečene, srdca, obličiek, či trávenia. Žiaľ aj tie aditíva, ktoré zatiaľ nemajú uvedené vedľajšie účinky, môžu byť potenciálne škodlivé. Skutočné účinky sa ukážu vlastne až po rokoch užívania. Nanešťastie najviac rizikovou spotrebiteľskou skupinou sú deti.

Nebolo by však správne hovoriť iba o negatívnych stránkach prídavných látok. Dnešný svet by bez nich nemohol existovať. Musíme si uvedomiť, že náš spôsob života nám nedovoľí, aby sme chodili každý deň na nákup priamo k pes-

tovateľovi, alebo varili každý deň iba čerstvé suroviny. Životnosť potravín pritom je rôzna, rýchlo sa kaziace suroviny a potraviny je nutné chrániť pred skazou. Konzumácia skazených potravín by mohla mať vážne následky. Rozšírili by sa rôzne infekčné choroby, aj hladovanie by postihlo ešte väčšie územia sveta. Nie je na mieste budiť paniku v súvislosti s aditívnymi látkami a zásadne ich odmietajú. Avšak je na nás, aby sme uprednostňovali potraviny, ktoré sú bližšie k prírodným surovinám a nevyberali si také, ktoré sú takmer celkom „umelé“.

Na záver by sme mohli uviesť zoznam tých aditívnych látok, ktoré sú povolené aj pre deti, resp. ktoré sa im vyslovene neodporúčajú (Tab. 1-3). Pri znalosti týchto údajov sa snáď môžeme lepšie orientovať v komplikovanom svete E-čiek.

Článok vznikol s podporou projektu KEGA (SR), č. 020UVLF-4/2012.

Tab. 1: Aditívne látky povolené v dojčenskej výžive pre dojčatá mladšie ako 6 mesiacov
(podľa *Maďarského potravinového kódexu*)

E-číslo	Názov
270	Kyselina mliečna
306-309	Tokoferoly
304	L-askorbyl palmitát
322	Lecitíny
330	Kyselina citrónová
331	Citran sodný
332	Citran draselný
338	Kyselina fosforečná
339	Fosforečnan sodný
340	Fosforečnan draselný
412	Guarová guma
414	Arabská guma
471	Mono- a diglyceridy mastných kyselín
472c	Citroestery mono- a diglyceridov mastných kyselín
473	Sacharózové estery mastných kyselín
551	Oxid kremičitý

Tab. 2: Aditívne látky povolené v dojčenskej výžive pre nemluvnáta a malé deti (podľa *Maďarského potravinového kódexu*)

E-číslo	Názov
170	Uhličitaný vápenatý
260	Kyselina octová
261	Octan draselný
263	Octan vápenatý
270	Kyselina mliečna
296	Kyselina jablčná
300	Kyselina L-askorbová
301	Askorbát sodný
302	Askorbát vápenatý
304	Estery mastných kyselín s kyselinou askorbovou
306-309	Tokoferoly
322	Lecitíny
325-327	Laktáty
330	Kyselina citrónová
331-333	Citrany
334	Kyselina L(+) vinná
335-336	Hydrogénvínany
338	Kyselina fosforečná
339-341	Fosforečnany
354	L(+)vínan vápenatý
400	Kyselina algínová
401-404	Algináty
410	Karoová guma
412	Guarová guma
414	Arabská guma
415	Xantánová guma
440	Pektíny
450a	Difosforečnan sodný
471-472c	Mono- a diglyceridy mastných kyselín a ich estery
500-503	Uhličitaný sodné, draselné, amónne

507	Kyselina chlorovodíková
524	Hydroxid sodný
525	Hydroxid draselný
526	Hydroxid vápenatý
551	Oxid kremičitý
575	Glukono-delta-laktón
1404	Oxidovaný škrob
1410	Monoškrobfosfát
1412	Diškrobfosfát
1413	Fosfátový diškrobfosfát
1414	Acetylovaný diškrobfosfát
1420	Acetylovaný škrob
1422	Acetylovaný diškrobadiipát
1450	Škrob oktenyljantaran sodný
1451	Acetylovaný oxidovaný škrob

Tab. 3: Deťom jednoznačne neodporúčané aditívne látky
(podľa Tóth G.: *Az E-számokról őszintén*)

E-číslo	Názov	Predpokladané vedľajšie účinky
249	Dusitan draselný	bolesti hlavy, dýchacie ťažkosti
252	Dusičnan draselný	bolesti hlavy, dýchacie ťažkosti
320-321	Butylhydroxyanisol Butylhydroxytoluén	môžu byť alergény so zvýšenou pravdepodobnosťou
325; 327	Mliečnany	nie je vhodný pre deti s laktózovou intoleranciou
420	Sorbitol	problémy s trávením, pri zvýšenej dávke hnačky
579	Glukonan železnatý	pri predávkovaní: zvracanie, šok, otrava
585	Mliečnan železnatý	môže byť alergén so zvýšenou pravdepodobnosťou

Košice – Európske hlavné mesto kultúry 2013 a Východoslovenské múzeum

Rok 2013 predstavuje pre Košice obrovskú príležitosť ukázať Európe a svetu bohatú históriu mesta, jedinečné pamiatky, kultúrne tradície a prírodné osobitosti okolitého regiónu.

Aj to je jeden z dôvodov, že Východoslovenské múzeum v Košiciach, ktoré patrí k najstarším múzeám na Slovensku, od apríla 2012 spolupracuje na projekte cezhraničnej spolupráce „Miesta Rákócziho slávy“ – po stopách Rákócziho. Vedúcim partnerom projektu, ktorý rozvíja kooperáciu medzi Ukrajinou, Slovenskom a Maďarskom, je Historické múzeum v Mukačeve. Cieľom projektu je vytvorenie poznávacej cesty, ktorá umožní spoznať miesta a pamiatky, spojené s osobnosťou Františka Rákócziho II. a podpora regionálneho turizmu.

Východoslovenské múzeum vďaka tomuto projektu renovuje expozíciu Pamätného domu Františka II. Rákócziho v areáli na Hrnčiarskej ulici v Košiciach, ktorú verejnosť pozná ako Rodošto. Nová expozícia vznikne v zrekonštruovanom priestore repliky exilového domu v tureckom meste Rodošto, pôvodný obsah bude doplnený novým expozičným nábytkom, textami a pribudne audiovizuálna technika, technika na ozvučenie a hudobné podfarbenie. Expozícia bude mať niekoľko tematických častí, ponúkne modernejší pohľad na životné osudy známej historickej osobnosti, ktorá je významne spojená s týmto regiónom. Modernejšou a kvalitnejšou expozíciou chceme pritaľhnuť domácich a zahraničných turistov, záujmové skupiny a spolky, ale aj žiakov stredných a základných škôl. Práve preto bude mať expozícia viacnásobné jazykové mutácie - slovenskú, anglickú a maďarskú. Pamätný dom bol postavený na staršom dome z prelomu 18. a 19. storočia. Expozícia evokuje prostredie, v ktorom žil Rákóczi a

jeho druhovia. Dominantou je veľká jedáleň, na výrobe ktorej sa údajne podieľal aj sám Rákóczi. Atmosféru obdobia a prostredia dokresľujú tiež dobové zbrane, rytiny, výtvarné diela, ukážky povstaleckého mincovníctva a medailérstva, turecký dobový nábytok, predmety z osobného vlastníctva Rákócziho, ako aj predmety súvisiace s jeho smrťou a slávnostným pohrebom v Košiciach.

Ďalším výrazným projektom, ktorý pomôže obnoviť a spestriť tvár Košíc sú Ostrovy kultúry, jednotný názov pre sedem investičných projektov kultúrnych inštitúcií v centre mesta. Vďaka tomu vznikne atraktívne prostredie v kultúrnych zariadeniach v zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja priamo v Košiciach. Základnou filozofiou je vytvoriť ostrovy kultúry v šiestich otvorených zónach a v Uličke remesiel, ich prostredníctvom osloviť návštevníkov. Ostrovy kultúry vzniknú v historickej účelovej budove Východoslovenského múzea a na Hrnčiarskej ulici, v Uličke remesiel, kde v susedstve Miklušovej väznice pribudne Lapidárium a exteriérová prezentácia remesiel. Hlavným cieľom je zveľadiť objekty inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja so sídlom v Košiciach, vhodne využiť ich potenciál a umožniť im poskytovať služby na kvalitatívne vyššej úrovni a zároveň rozšíriť ponuku podujatí určených pre širokú verejnosť, domácich i zahraničných návštevníkov.

Význam spolupráce krajín, ktoré spája spoločná história a kultúrnych inštitúcií v rôznej sfére pôsobnosti prispieva k rozširovaniu kultúrneho bohatstva každého národa, zachovávaní lokálnych rozmanitostí a približovaniu týchto nevyčísliteľných hodnôt súčasnému človeku. Preto sa Východoslovenské múzeum v Košiciach už viac ako 140 rokov snaží zbierať, triediť, uchovávať, ale najmä sprístupňovať historické, umelecké a prírodné zaujímavosti regiónu východného Slovenska.

Mária Semanová

Kronika udalostí roka 2012

JANUÁR

04. 01. Privítanie Nového roka v Dome slovenskej kultúry (DSK) v kruhu vedúcich čabianskych slovenských spolkov a inštitúcií
11. 01. Prezentácia Čabianskeho kalendára na rok 2012 a vyhodnotenie mesačníka Čabän z roku 2011. Publikácie hodnotili predseda Celostátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku (CSSM) Ján Fuzik a predseda Slovenskej samosprávy Békešskej Čaby, riaditeľ spoločnosti Legatum Juraj Ando
17. 01. Prednáška člena speváckeho zboru Čabianska ružička Štefana Vaszkóa o Kalifornii v Klube čabianskych pedagógov
19. 01. Výstava grafik Lajosa Jelineka o starých čabianskych domoch zo zbierky Čabianskej organizácie Slovákov (ČOS) v Sarvaši

Otvorenie výstavy Hajnalky Horváthovej v DSK

FEBRUÁR

- 01. 02. Na dni venovanom modifikácii grantového systému Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ) v rumunskom Nadlaku sa zúčastnila aj delegácia z Maďarska
- 09. 02. Zasadnutie Slovenskej samosprávy župného mesta Békešská Čaba
- 10. 02. Deň venovaný novému národnostnému zákonu a systému fungovania Wekerleho grantového fondu na čabianskej Radnici
Stužková slávnosť v čabianskom slovenskom gymnáziu
- 12. 02. Slovenské čajové popoludnie v Kétsoproni
- 16. 02. Fašiangy dôchodcov v Kétsoproni s gitarovým krúžkom Rosička a speváckym zborom Horenka
- 17. -19. 02. Celoštátne stretnutie vedúcich národnostných organizácií v Dome železničiarov v Békešskej Čabe
- 18. 02. Slovenský bál v Slovenskom Komlóši, na ktorom bola učiteľke miestnej slovenskej školy Zuzane Antalovej Kočišovej odovzdaná cena Za komlóšských Slovákov
Slovenské popoludnie v rámci šnúry podujatí Čabianske fašiangy v znamení páračiek a vína

*Na Valnom zhromaždení ČOS sa predstavili aj kultúrne telesá organizácie.
Na snímke Spevácky zbor Orgován*

22. 02. Slovenské literárne čajové popoludnie čabianskeho slovenského klubu v Dome slovenskej kultúry
Účasť na dni Samosprávy župy Békés venovanom župným grantom, Wekerleho fondu a právnym predpisom v Redute
24. 02. Valné zhromaždenie a fašiangová zábava Čabianskej organizácie Slovákov
Vystúpenie kétéšoproňskej gitarovej skupiny Rosička v Orosháze
25. 02. Slovenský bál v Sarvaši
Účastníci rokovania Slovákov z Maďarska, Srbska a Rumunska v Nadlaku o Dolnozemskej jarmoku v Bratislave
27. 02. Na kvalifikácii Koncertnej dychovky železničiarov Körös-parti bola svetová premiéra skladby Jána Šutinského Slovenské melódie upravené pre dychovku Čajový večierok Slovákov v Kardoši
29. 02. Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy
Zasadnutie Slovenskej samosprávy župného mesta Békéšska Čaba
Čítanie zo slovenskej literatúry v Župnej knižnici a dome vedomostí a v Dome slovenskej kultúry za účasti členov čabianskeho Slovenského klubu a Klubu čabianskych slovenských seniorov

Členky čabianskeho slovenského klubu v DSK na čítaní zo slovenskej literatúry

MAREC

05. 03. Slovenský klub v Békešskej Čabe usporiadal v Spoločenských domoch na ulici Békéši výstavu starých dámskych kabeliek
Deň žien u telekgerendášskych Slovákov
08. 03. Deň žien u Slovákov v Kétsöproni
09. - 11. 03. Výchivkársky krúžok Rozmarín na XIII. celoštátnej textilnej konferencii
10. 03. Výstúpenie kétsöproňskej gitarovej skupiny Rosička a speváckeho zboru Horenka v Kondoroši pri príležitosti odovzdania nového javiska
12. 03. Výstava výtvarníka Árpáda Horvátha zo Slovenska v DSK v rámci Jarného festivalu
Stretnutie bývalých sálašských učiteľov v Čabe
16. 03. Udelenie Ceny Ondreja Štefanka za rok 2012 v rumunskom Nadlaku. Jedným z dvoch ocenených bol komlóšsky básnik Juraj Dolnozemský
19. 03. Záverečné podujatie projektu TÁMOP-3.4.1 čabianskej slovenskej školy v Dome slovenskej kultúry
21. 03. Zasadnutie predstaviteľov čabianskeho regiónu Osvetového centra CSS v Dome slovenskej kultúry
22. 03. Neformálne priateľské stretnutie Slovákov v Kardoši

Členky Speváckeho zboru Čabianska ružička na výstave Árpáda Horvátha

- 23.03. Ústne kolo Celoštátnej stredoškolskej študijnej súťaže (OKTV) zo slovenského jazyka a literatúry v Dome slovenskej kultúry
- 24.03. Vystúpenie kétéšoproňskej citarovej skupiny Rosička, spevokolu Horenka a telekgerendášskeho spevokolu Borouka v Čorváši na Stretnutí spevokolov
- 30.03. Informačný deň z praktického hľadiska slovenským civilným organizáciám župy Békész v Čabe
- 31.03. Slovenský bál v Poľnom Berinčoku
- marec Návšteva bánhedešských Slovákov v družobnej obci Ghelinta (po maďarsky Gelence) v Rumunsku

Zasadnutie predstaviteľov čabianskeho regiónu Osvetového centra CSSM v DSK

APRÍL

02. 04. Hostovanie sarvaškého Divadla Cervinus na Ibsenovom pódiu hrou Ivana Holuba Anjel v rámci Jarného festivalu
02. - 06. 04. Stretnutie mládeže z družobných miest Békešskej Čaby za účasti mládeže z Trenčína
10. 04. Deň venovaný grantovému systému pre národnosti v sídle Správy fondov Sándora Wekerleho
13. - 14. 04. Odhalenie pamätnej tabule a spomienková slávnosť na počesť zakladateľa župnej knižnice, výtvarného umelca Pavla Liptáka v Békešskej Čabe v budove knižnice
19. 04. Vernisáž výstavy grafika Tibora Moskála v Dome slovenskej kultúry
20. 04. Študentská vedecká súťaž Výskumného ústavu Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku a výstava slovenského výtvarného umelca Arpáda Horvátha v Sarvaši
21. 04. VI. čajové popoludnie v Telekgerendáši
- 27.- 29. 04. Stretnutie komlóšskych Slovákov spojené s otvorením projektu Heuréka, ktorý sa uskutoční za účasti Slovákov z Českej republiky, Chorvátska, Slovenska a Maďarska v rámci programu celoživotného vzdelávania Grundtvig
28. 04. Výstava čabianskeho Výšivkárskeho krúžku Rozmarín v novohradskej obci Níža

Členky krúžku Rozmarín v Kunágote. Vzadu v slnečných okuliaroch hostiteľka Klára Zsírosová

MÁJ

01. 05. Spoločný majáles čabianskeho Slovenského klubu a ich priateľov z Nadlaku v Čabe
10. 05. Sobotňajšia škôlka v Dome železničiarov s členmi čabianskeho Slovenského klubu
12. 05. Dobročinný ples Nadácie pre nadaných sarvašskej slovenskej školy
Odborný folklórny seminár v Sarvaši pre slovenských skupín
Slovenský deň v Čabačúde
14. 05. Prezentácia prípravy halušiek (rezancov) a gágorčekov v čabianskom Slovenskom oblastnom dome so slovenskými gazdinkami
14. - 18. 05 Delegácia mesta Békešská Čaba v rámci projektu družobných miest zavítala do Trenčína. Čabianskych slovákov zastupovala členka predsedníctva ČOS Judita Molnárová Pribojská

Čabianske slovenské gazdinky na ukážkovej prezentácii výroby domácej cestoviny

16. 05. Zasadnutie Slovenskej samosprávy župného mesta Békésska Čaba
Stretnutie predsedu Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku Jána Fuzika a primátora župného mesta Békésska Čaba Gyulu Vantaru v miestnom oblastnom dome
17. 05. Účasť na fóre o grantovom systéme Fondu národnej spolupráce (NEA) pre občianske organizácie na župnej samospráve
Prezentácia troch kníh- Márie Žilákovovej, László G. Kovácsa, Rozálie Kustárovej - v organizovaní VÚSM v DSK
18. 05. Účasť na dielni o odborných grantoch Fondu národnej spolupráce (NEA) v Ibsenovom dome
19. 05. Na „klobasiáde“ v Gerendáši
Prehliadka detskej dramatickej tvorivosti Deti deťom v Sarvaši
Vystúpenie speváckeho zboru Orgován v Békéši na VI. veselici Nezábudka
20. 05. Účasť na celoštátnom festivale rejtešov v Malom Kereši
Skupinka vlastivedného zázjazu slovenských žiakov z Níže v Sarvaši
Jubilejné oslavy Slovákov v Poľnom Berinčoku
Oslavy 200. výročia posvätenia evanjelického kostola v Nadlaku
21. 05. Cyklistický výlet čabianskeho Slovenského klubu
Skupinka účastníkov vlastivedného zázjazu slovenských žiakov z Níže v Čabe
Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy v Medeši
23. 05.-22. 06. Výtvarná výstava Kataríny Kvaszovej Weisznerovej v Dome slovenskej kultúry v partnerstve s Klubom slovenských seniorov
24. 05. Orientačný beh gymnazistov so zastávkami pri slovenských pamätihodnostiach Čaby, usporiadala Organizácia slovenskej mládeže v Maďarsku
Čabianska organizácia Slovákov a Evanjelický cirkevný zbor vo Viniciach z iniciatívy Spolku skrášľovateľov mesta usporiadal spomienkovú slávnosť na počesť evanjelického farára Ladislava Lindera
26. 05. Deň detí v Čabasabadi so slovenskou zložkou
Na podujatiach Medzinárodného dňa detí v Slovenskom Komlóši účinkovali aj žiaci miestnej slovenskej školy
27. 05. Národnostné stretnutie v Segedíne

JÚN

02. 06. Delegácia z Kétšoproňu navštívila svoju partnerskú školu v Tesárskech Mlyňanoch na Slovensku
04. 06. Účasť na zasadnutí vedúcich slovenských regionálnych stredísk Osvetového centra CSS v Jášči
Miestna slovenská samospráva pri príležitosti Dňa pedagógov usporiadala v čabianskom slovenskom oblastnom dome oslavy pre pedagógov vyučujúcich slovenčinu
06. 06. Podpísanie modifikovanej zmluvy čabianskych národnostných samospráv s mestskou samosprávou
09. 06. V čabianskom slovenskom oblastnom dome pozdravili 80-ročného znalca umenia a kunsthistorika Zoltána Bannera
16. -28. 06. Miestna slovenská samospráva v Gerendáši usporiadala slovenský tábor pre deti
21. 06. Stretnutie členov čabianskeho slovenského klubu s priateľmi v Nadlaku

Chodíte sem často? – divadelné predstavenie Pivničanov na čabianskych Radničných večeroch

23. 06. K miestnym podujatiam Noci múzeí v Poľnom Berinčoku prispel aj Slovenský páví krúžok, ktorý predniesol ľudové piesne a členovia slovenskej organizácie ponúkali makové rezance
26. 06. Slováci v Poľnom Berinčoku vyčistili parcelu náhrobných pomníkov v miestnom cintoríne
28. 06. Jubilejná 10. fotoseansa na čabianskej Radnici a v Dome slovenskej kultúry
29. 06. Výšivkársky krúžok Rozmarín mal v Kunágote „megavýstavu“ Slovenský páví krúžok v Poľnom Berinčoku na Petra-Pavla vystúpil na otvorení žatvy
28. 06.-01.07. V šachový turnaj Ančinovcov v Békešskej Čabe s účastníkmi zo Slovenska

V rámci megavýstavy členovia ďakovali aj za podpornú prácu svojich partnerov

JÚL

- 02.- 06. 07. Citarový tábor ČOS v Sarvaši
05. 07. Delegácia Slovákov z Poľného Berinčoka sa zúčastnila na oslavách Cyrila a Metóda v Kolárove
07. 07. Účasť na Dni Slovákov v Maďarsku v Jásči (aj citaristi z tábora) Slovenský pávi krúžok z Poľného Berinčoka vystúpil v Tarhosi na okresnom podujatí zameriavajúcom sa na prezentáciu tradícií
- 07.-11. 07. Okružná cesta čabianskych Slovákov po Ťrségu
12. 07. V rámci slovenského programu Radničných večerov v Békešskej Čabe vystúpilo divadlo z Pivnice zo Srbska
14. 07. Vystúpenie komlóšskeho mandolínového súboru Tremolo na Slovenskom dni v Sarkadkeresztúre
20. 07. Záverečná výstava umeleckého plenéru v Jankayho Galérii, ktorého sa zo Slovenska zúčastnili Pavol Rusko a Jozef Vydrnák Spevácky zbor Horenka, citarová skupina Rosička z Kétsoproú a čorvášska skupina ľudovej hudby Nezábudka na stretnutí ľudových spevokolov v obci Dorobanți (po maďarsky Kisiratos) v Rumunsku

Zo záverečného galaprogramu citarového tábora

21. 07. Skupina čabianskych Slovákov pod vedením Alžbety Ančinovej navštívila 18-ročný Klub mladých srdc v Nadlaku
22. 07. Slováci zo Szabadkigyósu navštívili komlóšskych Slovákov
Čorváški Slováci navštívili Mestské kultúrne dni v družobnom meste obce, Sládkovičove
V Polnom Berinčoku v rámci osláv 290. výročia usadenia Slovákov miestny Slovenský pávi krúžok vystúpil s náboženskými piesňami, kým členovia slovenskej organizácie prispeli k oslavám zákuskami
30. 07. V znamení Letných olympijských hier v Londýne sa členovia čabianskeho Slovenského klubu stretli s olympionikmi, ktorí sa s nimi podelili o svoje skúsenosti a spomienky. Klubovníci mali so športovcami aj krátku rozcvičku a kvízové hry

Skupinka v skanzene v Pityerszeri, na odbornej ceste v Őrségu

AUGUST

- 01.08. Vernisáž výstavy fotografií bývalého riaditeľa župného múzea Igora Grina v Dome slovenskej kultúry
03. 08.- 05.08. Čabania na Medzinárodnom folklórnom festivale Jánošíkov dukát v Rožňove pod Radhoštem v Českej republike v rámci európskeho projektu komlóšských Slovákov Heuréka Vystúpenie čabianskych slovenských spevákov, kétéšoproňského speváckeho zboru Horenka a citarového súboru Rosička v Medeši na Dni melónov
04. 08. Telegereňdászski Slováci zavítali do novohradskej obce Banka
04. 08.-05. 08. Čabianska delegácia na Slovenských národných slávnostiach v Báčskom Petrovci v Srbsku
- 11.08.-15. 08. Komlóšski žiaci v tábore Slovenské ľudové remeselníctvo v Donovaloch, ktorý usporiadal Demokratický zväz Čechov a Slovákov v Rumunsku v rámci trojstrannej dohody dolnozemských Slovákov o spolupráci
15. 08. Citarová skupina Rosička z Kétéšoproňu sa zúčastnila na LIKE-Festivale v Pusztaottlake

Miestny spevácky zbor Horenka na folklórnom stretnutí v Kétéšproňi

- 17.08.-18. 08. Na Jablkové dni v Čabasabadi zavítala aj návšteva z Vidieckeho parlamentu zo Slovenska
- 18.08.-20. 08. Festival dychovej hudby ZENIT v Békešskej Čabe s Det-skou dychovou hudbou Hradišťanka zo Slovenska
19. 08. Spevácky zbor Horenka usporiadal v Kétsoproni folklórny festival
Výstava Jána Hlinicu a Gastronomický deň v Slovenskom Komlóši
20. 08. Členovia Výšivkárskeho krúžku Rozmarín na Sviatku reme-siel na budínskom hrade
23. 08. Pracovníci Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Augustí-na Langa a Milana Košču v Dome slovenskej kultúry
25. 08. Účasť na slovenskom mikrojarmoku v Nadlaku
31. 08.-02. 09. Čabianski remeselníci a gazdinky na Dni majstrov v Brati-slave, ktorý usporiadalo Ústredie ľudovej umeleckej výroby (ÚĽUV)

Komlóšania v Rožnove pod Radhoštem

SEPTEMBER

01. 09. Na celoštátnej kvalifikačnej prehliadke Zväzu Slovákov v Maďarsku Slovenský škóvránok v Kétšoproni sa z regiónu zúčastnilo viacero speváckych zborov a inštrumentálnych skupín
03. 09. Recepčia Generálneho konzulátu Slovenskej republiky a koncert Štátnej filharmónie Košice v Békešskej Čabe pri príležitosti Dňa ústavy SR
07. 09.-08. 09. Festival národností V Békeši v pokoji a jarmok dolnozemskej Slovákov
- 14.-16. 09. S delegáciou z družobného mesta Sládkovičovo sa stretli aj predstavitelia Slovákov v Čorváši
15. 09. VI. slovenský priateľský večierok v Telekgerendáši
16. 09. Rodinné popoludnie v Telekgerendáši Zájazd čabianskeho slovenského klubu do Aradáča v Rumunsku
20. 09. Zasadnutie Slovenskej samosprávy župného mesta Békéšska Čaba
- 21.-23. 09. Delegácia Únie slovenských organizácií odcestovala na Slovensko aby s predstaviteľmi Vidieckeho parlamentu rokovala o spolupráci

Elečania na Dolnozemskej jarmoku s lokšami

- 22.09. Jesenné stretnutie speváckych zborov v Čorváši Kétšoproňský spevácky zbor Horenka a citarový súbor Rosička sa zúčastnili na obecných dňoch v Kamute Na Ekumenickom stretnutí slovenských cirkevných zborov v Sarvaši sa z nášho regiónu zúčastnili spevácky zbor Čabianska ružička a Slovenský spevácky zbor z Poľného Berinčoku
24. 09. Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy v Békéši
28. 09. Prezentácia publikácie Slovenskej samosprávy župného mesta Békešska Čaba o Békésky báčimu v slovenskom oblasti dom
28. -30. 09. Na prehliadke sólistov Cez Nadlak je... sa z čabianskeho regiónu zúčastnili Daniela Kešjárová z Čabasabadi a Boglárka Kišová z Békešskej Čaby
29. 09. Kétšoproňská citarová skupina Rosička vystúpila na stretnutí citarových skupín v obci Dorobanți (po maďarsky Kisiratos) v Rumunsku

Spevokol Borouka z Telekgerendášu medzi vystupujúcimi slovenskými kultúrnymi telesami na festivale v Pokoji a mieri

OKTÓBER

02. 10. Na slávnostnom odovzdaní Strediska pilišských Slovákov v Mlynkoch sa zúčastnili zástupcovia viacerých Slovákmí obývaných lokalít
04. 10. Tanečný a spevácky ľudový zbor Železiarik z Košíc vystúpil v Osvetovom stredisku Petra Vajdu v Sarvaši
08. 10. Vernisáž fotovýstavy Miroslava Benku v Dome slovenskej kultúry
10. 10. Návšteva predsedu ÚSŽZ Igora Furdíka a teritoriálnej expertky Úradu Magdalény Janíkovej v Dome slovenskej kultúry a v slovenských školách na Dolnej zemi Cyklistický výlet slovenských seniorov z Čaby ku kaštieli v obci Póstelek
- 13.-14.10. Oslavy 20-ročnej Organizácie Slovákov v Poľnom Berinčoku Slovenský deň a deň halušiek v Kondoroši
19. 10. Stretnutie rodákov z Békešskej Čaby na mestskej Radnici, kde vystúpila aj Čabianska ružička Slovenský klub sa zapojil do súťaže dôchodcov v miešaní klobásy v rámci Festivalu čabianskej klobásy Vernisáž výstavy Jozefa Danku-Dankesa z Trebišova Výber z tvorby v čabianskom slovenskom oblasťnom dome

*Miestny spevácky zbor na jubilejnom podujatí slovenskej organizácie
v Poľnom Berinčoku*

27. 10. Oslavy 40. výročia založenia Spevákkeho zboru Rozmarín v Slovenskom Komlóši
29. 10. Stretnutie Čabianskej ružičky a gitaristov v Dome slovenskej kultúry
29. - 31. 10. Vedenie Čabianskej organizácie Slovákov na Stálej konferencii Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2012 v Bratislave
30. 10. Klub seniorov a Klub čabianskych pedagógov na dôchodku si deň zosnulých pripomenuli prípravou vencov

Vernisáž fotovýstavy Miroslava Benku v Dome slovenskej kultúry v Čabe

NOVEMBER

- 02.-04.11. Organizácia Slovenskej mládeže v Maďarsku usporiadala v Békešskej Čabe tradičný Dolnozemský pohár a Slovenskú mládežnícku akadémiu
06. 11. Stretnutie harmonikárov v Dome slovenskej kultúry
07. 11. Verejné zasadnutie Slovenskej samosprávy župného mesta Békešska Čaba v Dome slovenskej kultúry
09. 11. Čabianska slovenská samospráva usporiadala Bál na Martina Jubilejné slávnostné podujatie 40-ročného Slovenského klubu v Malom Kereši
11. 11. Oslavy pri príležitosti troch významných výročí vo Veľkom Bánhedeši
12. 11. Verejné zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy v Dome slovenskej kultúry
15. -17. 11. Vzdelávací seminár Práca s elektronickými médiami a ich uplatňovanie v rámci vzdelávacích programov na podporu vyučovania slovenského jazyka v zahraničí, financovaný Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v Békešskej Čabe

Po odovzdaní Ceny Samuela Tešedíka Zuzane Medvedovej
(vyznamenaná vpredu v strede)

15. - 16. 11. Konferencia Výskumného ústavu Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku Slovenský jazyk a kultúra v menšinovom prostredí v Békešskej Čabe
Odovzdanie Ceny Samuela Tešedíka riaditeľke slovenskej školy v Sarvaši Zuzane Medvedovej. Pedagogickú cenu dolnozemských Slovákov zriadili v roku 2012 Asociácia slovenských pedagógov v Srbsku, Čabianska organizácia Slovákov a Spoločnosť pre edukáciu a kultúru v Nadlaku
Slovenský deň v Čabačude
17. 11. Valné zhromaždenie Únie slovenských organizácií v Maďarsku-Združenia v Novom Meste pod Šiatrom
23. - 25. 11. IV. ročník divadelnej prehliadky Spolu na javisku (a mimo neho) v Sarvaši
23. 11. Účasť na informačnom dni Župného informačného centra pre občianske združenia v Békešskej Čabe
24. 11. Slovenský deň v Eleku
Slovenský deň v Čorváši
Slovenský čajový večierok a verejné zasadnutie slovenskej samosprávy v Kétšoproni
26. 11. Zasadnutie Slovenskej samosprávy župného mesta Békésska Čaba
Zasadnutie Slovenskej samosprávy Békešskej župy Účasť na informačnom dni o grantoch Fondu národnej spolupráce (NEA), ktorý usporiadalo Združenie organizácií pre rozvoj komunity v Békešskej župe
30. 11. - 01. 12. Účasť delegácie a prednáška Anny Ištvánovej na konferencii ZSM Ako ďalej, Slováci v Maďarsku? v Mlynkoch

DECEMBER

05. 12. Výstava Výšivkárskeho krúžku Rozmarín a vystúpenie spevákkeho zboru Čabianska ružička v Slovenskom inštitúte v Budapešti
06. 12. Predstavenie Štátneho divadla z Košíc v Jókaiho divadle v organizovaní Generálneho konzulátu SR v Békešskej Čabe
08. 12. Deň halušiek a slovenský deň v Kondoroši spojené s odovzdaním vyznamenania Slovenskej samosprávy Békešskej župy
12. 12. Deň menšín na čabianskej Radnici

OBSAH

Kalendárna časť	4
Umelecká beseda	28
„Sme tu, a Boh dá, že i strváme...” - Namiesto úvodného slova	30
Dajme vedieť o sebe! - S riaditeľkou DSK Annou Ištvánovou na Stálej konferencii v Bratislave	32
Vila na Štefánii - Začiatky slovenskej diplomatickej misie v Budapešti	0
170 rokov od založenia Veľkého Bánhedeša.	0
Život Slovákov v Čabačúde.	0
„Chytím nástroj, tak ten sa ozovie” - Rozhovor s Pavlom Karaszom	0
Odišiel ozajstný pedagóg - Za Pavlom Karaszom	0
Na rozlúčku s našou Jutkou	0
Dolnozemskí Slováci na Žitnom ostrove	0
Malý kalendár nadlaccých záhradkárov	0
Naši vedúci o slovenskom jazyku v Maďarsku a o nás.	0
Čabiansky kalendár ako knižničná jednotka.	0
Memoárová literatúra pre segedínskych slovakistov	0
Realie Slovákov z Hornej a Dolnej zeme v prácach Adolfa Pecháňa a Michala Žilinského	0
Cesty za rodákmi - 90. výročie Divadelného súboru Jána Chalupku mesta Brezno	0
Neoponujte mi (nám)! Veď ste v divadle! - Moje putovanie s kresleným humorm po Dolnej zemi	0
Cirkevné zbory Sarvaša	0
Ako nás informuje Čabán v spolkovej činnosti Slovákov žijúcich v Békešskej Čabe?	0
Básne Juraja Dolnozemskeho	0
Anna Chișa: Meniny	0
Básne Gregora Papučka	0
Tibor Molnár: Žiť, či nežiť!	0
Básne Pavla M. Kubiša.	0

Ivan Haľama: Čarovný prameň.....	0
Básne Anny Räu-Lehotskej.....	0
Básne Anabely Kresanovej	0
Pozdrav v Békešskej Čaby - recenzia	0
Čabiansky kalendár odporúča na čítanie... ..	0
Ozdobná kultúra komlóšských Slovákov	0
Kde sa kto liahne, tam ho to tiahne	0
Testament a neb posledný poručenístvý.....	0
Dvojязыčné humorné historky – nedorozumenia.....	0
Dolnozemske melódie a chute vytrhnuté zo zabudnutia	0
Zvonári v Nadlaku	0
Nadlacké sálaše.....	0
Kňaz a národovec Ivan Bujna	0
O jednej čabianskej mäsiarskej rodine.....	0
O presídlení subjektívne - Exkurz do pamäti povojnového presídlenia z Maďarska - úryvky	0
Pred 80 rokmi umrel najmladší z rodu Hurbanovcov.....	0
Bitka o Európu pod Viedňou v roku 1683	0
Moja vislúžená kabaňica	0
Spomienka z minulosti Pitvarošanov.....	0
Národ – krv – mýty – gény	0
StravovaníE – príjem Ečiek?.....	0
Košice – Európske hlavné mesto kultúry 2013 a Východoslovenské múzeum	
Slovenčina pochádza z tureckej Anatólie	0
Tretia najkrajšia známka na svete je zo Slovenska	0
Krížovka	0
Humor ako liek.....	0
Aforizmy Milana Kupeckého	0
Čriepky humoru z Horehronia.....	0
Vtipy zo zbierky Milana Kupeckého	0
Karikatúry Pavla M. Kubiša	0
Kronika udalostí 2012.....	0

